

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Grau en Seguretat

Neutralitat

Una aplicació de la teoria de les relacions internacionals des
de la perspectiva de l'escola realista al cas de la Confederació Suïssa

Artald Peran i Abella

Prof^a: Sonia Andolz Rodríguez

2018

“No considerem desitjable al patriotisme si aquest contradiu al comportament civilitzat”

Friedrich Dürrenmatt, escriptor, dramaturg i pintor suís,
a *Romulus der Große*, act 1 (1956)

Resum

La Confederació Suïssa és probablement el país neutral més antic del món. Un país neutral és aquell que no es posiciona en favor de cap dels bàndols enfrontats en un conflicte interestatal. La política de neutralitat perpètua suïssa nasqué com un mecanisme dissenyat per contribuir a l'estabilitat i equilibri europeu, si bé imposat pels grans poders centrals del continent. Posteriorment, però, aquesta s'ha mantingut com una estratègia de la pròpia Confederació per garantir la seva independència i integritat territorial. Malgrat que la Confederació, en moltes ocasions, ha apel·lat al seu Estatut de neutralitat, reconegut en el Dret Internacional pel Tractat de neutralitat de la Haia (1907), en última instància ha impulsat una forta política de defensa –basada en el servei militar obligatori i en una gestió autàrquica de la seva seguretat nacional- per tal de defensar llur sobirania. Actualment, quan a tenor dels canvis disruptius que ha sofert el camp estratègic la neutralitat pot semblar una postura eixorca, aquesta s'ha d'entendre com una plataforma per a l'impuls dels bons oficis. Les relacions bilaterals amb la Unió Europea han provocat que gran part del Dret de la Unió sigui aplicable al país alpí però la Confederació segueix essent un dels exemples més notoris de la no adscripció permanent. El present projecte acadèmic pretén provar la validesa dels eixos axiomàtics del paradigma realista de les relacions internacionals en relació a la política de neutralitat perpètua de la Confederació Suïssa.

Paraules clau: Realisme, Relacions Internacionals, Confederació Suïssa, Neutralitat Perpètua.

Abstract

The Swiss Confederation is probably the oldest neutral country in the world. A neutral country is one that is not positioned in favor of any of the sides faced in an interstate conflict. The policy of perpetual neutrality in Switzerland was born as a mechanism designed to contribute to European stability and balance, although imposed by the central powers of the continent. Subsequently, however, this has been maintained as a strategy of the Confederation itself to guarantee its independence and territorial integrity. Although the Confederation has, on many occasions, appealed to its Statute of Neutrality, recognized in the International Law for the Neutrality Treaty of The Hague (1907), it has ultimately promoted a strong defense policy - based on the service compulsory military and in an autarchic management of their national security - in order to defend their sovereignty. Currently, when by the disruptive changes that the strategic field has undergone, the neutrality may seem useless, this should be understood as a platform for boosting good offices. The bilateral relations with the European Union have caused that great part of the European Union Law is applicable to the alpine country but the Confederation continues being one of the most notorious examples of the non-permanent assignment. The present academic project aims to prove the validity of the axiomatic axes of the realistic paradigm of international relations in relation to the policy of perpetual neutrality of the Swiss Confederation.

Keywords: Realism, International Relations, Swiss Confederation, Perpetual Neutrality.

Índex

1. Introducció.....	6
1.1 Motivació científica.....	6
1.1.1 Hipòtesis.....	8
1.1.2 Preguntes de recerca.....	10
1.2 Marc teòric.....	11
1.2.1 Introducció a la moderna teoria de les relacions internacionals.....	12
1.2.2 El paradigma realista.....	15
1.2.3 Altres teories de les relacions internacionals.....	23
1.3 Metodologia.....	26
1.4 Esquema general del treball.....	28
2.1 Història de la neutralitat suïssa.....	29
2.1.1 La formació de la Confederació i de la seva neutralitat.....	29
2.1.2 El rol de la Confederació al segle XX.....	45
2.2 La Confederació Suïssa i la Seguretat Internacional.....	64
2.2.1 El rol actual de la Confederació.....	64
2.2.2 Perspectives de futur.....	73
2.3 Comentari de resultats.....	80
3. Conclusions.....	81
4. Bibliografia.....	87
Annex I. Mapes.....	93
Annex II. Documents històrics i representacions artístiques.....	96
Annex III. Capacitats militars de la Confederació.....	99
Annex III. Gràfiques econòmics.....	101
Annex IV. Teories evolutives de les relacions internacionals.....	102

Abreviatures

CE	Comunitat Europea
EDA	Agència Europea de la Defensa (European Defence Agency)
EEAS	European External Action Service
EFTA	Associació Europea de Lliure Comerç
ESDC	European Security and Defence College
EUMS	European Union Military Staff (Estat Major de la Unió Europea)
ISS	European Union Institute for Security Studies
NNUU	Organització Política de les Nacions Unides
OTAN	Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord
PCSD	Política Comuna de Seguretat i Defensa (Common Security and Defence Policy)
PESC	Política Exterior i de Seguretat Comuna de la Unió Europea
PESCO	Cooperació Estructurada Permanent (Permanent Structured Cooperation)
TUE	Tractat de Lisboa per el qual se modifiquen el Tractat de la Unió Europea i el Tractat Constitutiu de la Comunitat Europea (2007 (C 206/01)
UE	Unión Europea
WTO	Organització Mundial del Comerç (World Trade Organisation)

1. Introducció

D'acord a la normativa emesa per la Comissió Acadèmica, plenària, de la Facultat de Dret, de 23 de maig de 2016 (Informat favorablement per la Comissió Acadèmica de Consell de Govern, de 31 de maig de 2016), el present projecte acadèmic, que s'emmarca en el Grau de Seguretat de l' Institut de Seguretat Pública de Catalunya com a centre adscrit a la Universitat de Barcelona, constitueix el treball de fi de grau.

Es tracta d'un treball original, teòric i d'investigació que està orientat a l'avaluació de les competències i disciplines generals associades al títol universitari oficial de grau cursat.

Malgrat que el treball de fi de grau "no s'identifica amb un treball de recerca de grans dimensions i rellevància, més pròpies d'un treball dels estudis de màster, doctorat o postgrau" (...) "és un mitjà adequat per incrementar la qualitat i l'exigència en els estudis de grau que té assignats la Facultat de Dret".¹

Aquest treball no s'ha presentat abans a cap altre procés d'avaluació o reavaluació i compleix amb els criteris ètics comuns i propis de la recerca en l'àmbit acadèmic. Així mateix, s'ajusta a la resta de criteris establerts per la Facultat de Dret. En aquest cas, combina les modalitats de, per una banda, treball de recerca -basat en la revisió i síntesi d'aportacions teòriques- i, per l'altre, d'estudi de cas -basat en la recerca i consulta bibliogràfica-.

El present tracta de provar la validesa de la teoria de les relacions internacionals des de la perspectiva de l'escola realista en relació al cas de la política de neutralitat perpètua de la Confederació Suïssa.

A continuació s'exposen els motius que han conduït a l'elecció del tema d'investigació, de les hipòtesis i preguntes d'investigació i del marc teòric i metodologia utilitzats.

1.1 Motivació científica

Neutralitat: Una aplicació de la teoria de les relacions internacionals des de la perspectiva de l'Escola realista al cas de la Confederació Suïssa sorgeix de la necessitat de posar a prova els coneixements teòrics assolits al Grau de Seguretat, especialment els derivats d'haver cursat les assignatures *Geopolítica, Dret Internacional Públic* i *Sistema Polític Mundial*, de la Universitat de Barcelona, mitjançant l'aplicació dels mateixos a un cas pràctic concret.

---

¹ Normativa del treball de fi de grau de la Comissió Acadèmica, plenària, de la Facultat de Dret, de 23 de maig de 2016 (Informat favorablement per la Comissió Acadèmica de Consell de Govern de la Universitat de Barcelona, de 31 de maig de 2016)

L'àmbit acadèmic lligat a les ciències socials posa sovint, amb menor o major encert, l'accent en la comprensió global dels processos; la formulació de teories que, en forma de normes generals, expliquen gran part dels fenòmens societaris.

En relació amb aquesta conjuntura, resulta acadèmicament molt estimulante per a l'investigador posar a prova, com s'ha dit anteriorment, la validesa d'alguna d'aquestes teories, que són considerades per part de certs sectors quasi com autèntics axiomes, respecte d'un fenomen o cas concret i particular.

Això és i en aquest cas, comprovar si les teories formulades per l'escola realista (aquelles acadèmicament més acceptades i rellevants, en tant que constitueixen els eixos axiomàtics) de les relacions internacionals són prou sòlides com per oferir un marc explicatiu complet i coherent sobre la condició de país neutral de la que gaudeix un petit Estat com Suïssa (oficialment, Confederació Suïssa), sabent que aquesta condició ha d'ésser entesa com un fenomen polièdric i complex.

Es desprèn, d'això exposat, que la intenció de l'estudiant no és perseguir una especialització professional o anàloga sinó que tan sols respon a la motivació i a la curiositat acadèmica.

Com s'explicarà més endavant, l'escola realista, en tant que escola formal de pensament, és, sens dubte, molt jove. De fet, el mateix naixement de les relacions internacionals com a disciplina no es pot deslligar per la creixent preocupació respecte de l'existència de guerres entre Estats, que al segle XX arriba al seu nivell més elevat amb l'experiència de dues guerres mundials.

És per això exposat –que les relacions internacionals com a disciplina acadèmica sorgeixen per tractar la guerra, com a element de partida- que resulta científicament estimulante provar les tesis d'una de les seves principals escoles (realisme) vers un actor (la Confederació Suïssa) que, atenent al seu caràcter d'Estat permanentment neutral, pot semblar un clar *outsider* respecte dels models proposats.

Adicionalment, una altre de les lectures que motiven a l'elecció de realitzar estudi és justament que, com s'explicarà a continuació en el *Marc teòric*, les relacions internacionals com a disciplina s'han trobat immerses històricament en continus debats conceptuals i metodològics. I dins d'aquestes, el mateix realisme com a escola de pensament, s'ha vist sotmès també a fases de revisió, reformulació i crítica. És per això, pel fet que el realisme polític en la moderna disciplina de les relacions internacionals ofereix un ampli ventall de paradigmes, perspectives i posicions diferents, que aquest és un "espai" on trobar molts recursos teòrics per a comprendre i explicar els fenòmens polítics i socials, nacionals i internacionals.

Fins i tot, es pot arribar al punt en què diferents paradigmes realistes siguin aplicables simultàniament. Tal com explica Barbé (1987: 151), els termes utilitzats per alguns autors per il·lustrar la situació actual de la disciplina serveixen d'exemple: reconciliació teòrica, complementarietat entre els diversos paradigmes o pluralisme teòric.

A més a més, respecte a l'elecció d'estudiar el cas particular de la Confederació Suïssa, en un primer moment hom pot concebre el neutralisme o la neutralitat com conceptes estretament lligats a la promoció de la pau internacional, als diferents models de cooperació humana i al foment i respecte dels drets humans. Al llarg de la investigació es desgranarà com s'entrellacen aquestes variables.

En definitiva, aquest treball pretén ésser eminentment teòric però política i socialment rellevant, en tant que tractarà temàtiques transcendents en els actuals debats a escala global; la pau i la seguretat internacional, la integració –política o militar- europea, els mecanismes de resolució pacífica de conflictes i controvèrsies, o el mateix fenomen de la creixent globalització, per exemple.

1.1.1 Hipòtesis

La hipòtesi és aquella suposició formulada a partir de la recol·lecció i anàlisi de certa informació i que serveix per iniciar la investigació. Es tracta d'una enunciat que ha de ser o bé verificat o bé refutat. En el mateix sentit, tenint en compte que encara no ha estat confirmada, la hipòtesi és una proposició que serveix per respondre només amb caràcter provisional al problema plantejat i la validació o refutació de les hipòtesis que a continuació presentarem esdevé l'objectiu essencial d'aquesta investigació.

Les *hipòtesis* de la present investigació –que poden també ésser formulades en forma negativa– són: “-*Les teories de l'escola realista de les relacions internacionals es compleixen quan s'analitza el cas concret de la política de neutralitat perpètua de la Confederació Suïssa*–” o, en el mateix sentit però lleugerament matisada, “-*Les teories proposades per l'escola realista són suficientment explicatives per comprendre el neutralisme de la Confederació Suïssa*–”. Les mateixes proposicions a la inversa serien, doncs: “-*Les teories de l'escola realista de les relacions internacionals no es compleixen quan s'analitza el cas concret de la política de*

neutralitat perpètua de la Confederació Suïssa” i “-Les teories proposades per l’escola realista no són suficientment explicatives per comprendre el neutralisme de la Confederació Suïssa-”.²

Aquestes *hipòtesis* compleixen la regla de descriure alguna relació entre variables –hipòtesis correlacionals-: (A) *Validesa de les teories de l’escola realista* i (B) *Política de neutralitat suïssa*. En aquest cas, (B) *Política de neutralitat suïssa* és la variable independent, ja que el seu comportament no depèn de la variable (A) *Validesa de les teories de l’escola realista*, que és la variable dependent i el seu valor sí que es pot veure alterat en funció del comportament de l’altre.

D’aquest plantejament es desprèn que la investigació pot donar com a resultat, o com a principal conclusió, que les teories plantejades per l’escola realista només es compleixen de manera parcial quan s’analitza el cas de la política de neutralitat perpètua de suïssa. Aquesta consideració resulta ineludible perquè és impossible deslligar els diferents moments històrics de la política de neutralitat de la Confederació Suïssa del conjunt de processos globals que s’han anat desenvolupant, de la geopolítica del poder o del fenomen de la globalització. Es per això, com diem, que és perfectament possible que la investigació conclouï que en certs períodes històrics les teories realistes són vàlides per explicar la política de neutralitat suïssa mentre que, per exemple, per a altres moments concrets no.

Ara bé, admetent que aquesta és una investigació acadèmica del camp de les ciències socials, hom sap que els resultats que se’n derivin poden ésser sempre, en major o menor mesura, criticats, discutits o, fins i tot, considerats com absolutament invàlids. Això succeeix per què les *hipòtesis* plantejades no poden establir una quantificació determinada o una proporció matemàtica que permeti la seva verificació estadística.

Tot i així, si que es dona compliment als criteris comuns de la recerca en tant que les *hipòtesis* serviran d’enllaç entre la teoria i la observació –en aquest cas, la consulta bibliogràfica- i que guiaran la investigació a l’hora d’establir inferències i, en definitiva, de crear coneixement acadèmic.

És gràcies al plantejament d’aquestes *hipòtesis*, per criticables que puguin ser, que l’investigador pot elaborar un objectiu d’investigació, seleccionar el disseny d’investigació, la metodologia, els instruments i tècniques d’investigació, així com seleccionar els recursos materials més adequats.

---

² Quan diem *Teories de l’Escola Realista*, hem d’entendre que l’investigador ha hagut de realitzar un treball de síntesi i simplificació de les mateixes, recollint aquelles més rellevants o que són acadèmicament més acceptades o esteses, o aquelles que han tingut un major impacte.

A més a més, les *hipòtesis* proposades fan referència a una situació que pot ésser real –és a dir, que pot ésser vàlida-. Addicionalment, a criteri de l'investigador, les *hipòtesis* plantejades són perfectament comprensibles -són concretes, clares i, com s'ha dit, versemblants-, a banda, també, d'estar relacionades amb tècniques d'investigació disponibles per posar-les a prova.

De les *hipòtesis* proposades per a la investigació se'n desprenen les *preguntes d'investigació*, i trobar resposta a les mateixes esdevé també un objectiu essencial d'aquest projecte acadèmic i es podria dir que ha permès configurar l'esquema general de la investigació i els continguts que s'hi inclouen.

1.1.2 Preguntes de recerca

Resulta evident que la principal pregunta d'investigació és, a tenor de les hipòtesis plantejades: "*Són vàlides les teories de l'escola realista en relació a la política de neutralitat perpètua de la Confederació Suïssa?*". Però d'aquesta pregunta general, àmplia i inicial, se'n desprenen d'altres de categoria més específica o menor. Com s'ha dit, la formulació de les preguntes de recerca que a continuació es presentaran ha servit per abordar els diferents elements sobre els què aquest projecte acadèmic investiga. Trobar resposta a les mateixes permetrà assolir l'objectiu últim de la recerca –validar o refutar, total o parcialment, les hipòtesis plantejades-.

Tenint en compte que en aquesta investigació es pretén de provar la validesa de les teories de l'escola realista de les relacions internacionals, caldrà preguntar-se, primerament, *Quines són les teories de l'escola realista? Quins són els seus principals autors? Quines són les més acceptades o rellevants?* o, per tal d'oferir una anàlisi més exhaustiva, *Quines d'aquestes teories podem considerar que tenen vigència?*

Així mateix, per tal de contextualitzar correctament els corrents teòrics realistes i per tal de trobar casos pràctics de les seves tesis, caldrà respondre, subsidiàriament *Què implicaria aplicar les doctrines realistes?* i *Quins països han seguit històricament les seves doctrines?*

De manera complementaria, sabent que són múltiples les escoles teòriques presents en la disciplina de les relacions internacionals, caldrà també saber, ni que sigui de manera sintètica *Quines escoles teòriques discuteixen les tesis realistes?*, o més concretament, si *Les altres escoles són complementàries o totalment oposades al realisme?*

Aquestes preguntes són abordades, amb major o menor profunditat, en l'apartat *Marc teòric* i esdevenen essencials perquè conformen un dels pilars sobre el què es fonamenta aquesta investigació, a banda que les inferències que se'n derivin apareixen també al llarg de tot el

document. Justament, la unió entre la teoria i la pràctica, o més ben dit, la interpretació del cas pràctic concret en base a la teoria esdevé el nucli central de la investigació.

Adicionalment, ha esdevingut necessari també recollir les discussions i debats conceptuals que es produeixen al voltant del concepte de neutralitat en les relacions internacionals. És per això que una altra pregunta de recerca que s'haurà de respondre és *Què significa ser un país neutral?* Si bé és cert que la investigació no pretén ésser en cap cas una disquisició al voltant del concepte de neutralitat, cal abordar les diferents visions que d'aquest tenen els diferents autors realistes.

En el mateix sentit, sabent que la política de neutralitat suïssa és aquell element sobre el què es pretén provar la validesa de les tesis realistes, esdevé primordial saber *Quina és la història de Suïssa? Quines són les arrels històriques de la seva neutralitat?*, així com *Quin rol va exercir al llarg del segle XX, durant la Primera i la Segona Guerra Mundial?* Respondre aquestes preguntes de recerca en base als paràmetres establerts per l'escola realista de les relacions internacionals esdevé el segon nucli bàsic de la investigació i, per tant, l'investigador li ha dedicat la necessària atenció que mereix.

Ara bé, i per a comprendre el rol de la Confederació Suïssa en l'actualitat i per a dibuixar, ni que sigui cautelosament, certes perspectives de futur, ha esdevingut també coherent preguntar-se si *La condició de país neutral impedeix a Suïssa participar en missions i organismes internacionals? És possible la seva integració política o militar amb la Unió Europea? Li impedeix cooperar en la lluita contra el crim organitzat transnacional?* Aquestes darreres qüestions a abordar responen a la voluntat de l'investigador de dotar a la investigació d'un caràcter pràctic i de tractar la política de neutralitat suïssa en relació a la seguretat internacional, a la col·laboració amb els altres actors de la societat internacional i per a recollir les disciplines generals associades als estudis en els que s'emmarca aquest treball de fi de grau.

Com el lector pot imaginar, aquestes preguntes de recerca s'aniran responent al llarg del projecte d'investigació i, a la vegada, les mateixes han servit per al propi disseny de l'estructura i metodologia emprada en el treball.

1.2 Marc teòric

En aquest bloc s'explica el marc teòric escollit per al desenvolupament de la investigació; en aquest cas, la teoria de les relacions internacionals i en concret, emmarcat dins d'aquesta, el paradigma realista. El lector trobarà una introducció a les Relacions internacionals com a

disciplina moderna, una síntesi del paradigma realista, així com dels seus fonaments filosòfics i principals antecedents històrics i, finalment, una breu al·lusió a altres escoles de les relacions internacionals.

El marc teòric que serveix de base sobre la què interpretar, explicar i presentar l'estudi de cas sobre la política de neutralitat perpètua suïssa, com hem dit, és el que ofereix el paradigma realista de les relacions internacionals.

1.2.1 Introducció a la moderna teoria de les Relacions Internacionals

La principal raó per escollir la moderna teoria de les relacions internacionals com marc teòric és que aquesta sorgeix, justament, de preguntar-se, entre d'altres, *Quins són els factors que motiven als Estats a actuar d'una forma o d'una altre en política exterior? Són els factors interns dels Estats (política domèstica) o els factors externs (política internacional)?*(Merke, 2008: 2).

Com s'ha dibuixat en l'apartat de *Motivació científica*, la configuració de l'estudi de les relacions internacionals comença a gestar-se a la dècada de 1920, com a conseqüència del impacte provocat per la Primera Guerra Mundial. Tradicionalment s'havia considerat que la política exterior dels Estats té dues formes de manifestació essencials: la diplomàcia, que apunta a les relacions pacífiques i està reservada als diplomàtics; i la guerra, que és una relació de conflicte armat i està reservada als militars professionals. A partir de 1914 aquesta actitud "canvia radicalment, convertint la política internacional en objecte de preocupació quotidiana" del ciutadà mig (Miranda, 1986: 89).

Tal com indica Barbé (1989: 175), aquesta teoria neix en el context de desgast moral, econòmic i humà de dues guerres mundials i per què les disciplines tradicionals de la societat internacional (dret internacional i història diplomàtica) no oferien mètodes d'aproximació a la situació internacional que aleshores es produïa.

En el mateix sentit que Barbé, William T. R. Fox, director adjunt del Institut d'Estudis Internacionals de la Universitat de Yale, ja assenyalava al 1949 que entre les dues guerres mundials, la majoria dels investigadors es seguien concentrant quasi exclusivament en la anàlisi de quatre dominis ben delimitats: el Dret Internacional, les organitzacions internacionals, les relacions comercials i financeres i la Història diplomàtica (Duroselle, 2018: 173).

Al juliol de 1950, Percy E Corbett presentà un article molt rellevant en el què criticava la tendència a les universitats a negar a l'estudi de les Relacions internacionals un lloc autònom dins de les disciplines establertes, col·locant-lo en els departaments d'Economia Política i Història (ibídem, 173). És important distingir les disciplines més antigues de les Relacions internacionals. El Dret Internacional especula sobre com ha de ser el món, mentre que les altres estudien com és; es tracta doncs de la mateixa diferència existent entre el Dret i la Sociologia; la Història diplomàtica, el qual el seu objectiu és estudiar els fenòmens del passat i explicar la seva evolució, mentre que les Relacions Internacionals es caracteritzen per estudiar els fenòmens actuals; i, finalment, l'Economia política, que només aborda un aspecte concret de les Relacions Internacionals (ibídem, 174).

Tal com indica Koskenniemi (2001), entorn als anys quaranta del segle XX, es produeix un gir – del Dret Internacional a les Relacions Internacionals com a disciplina prevalent en l'estudi de l'àmbit internacional-; un desplaçament de l'eix central de la normativitat del Dret cap a la Política (Saez, 2018: 32). Les relacions internacionals com a disciplina nasqueren amb una evident intencionalitat pràctica (*policy science*) (Barbé, 1989: 173) i segons el professor britànic Zimmern (1931) s'han d'entendre com “l'estudi científic del món contemporani”(ídem).

Precisament Hans J. Morgenthau personifica aquesta transició i canvi paradigmàtic. El qui es podria considerar que assenta els fonaments del realisme modern amb *Politics among Nations* (1948), abans de prendre notorietat com a teòric de les Relacions Internacionals, fou un jurista europeu preocupat pels problemes que presentava el Dret Internacional de la primera meitat del segle XX³ (Saez, 2018: 32). Per suposat Morgenthau no fou l'únic, sinó que ha d'ésser contextualitzat dins la gran onada d'acadèmics i intel·lectuals emigrats des d'Europa als Estats Units com a conseqüència del totalitarisme i de la Segona Guerra Mundial (ídem).

Hem d'entendre que, posteriorment, la fi de la Guerra Freda i el fenomen de la globalització han transformat “la realitat del conjunt de paradigmes de les Relacions Internacionals” (Orozco, 2005: 1161). Concretament en les darreres dècades, s'ha desenvolupat una tendència molt general a abordar l'estudi de les relacions internacionals com una disciplina autònoma (Duroselle, 2018: 174). Això s'explica per la “coincidència cada cop més clara dels investigadors de l'existència d'un conjunt de fenòmens específics –en el pla polític, econòmic, social, demogràfic, cultural i psicològic- que mereixen ser objecte d'un estudi particular” (ídem). En la mateixa direcció apunta Frederick S. Dunn a *The Present Course of International Relations*

---

³ Aquesta formació com a jurista instruït en plena República de Weimar, influït per l'afamada Staatsrechtslehre que havia permès la construcció conceptual de l'Alemanya unificada, però també per les noves tendències antiformalistes i sociològiques, mereix ésser revisada per poder oferir una perspectiva que “contribueixi a dimensionar les raons i els fonaments de la teoria realista de la Política Internacional desenvolupada per Morgenthau” (Saez, 2018: 32).

Research, afirmant que “els investigadors han desviat la seva atenció de la anàlisi descriptiva de les estructures governamentals formals i l’han dirigit cap a una observació més propera als processos polítics” (ibídem, 173).

Zimmern (1931), amb un clar component idealista, suposà una ruptura respecte a anteriors aproximacions de la societat internacional, afirmant que cada cop s’observava una major interdependència entre els Estats i complexitat en les relacions internacionals –fins al punt que l’autor ho “considera un aparell altament desenvolupat, comparable al sistema nerviós del cos humà”-, i ha servit per presentar, de manera implícita, els tres factors que han participat en el naixement i desenvolupament de la moderna disciplina: (1) el canvi de la pròpia realitat internacional, (2) el paradigma que guia l’estudi i (3) l’avanç de les ciències socials (Barbé, 1989: 175).

Malgrat que Murdock (1950) deixava clar que l’estudi d’aquesta nova disciplina no es podia considerar en cap cas una “ciència pura” (Duroselle, 2018: 175), està clar que tal estudi pot derivar-se del que anomenarem “dades fonamentals”, que no són lleis que determinen la “política exterior” de l’Estat, del grup d’Estats considerat, o de la “vida internacional” d’un o més grups d’individus; però si que indiquen com aquesta política exterior o aquesta vida internacional estan probablement orientades. Aquestes “dades fonamentals” poden explicar-se per factors molt complexes, alguns permanents com la geografia física, altres duradors com l’organització social⁴ (ibídem, 176).

Aquest canvi d’enfocament adquireix múltiples formes, tal com apunta Barbé (1989: 176) i comporta múltiples conseqüències, que es poden dividir en dos aspectes essencials: normalment denominats *high politics* i *low politics*. Aquesta subdivisió serveix per establir la diferència entre la visió tradicional de la realitat internacional, en la què l’interès es centra en la successió de situacions de guerra i de pau entre els Estats (*high politics*) i la nova visió, centrada més en l’observació dels efectes (econòmics, ecològics, socials) del desenvolupament tecnològic i científic (*low politics*).

Si bé es cert que abans de 1914 la guerra havia sigut ja tractada per filòsofs, historiadors, juristes i estadistes –des de Tucídides, passant per Kant, Hume o Rousseau-, en paraules de Stanley Hoffman, “la teoria de les relacions internacionals és nova, si un la pren en el sentit de l’estudi sistemàtic de fenòmens observables que intenta descobrir les variables principals, explicar el comportament i revelar els tipus característics de relacions entre unitats nacionals”.

---

⁴ Si del què es tracta és de relacions entre Estats, podem anomenar-ho “política exterior”. En canvi, si del què es tracta és de relacions entre grups, podem parlar de “vida internacional”. Tots aquests fenòmens constitueixen les Relacions Internacionals (ídem).

Això converteix a les relacions internacionals en una disciplina jove entre les joves (les ciències socials) (Barbé, 1989: 174).

La disciplina de les relacions internacionals “té una àmplia oferta de teories, amb un alt nivell de sofisticació, i amb discussions en una gran amplitud de temes” (Pauselli, 2013: 73), però el realisme constitueix, sens dubte, un dels pilars sobre els què s’assenta i punt de partida. De fet, tal com explica Orozco (2005, 162), tradicionalment els conceptes que van orientar el camp de l’anàlisi de la política internacional foren el poder i la investigació per la pau, els quals s’associen amb escoles de pensament com el realisme i l’idealisme.

1.2.2 El paradigma realista

En la configuració d’aquests dos primers enfocaments teòrics importants en les Relacions Internacionals (realisme i idealisme) –que protagonitzaren el “primer gran debat” dins la disciplina- és clarament perceptible la influència de certs filòsofs (Miranda, 1986: 88).

Mentre l’escola idealista pretenia “acabar amb les causes que originen la guerra –qual cosa portaria a un ordre internacional just i solidari-, i convergir els esforços per constituir un sistema internacional que solucioni els conflictes entre els Estats, controlant les accions agressives dels mateixos”, l’escola realista s’oposava a utilitzar el concepte de pau com a objecte d’estudi per analitzar la dinàmica internacional i proposava que era “el poder l’eix de l’actuació dels actors internacionals (Estats)”, doncs el poder “permet a una nació conservar la seva posició en el sistema i preservar el seu interès nacional” (Orozco, 2005: 162).

Una vegada acabada la segona guerra mundial el realisme es presenta com el “mapa mental” més apropiat per l’anàlisi de la societat internacional que “acabava de viure la guerra i havia experimentat el fracàs de “l’esperit de Ginebra” (Barbé, 2007: 61). L’escola de la *Realpolitik* (el realisme) dominava l’escola internacional principalment, com s’ha dit anteriorment, perquè durant el període d’entreguerres es varen posar en entredit els valors jurídics-normatius: els realistes arremeten contra la imatge del món (harmonia d’interessos, seguretat col·lectiva) dominant al *Palais de la Paix* (ídem).

Mentre que els ideals kantians –que influenciaren enormement a l’escola idealista- s’havien vist ja trastocats pel punyent nacionalisme que culminà amb la Primera Guerra Mundial (Saez, 2018: 36), el vincle de la perspectiva realista amb la seva respectiva font filosòfica ha estat més sòlida, ja que ha sabut aprofitar millor les idees centrals del *model hobbesià* (Miranda, 1986: 88). Als realistes els preocupava primordialment els problema de les causes de la guerra, i no trigaren en descobrir que un factor que persistentment apareixia com a detonant del fenomen era la cerca

del poder. S'estava, en cert sentit, “*redescobrint* el que ja havia sigut esbossat pels sofistes grecs” (ibídem, 90).

Malgrat que, com s'ha dit, el paradigma realista en les relacions internacionals és bastant jove, hom pot trobar els seus antecedents entre els estudiosos, filòsofs i intel·lectuals del realisme polític –no només Thomas Hobbes, sinó des d' Aristòtil, passant per Tucídides, Maquiavel, Bodin, i fins a Spinoza-. (Ball i Bellamy, 2013: 441).

En aquesta llarga tradició del realisme polític, Maquiavel (XVI) i Hobbes (XVII) havien incorporat un segon element que freqüentment apareix entrelaçat amb el poder: la cerca de la seguretat. Des d'aquesta perspectiva, el poder apareix com “el mitjà més adequat per satisfer l'anhel humà de seguretat” (Miranda, 1986: 90). El realisme incorporà ambdós elements com a categories analítiques centrals. En paraules de Hobbes (1651)⁵, “en condicions normals l'home és empàtic i piadós, però l'escassetat dels recursos necessaris per la supervivència fa que els homes, legítimament, competeixin entre sí” (idem).

Maquiavel traçà una “nova ruta” que recorreria l'art renaixentista del bon govern, afirmant a *Els discursos* (1519), sobre la naturalesa humana, que “som egoistes i envejosos” –del què es desprèn que, en la mesura que els Estats estan governats pels homes, els Estats estaran igualment viciats-, i Hobbes “construí una nova “ciència civil”⁶ per pacificar la revolucionària dècada de 1640” (Ball i Bellamy, 2013: 441).

En el mateix sentit s'expressa Orozco (2005: 164), afirmant que la *tradicció hobbesiana* ha impregnat l'àmbit de les ciències socials, i especialment els seus principis “inspiraren al realisme com a escola de pensament”. La tesi principal de Thomas Hobbes és la *guerra constant de tots contra tots*. Considerava que el recurs a la violència és una possibilitat permanentment oberta en tant que no s'hi ha renunciat explícitament, i distingeix tres causes principals que alimenten la discòrdia -la competència per obtenir algun benefici, la desconfiança que condueix a combatre per aconseguir la seguretat; i la glòria, que implica l'assoliment de reputació- i, contràriament al què pensaven els clàssics, considera que l'ètica i la política són dos esferes separades: en l'estat de naturalesa la política és una funció del poder (Miranda, 1986: 91).

Lligat a aquestes concepcions, segons Pauselli (2013: 80), el nou realisme lligat a la moderna disciplina de les relacions internacionals explica la realitat internacional a partir del interès primari dels Estats de maximitzar la seva supervivència, seguretat o poder, i la concepció dels

---

⁵ Hobbes, T. (1651): *Leviathan, o The Matter, Forme and Power of a Common-Wealth Ecclesiasticall and Civil* (Miranda, 1986: 90).

⁶ “Per tal que les institucions gaudeixin d'una acceptació universal han de garantir que cada persona es trobi en una situació millor que la que viurien en el que es denomina *la condició de mera naturalesa*” (Hobbes, 1968 [1651] a Ball i Bellamy, 2013: 469).

nous realistes ha canviat poc respecte del que es pot classificar com “l’obra clàssica” del realisme en les relacions internacionals: *la teoria de la política internacional* del polític Hans J. Morgenthau (Barbé, 1987: 152).

De fet, Morgenthau (1952) aplica les categories hobbesianes a la anàlisi de les relacions internacionals: a la variable “poder nacional” li assigna la categoria analítica bàsica i afirma que “la política internacional, com tota lluita, és una lluita pel poder” (Miranda, 1986: 92).

També resulta interessant considerar fins a quin punt l’expansió del imperialisme influencià el naixement del paradigma realista en les relacions internacionals. I és que segons Bujarin (1925), l’Estat imperialista⁷ dels anys de la guerra tenia “unes pretensions molt més amenaçadores que qualsevol altre Estat conegut a la història” (...) ”Havia annexionat als cossos professionals, “mobilitzat” i “militaritzat” a la filosofia i la medicina, la religió i l’ètica, la química i la bacteriologia, exactament igual que la indústria i les finances”. En aquest sentit, es pot considerar que l’Estat imperialista “era el nou Leviatan, junt al què el somni de Thomas Hobbes semblava un joc de nens” (Bujarin, 1925 a Ball i Bellamy, 2013: 263).

Prenent les paraules de Robert Keohane⁸, figura de primera línia entre els investigadors de finals del segle passat, el realisme s’ha d’entendre com “el *nucli* a partir del qual progressar en l’estudi de les relacions internacionals”(Barbé, 1987: 151), i sense entrar a valorar els diferents corrents que posteriorment sorgeixen –ja sigui el realisme defensiu o l’ofensiu, per exemple– se’n desprèn de l’estudi de Vargas (2009: 114) que el conservadorisme és el fonament teòric de les ideologies realistes⁹.

Tal com indiquen Ball i Bellamy (2013: 490), el realisme es convertí en el “paradigma” dominant i el seu missatge es difongué eficaçment a través de les successives reedicions del manual escrit per Morgenthau (1949), que dotava de legitimitat intel·lectual a la política de contenció del bloc soviètic desplegada per l’OTAN. En el mateix sentit, Barbé (2007: 61) considera que el paradigma realista és clarament tradicional i l’objectiu altament pragmàtic

---

⁷ Entre 1898 i 1902, Kautsky començà a utilitzar el terme “imperialisme” per referir-se al desistiment britànic dels mecanismes de lliure mercat i la seva implicació a la Guerra de Bóers. Afirmava, com farien l’italià Turati i Joseph Schumpeter després, que eren les elits reaccionàries les que alimentaven la política imperialista junt al capital financer. (Ball i Bellamy, 2013: 248).

⁸ Pot ésser considerat Neorealista o precursor de l’Institucionalisme liberal. Barbé (1987: 151) explica com algunes de les seves obres “s’han convertit en punts de referència necessaris en la disciplina. Successivament es poden citar: Robert O. Keohane i Joseph S. Nye: *Transnational Relations and World Politics*, Harvard U. P., Cambridge, 1973, i *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little Brown and Company, Boston, 1977; Robert O. Keohane: *After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton U. P., Princeton, 1984 (ídem).

⁹ Vegis com el mateix Morgenthau (1962), argumentava que el realisme i el conservadorisme comparteixen el mateix punt de vista al percebre que el món no és perfecte ni és totalment racional, sinó que depèn més aviat de les forces implicades en la naturalesa humana (Vargas, 2009: 114).

(influir en el disseny de la política exterior dels Estats Units en època de guerra freda mitjançant l'aplicació de la norma més clàssica de la diplomàcia europea: l'equilibri del poder) i els principis hobbesians es pogueren aplicar amb escasses modificacions a la descripció del sistema internacional, caracteritzat pel que Aron (1984) anomena “ordre anàrquic”, en tant que els actors que hi intervenen rebutgen l'autoritat de la llei i la moralitat. Les hipòtesis de l'estat de naturalesa hobbesianes es converteixen, des de la perspectiva d'Aron, en la descripció de la situació en què es troben els Estats-nacionals (Miranda, 1986: 91).

A grans trets, el paradigma realista es caracteritza per:

- a) La unitat d'anàlisi és l'Estat, entès com a actor racional i unitari. La racionalitat es deu a la seva actuació (maximització del poder) i el caràcter unitari l'apropa a la visió hegeliana de l'Estat.
- b) La problemàtica d'estudi està centrada en la seguretat nacional. La supervivència de l'Estat en un entorn hostil, en el què l'amenaça és constant i militar (ambient de la guerra freda), constitueix el problema per definició. Termes com guerra/pau, estratègia/diplomàcia, conflicte, aliança militar i armament, entre d'altres, són una constant en el vocabulari realista.
- c) La imatge del món que sustenta el paradigma realista ha sigut gràficament definida com la imatge de les “boles de billar”, en referència als Estats unitaris (impenetrables)¹⁰ i en conflicte (xoc) constant. Aquesta imatge rebutja tota idea de comunitat i, en canvi, suggereix la de l'anarquia en una taula en la què l'espai està obert i en el què el moviment de les boles no s'ajusta a les normes establertes. Definició que ens remet a altres termes equivalents: estat de naturalesa, dilema de seguretat o “tercera imatge”¹¹.

Resulta conceptualment molt il·lustrativa aquesta taula presentada per Barbé (2007: 62).

Context històric	Guerra freda
Unitat d'anàlisi	Estat com a unitat racional

¹⁰ El terme “boles de billar”, que xoquen com a part del joc, ja és clàssic en la literatura de les relacions internacionals. Es deu a A. Wolfers, *Discord and Collaboration. Essays on International Relations*, The Johns Hopkins UP, Baltimore, 1962 (Barbé, 2007: 62).

¹¹ La “tercera imatge” en relacions internacionals és un terme proposat per Waltz, *Man, the state and war*, op. cit., qui d'aquesta manera feia referència al sistema d'Estats, front a la naturalesa humana (primera imatge) i a l'estructura interna de l'Estat (segona imatge), com a responsable de la conflictivitat internacional (Barbé, 2007: 62).

Problemàtica d'estudi	Seguretat nacional (de base militar)
Imatge del món	Taula de boles de billar (conflicte)

El debat que es produeix a la dècada de 1960 –malgrat que es qualifica com el *gran debat*- en la disciplina de les relacions internacionals, entre tradicionalistes i científistes o *behavioristes* (Barbé, 1987: 150) no esdevé rellevant per aquesta investigació, ja que està associat a la opció metodològica i al debat epistemològic entorn a la neutralitat científica (Barbé: 1989: 177). Si que hem de tenir en consideració, en canvi, el debat entre idealistes i realistes dels anys cinquanta i l'actual debat entre el globalisme i realisme, que constitueixen debats paradigmàtics. Entenent per paradigma, segons Kuhn a *The Structure of Scientific Revolutions* (1962), aquella visió o concepció global de l'objecte estudiat que inspira la anàlisi, investigació o teoria (ibídem, 176).

Però, tenint en compte que aquest investigació rau en analitzar la política de neutralitat suïssa en base al paradigma realista, resulta ineludible dedicar l'atenció que mereixen les premisses del model realista elaborat per Morgenthau. Malgrat que el seu model fou elaborat durant la guerra freda¹², els *nous realistes* reconeixen les seves aportacions, fins al punt que Robert Gilpin, a *International Organization* (1984), es definia a sí mateix com a “deixeble de Hans Morgenthau” (Barbé, 1987: 152).

Morgenthau és un autor prolífic i la seva bibliografia recull “més de tres-centes referències entre llibres, articles, compilacions d'articles, textos de conferències, col·laboracions en obres col·lectives i recensions” (ibídem, 153). L'obra que hem de prendre de referència és, però, *Politics among Nations* (1948), sobre la què, malgrat alguns autors en destaquen els “Sis principis del realisme polític de Morgenthau (Saez, 2018: 32), Barbé (1987: 154) fa una síntesi més representativa de les premisses de l'autor, dividint-les en: (1) estatocentrisme, (2) la naturalesa conflictiva de les relacions internacionals i (3) la centralitat del poder. A continuació, expliquem, de manera més completa, aquestes premisses:

(1) *Estatocentrisme*; en la teoria de Morgenthau, es refereix a què l'Estat és l'actor per excel·lència en el sistema internacional contemporani. Aquesta premissa ha sigut abordada en profunditat per John Vasquez (1974)¹³, qui en determina els dos elements més destacables. Per una banda, l'Estat és *l'únic actor* digne de consideració en un sistema de caràcter polític (és a

¹² Els seus anys de major producció teòrica es centren en els moments àlgids de la guerra freda. Aquest és el context de la seva obra i d'aquí que en més d'una ocasió se'l qualifiqui com “l'autor de la guerra freda” (Barbé, 1987: 152).

¹³ Vegis Vasquez, J. (1974): *The power of power politics; The power of paradigms: An empirical evaluation of international Relations inquiry* (tèsis doctoral). Universitat de Siracuse.

dir, basat en el poder) i és la *forma històrica* d'organització de l'exercici del poder en les relacions internacionals (ibídem, 155). La concepció estatocèntrica de Morgenthau es situa en la base de les seves categories analítiques (interès nacional i equilibri de poder). “El desig de poder, del què participen moltes nacions, cadascuna procurant mantenir o destruir *l'status quo*¹⁴, condueix per necessitat a la configuració del que s'ha anomenat l'equilibri de poder” (Morgenthau, 1948), i al abordar la segona categoria d'anàlisi –interès nacional- trobem presència de manera immediata del fenomen de l'Estat-nació (ídem).

A l'Estat se li atribueix, a més a més, la categoria *d'actor racional*. D'això es desprèn que la política exterior de l'estat està guiada per l'interès nacional i, per tant, pot ser previsible: la racionalitat de l'acció ho possibilita. En termes d'anàlisi, és possible repassar el traçat i anticipar els passos d'un estadista (ibídem, 156). Al realisme de Morgenthau se l'associa al conservadorisme i a la teoria elitista de la democràcia (ibídem, 119) això no és contradictori amb el fet que considera que “la lleialtat a l'Estat (nacionalisme) es creà per debilitar la urgència del poder i per reemplaçar-lo per una forma col·lectiva de desig d'aquest poder”¹⁵ (Morgenthau a Vargas, 2009: 117). Segons Morgenthau, la racionalitat “es troba en les ments d'una minoria que formula les teories”, una minoria il·lustrada i escolàstica, una minoria que competeix pel poder en l'esquema de la democràcia de Schumpeter¹⁶ (ibídem, 115).

Resulta interessant, així mateix, la concepció que té Morgenthau de la política i de la relació d'aquesta amb el concepte de nació; la política es caracteritza pels interessos, i la nació i no la humanitat és la última fita, empíricament i ètica. L'Estat i la nació tenen significats morals en la política (Morgenthau, 1967 a Vargas, 2009: 115). Des del punt de vista realista, impregnat d'aquesta *lògica hobbesiana*, la teoria política “no implica que els elements racionals de la política siguin superiors als contingents” (ibídem, 114).

En un sentit semblant al de Morgenthau, ja s'havia expressat Max Weber (1895), quan deixava clar que “l'interès nacional¹⁷ és aquell al què s'han de subordinar els interessos personals i de classe” (ibídem, 394) –de fet, Weber és l'autor *realista* de la Teoria social moderna o, com a

---

¹⁴ Morgenthau distingeix entre els Estats Imperialistes (Revolucionaris, segons Kissinger, deixeble de Morgenthau) i els de l'*Status quo*. Per altra banda Carr els classificaria en Insatisfets i Satisfets (ídem).

¹⁵ Morgenthau (1967) també considera el desenvolupament cultural com un element que debilita la intensitat de la lluita pel poder (Vargas, 2009: 118).

¹⁶ Les teories de l'elitisme democràtic de Mosca, Weber i Schumpeter, que manifesten que “una pluralitat d'elits el qual seu poder es basa en fonts socials tan diverses com la riquesa, l'habilitat tècnica o els seus seguidors en la comunitat” (Ball i Bellamy, 2013: 111). Seria interessant considerar l'analogia d'aquestes teories amb l'estudi de les relacions internacionals, i considerar que les diferents elits “influeixen sobre diversos tipus de temes i sectors socials i, per conseqüent, cap elit pot monopolitzar totes les formes de poder i sotmetre a la societat sencera” (Dahl, 1961, a ídem).

¹⁷ La qüestió de la “nació” ja havia preocupat a pensadors del segle XIX com Ernest Renan (1882), qui sostenia que “la nació era una comunitat de ciutadans que s'autogoverna”¹⁷ (Ball i Bellamy, 2013: 127).

mínim, són clares en els seus postulats les influències de Maquiavel i Hobbes- (ibídem, 379). Segons Beetham (1974), el compromís de Weber amb la nació es basava en un vincle i una encarnació de la *Kultur* alemanya; assenyala així mateix que la nació era per a Weber “una comunitat de sentiments”, la “font objectiva de tota solidaritat” i “la única forma d’estatus assequible a les masses” (ibídem, 394).

La nació és una comunitat (*Gemeinschaft*) de sentiments solidària i l’Estat (*Gesellschaft*) li deu la seva existència i la seva raó de ser (ídem), un plantejament que coincideix de forma força anàloga al de Morgenthau (1976), quan afirmava que l’Estat és la manifestació institucional i organitzacional de la nació (Vargas, 2009: 117). Segons Morgenthau, l’Estat és una entitat política i un valor ètic i la seva preservació és una tasca ètica, i les classes socials es defineixen en funció de la seva lleialtat a l’Estat¹⁸ (ídem).

(2) *Les relacions internacionals com a conflicte*; és la segona premissa del model realista de Morgenthau. Segons l’autor, la societat internacional caracteritza per la multiplicitat d’unitats i per l’antagonisme existent entre les mateixes (Barbé, 1987: 157). En aquest punt l’estudi de les relacions internacionals torna als termes hobbesians. Així, segons Morgenthau, “les societats nacionals deuen el seu ordre i pau a l’existència d’un Estat que, dotat amb poder suprem dins del territori nacional, guarda la pau i l’ordre” (ibídem, 158). De la carència d’un poder supra Estatal es desprèn que la idea de lluita i, per tant, de conflicte és inherent a tot acte polític (dins i fora del marc de les relacions internacionals).

(3) *La centralitat del poder*; es refereix a l’obtenció de *poder com l’objectiu únic* de l’acció política¹⁹ (Taylor a ídem). Hans Morgenthau considera que els esdeveniments sociopolítics són explicats en últim terme per la *naturalesa humana*. Naturalesa humana que defineix en termes de maldat, *d’animus dominandi*. Al igual que Maquiavel, Hobbes, Spinoza o Niebuhr (contemporani de Morgenthau i sobre el qui exercí una forta influència), Morgenthau és un pessimista antropològic que veu en la lluita pel poder una condició inherent a la naturalesa humana (ídem). Malgrat que en el pensament de Morgenthau hi ha una escassa originalitat, donat el seu sostrat filosòfic (raó d’estat de Maquiavel, estat de naturalesa de Hobbes) i històric (diplomàcia d’equilibri de poder de Metternich), ell fou el primer en aplicar-lo de manera sistemàtica al món de la guerra freda. D’aquí que tots els autors li reconegin (com a mèrit i com a crítica) el paper de fundador (Barbé, 2007: 63).

---

¹⁸ “Les classes mitges i treballadores que obtinguin grans beneficis de l’Estat s’identifiquen més amb ell” (Morgenthau, 1967 a Vargas, 2009: 118).

¹⁹ Kenneth N. Waltz (1954) a *Man, State and War*, presentava una categorització de tres elements que originen els conflictes internacionals: a) la naturalesa humana, b) l’estructura interna dels Estats i c) l’anarquia internacionals (ibídem, 160). En aquest sentit. En aquest sentit, Hans Morgenthau participa del primer d’aquests elements

S'ha d'indicar que el realisme ha generat en diverses onades de teòrics. En alguns casos han reclamat el paper original de Morgenthau, com els neorealistes²⁰ (Kenneth N. Waltz (1954) amb *Man, State and War*, però també John Mearsheimer o Randall Schweller, per exemple) sorgits en els anys de la segona guerra freda, mentre que en altres casos s'ha considerat tal vincle sense que els afectats (la sociologia històrica francesa, exemplifica per Raymond Aron, als anys setanta) ho reconeguessin així (Barbé, 2007: 63). Sens dubte, la visió aroniana de les relacions internacionals com un món de diplomàtics i estratèges ajudà a equiparar l'autor francès amb Morgenthau. Així mateix, la distinció aroniana entre política interna i política internacional (ordre front a anarquia) ha sigut assumida com un element distintiu del realisme, malgrat que Morgenthau no la compartís. En aquest sentit, Aron ha contribuït a reforçar els components del pensament realista en relacions internacionals (ídem).

Els teòrics britànics, per la seva banda, reben sovint el qualificatiu de realistes. Aquest és el cas de Carr, Wight i Bull, en virtut del seu tractament de les relacions internacionals en tant que sistema d'estats (ídem).

El realisme es transforma en neorealisme, sobretot a partir de l'impacte que té l'aparició al 1979 l'obra de Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, que dona pas a dos canvis fonamentals: un, relatiu a considerar que les decisions en política exterior de l'Estat no s'expliquen per condicionants domèstiques o personals (lideratge), sinó per determinants estructurals del sistema internacional anàrquic (generador de comportaments de *self help* o de confiar exclusivament en les capacitats pròpies) i un altre, relatiu a considerar que la reflexió general que caracteritzava el realisme, basada en la història i en la filosofia, s'havia de centrar en el formalisme científic (verificació o refutació d'hipòtesis en el marc de teories microeconòmiques d'elecció racional i de teoria de jocs). D'aquesta manera, el neorealisme fa de l'estructura (equilibri de poder o hegemonia) el nivell d'anàlisi per excel·lència en relacions internacionals (inicialment es parlà de realisme estructural) i es revesteix d'un aire científic formal (Barbé, 2007: 78).

A mode compartiu entre el realisme i el neorealisme, Barbé presenta la següent taula (2007: 79):

	Realisme	Neorealisme
Focus analític	Estats	Estructura del sistema

²⁰ Els neorealistes, a diferència del primer realisme, centren la seva anàlisi en l'estructura del sistema internacional, per entendre els mecanismes de canvi i de continuïtat en el propi sistema. Entre els neorealistes es troben Waltz, Keohane (DISCUTIBLE), Krasner i Gilpin. Sobre el neorealisme vegis R. Keohane (comp.), *Neorealism and its critics*, Columbia UP, Nova York, 1986, i L. Tomassini, "La política internacional després del muro", *Estudios Internacionales*, nº 91, 1990, pp. 281-338 (Barbé, 2007: 63).

		internacional
Problemàtica d'estudi	Seguretat nacional	Lluita per la posició de poder en el sistema
Motivació dels actors	Interès nacional Poder Prestigi	Guanys relatius
Mecanismes de regulació	Equilibri del poder entre Estats	Distribució del poder en l'estructura del sistema internacional

Segons Pauselli (2013: 80), el realisme explica la realitat internacional a partir del interès primari dels Estats de maximitzar la seva supervivència, seguretat o poder (com a instrument per als altres dos primers objectius), tant a partir de l'objectiu final de la dominació d'altres nacions (Morgenthau), o de les característiques de l'estructura a la qual estan inserits (Waltz). En aquest sentit, el realisme estructural explica les relacions internacionals a partir de les forces de nivell sistèmic. En les relacions internacionals, "l'estructura d'un sistema canvia amb els canvis de la distribució de les capacitats" entre els Estats (Waltz 1988 a ídem).

Aportacions recents d'autors realistes com Michael Brown, Thomas Christensen, Randall Schweller i Fareed Zakaria, entre d'altres, han sigut ubicats per Gideon Rose²¹ en una categoria distinta dins de la tradició realista: el "realisme neoclàssic". Aquests treballs sumen a les variables utilitzades pels realismes clàssics i estructural altres que intervenen en el nivell de la unitat d'anàlisi (l'Estat). En especial, l'impacte de les percepcions de les elits polítiques i del tipus d'estructura interna en el manera en què els Estats responen a les incerteses de l'escenari extern (Russell i Tokatlian, 2001: 78).

1.2.3 Altres teories de les relacions internacionals

Tenint en compte que ja s'ha tractat anteriorment el debat entre idealistes i realistes, ara pertoca, d'una manera molt breu, explicar les crítiques i reformulacions que es fan a la teoria de la política internacional de Morgenthau. Això permetrà al lector adquirir un coneixement més

²¹ Vegis Rose, G. (1998): "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy". World Politics, vol. 51, núm. 3.

ampli respecte a la disciplina de les relacions internacionals, alhora que conèixer les crítiques a les què es sotmet al realisme permet, així mateix, aprofundir sobre les fortaleses i febleses del paradigma.

Les premisses del realisme (*estatocentrisme*, seguretat nacional en termes militars i anarquia) comencen a plantejar problemes a mesura que es transforma la societat internacional. En aquest sentit, la dècada dels setanta fou el moment decisiu (Barbé, 2007: 64).

Les causes que originen nous models per a l'estudi dels fenòmens internacionals, segons Barbé (1987: 161), es deuen al *canvi de la pròpia realitat internacional*. I es què, en el mateix sentit, hem d'entendre que tots els models o paradigmes estan condicionats pels seus respectius marcs històrics. S'ha de destacar el canvi que es produeix en el sistema internacional als anys setanta; afecta al conjunt de les relacions Est-Oest (un clima de distensió substitueix a la situació de guerra freda) i al sistema econòmic internacional (amb la caiguda del sistema Bretton Woods), també, el declivi del poder americà (seriosament afectat per la guerra del Vietnam) i la voluntat dels països en vies de desenvolupament de transformar el sistema econòmic internacional, així com el descobriment de noves armes (el petroli) per part d'aquests, contribueixen a l'acceptació o al rebuig de les premisses realistes en les noves formulacions (ibídem, 162).

En definitiva, “la convergència dels canvis apuntats –la distensió en el terreny polític entre els Estats Units i la Unió Soviètica i l'augment de la conflictivitat en les relacions econòmiques internacionals- incideixen en les transformacions teòriques de les relacions internacionals” (ídem)²².

Les dos tendències principals que criticaren el realisme de Morgenthau en raó de les noves necessitats internacionals dominants es poden denominar: *teoria transnacional o de la interdependència global i teoria de la dependència* (ibídem, 164) o *estructuralisme* –marxista o no-. Ambdues es presenten com a alternativa²³ al realisme i generen un nombre important de teories i obres (Barbé, 2007: 64).

En termes generals, ambdues estan directament, com diem, connectades a les condicions canviats del medi internacional, “sobretot pel que fa als aspectes de *low politics* (economia o

---

²² Segons Vasquez, a *The power of power*, op. cit., pàg. 128, “mentre el paradigma realista semblava capaç d'explicar moltes lluites pel poder en les dues guerres mundials i en la guerra freda, es demostra incapaç de demostrar la *détente*” (Barbé, 1987: 162).

²³ Tot i que cal destacar per exemple la postura de Keohane, pare del transnacionalisme i de l'institucionalisme liberal, que a principis dels vuitanta apunta en la direcció de la coexistència entre paradigmes (pluralitat, complementarietat, acumulació) i no de l'exclusió (paradigmes alternatius). En aquest sentit, escriu Keohane que “qualsevol aproximació a les relacions internacionals ha d'incorporar, o com a mínim prendre en consideració, elements clau del pensament realista. Fins i tot els autors que es dediquen a les institucions i a les normes internacionals o els autors marxistes parteixen de premisses realistes”.

tecnologia, per exemple) per diferenciar-les de la *high politics* o activitat diplomàtica-estratègica, però mereixen ser diferenciades.

Mentre el tema d'estudi del paradigma realista es pot resumir amb l'activitat diplomàtico-estratègica de l'Estat sobirà, els transnacionalistes s'ocupen dels problemes internacionals derivats de l'activitat humana en condicions *d'alt de desenvolupament econòmic i tecnològic* (desajustaments monetaris, crisis energètiques, perills ecològics, etc.), i dibuixen un marc internacional de cooperació i ordre; els llaços econòmics (comercials, financers) i tecnològics (comunicacions) existents en el món interdependent són presentats com instruments per a la construcció d'una *societat global*. Es suposa l'existència d'una *comunitat d'interessos* a nivell internacional que substitueix a la visió anàrquica del realisme (ibídem, 165). Aquesta concepció encaixa amb la coetània aportació de Josep Maria Colomer a *El gobierno mundial de los expertos* (2015)²⁴.

Els dependentistes, per altra banda, centren l'estudi en una dimensió concreta del món: les relacions *centre-perifèria*. Marxistes o no, rebutgen la visió liberal de l'ordre internacional i presenten, a partir de les idees exposades pels teòrics de l'imperialisme (Lenin, Bujarin, Hilferding), l'estat de dominació exercit en el marc internacional per part dels estats del centre (desenvolupats) respecte de la perifèria (ibídem, 166).

En el mateix sentit, segons Clulow (2013), les teories crítiques amb el realisme sorgeixen pel propi fet de plantejar la validesa o vigència dels supòsits centrals del realisme, aquelles proposicions que eren acceptades d'una forma axiomàtica (centralitat de l'Estat, racionalitat de l'Estat, idea d'anarquia, etc). Justament, un punt dèbil en la teoria realista, segons Clulow, és la impossibilitat de pensar el canvi –el devenir humà i el devenir social-. “El realisme accepta que l'home té unes determinades condicions (o pels neorealistes, l'estructura té unes determinades condicions) inamovibles: el realisme es considera una *teoria estàtica*” (ídem).

Ni l'aplicació del paradigma transnacionalista ni del dependentista esdevenen objecte d'aquesta treball però l'investigador ha considerat que el lector mereixia disposar de la contextualització exposada, per les conclusions que se'n puguin derivar.

---

²⁴ Si bé és cert que, de manera sorprenent, hom pot pensar que aquestes consideracions s'ajusten, altrament, als paràmetres establerts per la Teoria de l'elitisme democràtic de Schumpeter.

1.3 Metodologia

La present investigació està guiada pel mètode deductiu. Això és, s'analitza el cas particular de la política de neutralitat perpètua de Suïssa en base paràmetres (eixos axiomàtics) establerts per la teoria de les relacions internacionals des de la perspectiva de l'escola realista (si es dona el cas que tals paràmetres són aplicables).

La anàlisi qualitativa és l'espina dorsal de la investigació, si bé el lector trobarà referències a dades quantitatives que recolzin i validin o, per el contrari, refutin les inferències derivades de la investigació. Per tant, podem afirmar que, tot i destacant la centralitat de la anàlisi qualitativa, el projecte acadèmic es val d'una metodologia mixta d'investigació.

La *metodologia qualitativa* designa els diferents procediments per recollir, produir, seleccionar, classificar i categoritzar informació. La *informació* té una estructura que pot variar depenent del context i de les intencions i extreure-la de forma natural o generar-la a través de tècniques concretes és l'acció pròpia de l'investigador qualitatiu (Zapata-Barrero i Sánchez-Montijano, 2011).

Aquesta investigació, en termes metodològics, té dos objectius: un objectiu teòric (verificar una teoria ja existent) i un objectiu empíric (generar nou coneixement sobre un fenomen determinat). Així mateix, la metodologia qualitativa té una lògica generativa i constructivista, en tant que les interpretacions prèvies es van reconstruint conforme al desenvolupament de la investigació (ídem).

Ha sigut necessari recórrer tan a fonts primàries com a fonts secundàries.

Les fonts primàries són, principalment: Documents jurídics (Constitució suïssa, Dret Europeu, Acords Bilaterals I i II), Documents públics -tan de la Confederació Suïssa com de la Unió Europea- i declaracions executives i polítiques (Govern suís i ambaixadors suïssos); tot això en referència a la condició de país neutral de Suïssa, al paper de la Confederació Suïssa en el panorama internacional i a les possibles vies d'integració política o militar amb la Unió Europea. La recol·lecció dels discursos dels subjectes ha permès procedir a la seva posterior interpretació, analitzant les relacions de significat que es produeixen respecte al tema d'investigació.

Així mateix, i en relació al paradigma realista de les relacions internacionals, s'ha accedit a algunes de les obres teòriques dels seus principals actors com a fonts primàries.

Les fonts secundàries han estat, per altra banda, altres investigacions, articles, notes de premsa i debats ja realitzats que abordaven el tema d'investigació o que la seva consulta ha aportat dades rellevants o complementàries.

Per tant, podem dividir a la vegada les fonts secundàries, a la vegada, en: A) documents, llibres, articles, etc relatius als diferents marcs teòrics de les relacions internacionals: principalment realisme i neorealisme (o realisme estructural) i B) documents, llibres, articles, debats, etc relatius a la neutralitat suïssa.

Pel que fa a l'apartat teòric relatiu al realisme i al neorealisme, s'ha descartat recórrer a gran part de les fonts primàries, atenent a les limitacions (principalment temporals) a què s'ha vist sotmesa aquesta investigació. Tot i així, cal considerar que la anàlisi d'aquests marcs teòrics a partir de fonts secundàries ha resultat acadèmicament encertada en tant que trobem aproximacions sintètiques, curoses i rigoroses.

Un cop recollida tota la informació necessària mitjançant l'aplicació i replicació de les tècniques, aquesta s'ha hagut de tractar i interpretar, en base a la finalitat de cercar inferències i la formular categories. *Categoritzar* significa identificar els elements diferenciadors de les bases d'informació que hem obtingut i establir classificacions, de manera que s'ha pogut organitzar tota la informació prenent aquestes categories com a criteris. Val a dir que, pel que fa a l'àmbit teòric de la teoria de les relacions internacionals i de l'escola realista, el sistema de categories estava ja en gran part preconcebut i provenia de la literatura anterior.

Un altre element crucial per al bon desenvolupament del present projecte acadèmic ha sigut la capacitat de l'investigador per discernir entre aquella literatura que ha aportat inferències determinants per a la investigació i aquella que aportava tan sols dades complementàries. Ha sigut, tanmateix, molt important aplicar paràmetres estables i no caure en cap tipus de discrecionalitat o valoració clarament subjectiva.

Malgrat en un primer moment es contemplava en el disseny metodològic la realització d'una entrevista (o més d'una) a una persona experta en la matèria (política, acadèmica, d'investigació) aquesta finalment s'ha descartat.

Per al bon desenvolupament de la investigació s'ha hagut de disposar d'un sòlit coneixement envers les tesis de l'escola realista, per tal de valorar si aquestes es compleixen o són vàlides en relació amb la política de neutralitat perpètua de Suïssa. En definitiva, s'ha hagut d'analitzar i valorar quanta informació ha sigut necessària, i possible, per poder extreure conclusions sòlides i respondre a les preguntes d'investigació, així com validar o refutar les hipòtesis plantejades.

També, s'han hagut de complir un seguit de premisses per tal de garantir la qualitat i la validesa de la investigació: la objectivitat, la saturació de la informació, la triangulació, la lògica circular de la investigació, el principi de coherència i el sentit de la investigació (evitar tota contradicció, confusió o parcialitat de la informació obtinguda).

Evidentment, tenint en compte que la política internacional no és un procés estanc, sinó que evoluciona amb el pas del temps, les inferències i conclusions derivades d'aquest projecte acadèmic podran servir com a font secundària per a futures investigacions.

1.4 Esquema general del treball

El treball s'inicia amb l'estudi del *naixement* de la Confederació Suïssa: això és, la unió de les petites comunitats alpines que *de facto*, ja a l'Edat Mitjana, es constituïren en unitats polítiques autogovernades. El lector hi trobarà els episodis històrics més rellevants: aquells que han contribuït al naixement de l'Estat modern i a l'adopció de la política de neutralitat perpètua.

A continuació, s'analitza el rol de la Confederació Suïssa al llarg del segle XX; considerant com a prioritaris els episodis bèl·lics més rellevants en la història de la humanitat; això és, la Primera Guerra Mundial i la Segona Guerra Mundial. Aquest període històric és especialment rellevant per a la present investigació, per tots els elements que el lector pot imaginar i, sobretot, perquè la Gran Guerra i l'expansionisme alemany provocaren el naixement del paradigma realista en la moderna teoria de les relacions internacionals (el marc teòric sobre el què, aplicant-lo al cas de la política de neutralitat suïssa, es pretén provar la validesa dels seus eixos axiomàtics).

Evidentment, aquest període del segle XX també comprèn la posterior Guerra Freda i totes aquelles conseqüències que aquesta portà aparellades: un trencament de l'ordre bipolar i la consolidació d'un nou escenari en el camp estratègic, entre d'altres.

Finalment, el lector coneixerà la situació en què es troba la Confederació Suïssa en l'escenari global actual. Els principals eixos d'anàlisi són: la participació de la Confederació en organitzacions internacionals, la seva política de defensa i l'establiment de l'economia com el seu principal mecanisme de poder relacional.

Així mateix, concloent el treball, es presenten un seguit d'idees generals que, valorades conjuntament, permetin al lector reflexionar sobre com pot evolucionar la política de neutralitat perpètua suïssa.

2.1 Història de la neutralitat suïssa

En aquest bloc, el lector podrà entendre per què la Confederació Suïssa ha adoptat una conducta neutral des del seu propi naixement. Malgrat haver participat en episodis bèl·lics, compresos en l'edat mitjana, aquests han estat sempre –només amb una excepció– de caràcter defensiu. Hom hi trobarà els motius que propiciaren la creació de l'Estat, l'adopció de la neutralitat perpètua i el seu rol al llarg del segle XX. En definitiva, la síntesi d'un seguit de referències històriques, presentades de forma seqüencial i relatives als àmbits polítics, jurídics i militars, sobre les què es provarà la validesa dels eixos axiomàtics de l'escola realista de les moderna disciplina de les relacions internacionals.

2.1.1 La formació de la Confederació i de la seva neutralitat

El nom de Suïssa deriva del nom del cantó de Schwytz, que fou, al començament, el cap espiritual de la Confederació Helvètica. Aquesta última denominació, introduïda en temps de la Revolució francesa, va ésser canviada en Confederació Suïssa pel text constitucional de 1848²⁵ (Schmid, 1933: 9). Neutral per essència, en comunitat lingüística amb tres de les grans nacions antagonistes d'Europa, ha esdevingut sovint un punt de convergència, “un asil, el refugi més adequat de tot allò que vol i deu estar per damunt de les querelles i rivalitats nacionals” (ibídem, 15).

La formació de la Confederació Helvètica és resultat d'un procés iniciat el 1291 i conclòs el 1815 per vint-i-dos cantons; des de llavors les fronteres del país no han variat. Després d'un període de lluites internes i una breu guerra civil (Sonderbund) es promulgà la Constitució de 1848, que incrementà en gran mesura el poder federal. La seguí la Constitució de 1874, que establí les bases de l'Estat modern i que, amb algunes modificacions, es manté encara, avui en dia, en vigor (Mercader, 2004: 463).

És pertinent, remuntant-nos al naixement del propi poble helvètica, preguntar-se quina va ésser la idea que presidí la creació de Suïssa; tenint en compte que no té cap unitat geogràfica

---

²⁵Segons Schmid (1993): “Lligues de l'Alta Alemanya, Lloables lligues, o Estats Confederats i Lloable Cos helvètic van anomenar els confederats llurs aliances fins al segle dinovè; el nom de “suïssos” els fou atribuït per llurs veïns de bell antuvi, a manera de sobrenom, per tal de distingir-los dels austríacs, és a dir dels aliats i partidaris de la casa d'Habsburg, llur enemic hereditari i secular”.

particular, ni tampoc ètnica, sinó que se la pot presentar com un conglomerat de valls diferents i de ciutats sense *hinterland*²⁶, sense tradicions dinàstiques.

En aquest sentit i segons Schmid (1933: 19), President del Cercle Català-Suís a començaments del segle XX, Suïssa és una creació espiritual; “no hi ha història suïssa abans de la fundació de la Confederació”. Prenent per vàlida aquesta consideració i aplicant els paràmetres d’Ernest Renan, podem afirmar l’existència de la nació suïssa.

L’antiga Helvècia havia sigut conquerida per Juli Cèsar i sotmesa als romans a partir de l’any 60 a.C. Més tard, els bàrbars germànics acabaren establint-se en gran part de les valls del nord (segle III d.C.). El mateix passà al sud, però sota influència llombarda. Fou, finalment, amb l’ocupació del rei franc Clovis, quan el país passà a dividir-se en comtats, els titulars dels quals eren nomenats pel rei i, posteriorment, sota el regnat dels carolingis i amb l’establiment del feudalisme, esdevingué un fet consumat la barreja dels pobles celto-romans amb els conqueridors germànics²⁷ (ídem).

Carlemany s’apropià de la meitat oriental del país (ducat de Suàbia i Borgonya) i, al 1033, tota Suïssa entrà a formar part del Sacre Imperi Romà (Mercader, 2004: 464). Al segle XI, esclatà la lluita de les Investidures, entre l’emperador romà de nació germànica i els papes: un conflicte essencial per comprendre els inicis de l’autogovern suís. Els emperadors germànics experimentaren la necessitat d’escurçar el pas alpestre cap a Itàlia: el príncep Enric, regent de l’imperi i fill de l’emperador Frederic II, per tal d’assegurar la seva posició, atorgà, mitjançant la *universitas hominum vallis urinae*, un seguit d’avantatges i reconeixements als guardians de la Vall d’Uri, una via de comunicació important²⁸ (Schmid, 1933: 21).

Aprofitant el progressiu declivi del llegat de Carlemany²⁹, al segle XII començaren els prínceps austríacs de la casa d’Habsburg a arrogar-se poders sobirans sobre el territori helvètic, però posteriorment toparen amb la resistència d’algunes organitzacions municipals que des de principis del segle XII ja estaven constituïdes *de facto* en comunitats independents. Tres

---

²⁶ Zona d’influència o de domini interior, aplicable a països, ciutats i ports.

²⁷ Aquest seguit de migracions dels pobles europeus, materialitzades per la via militar o no, expliquen la diversitat lingüística encara present a la Confederació Suïssa. El 70% dels suïssos són de parla germànica, el 21% parlen francès, un 7% l’italià i el 1,5% el romanx o reto-romà, darrer vestigi de l’idioma gal·loromà primitiu del país. A més, els suïssos es divideixen en protestants i catòlics si fa no fa en la proporció de 57% i 41%. Els límits confessionals no coincideixen en cap indret amb els límits lingüístics (Schmid, 1933: 16).

²⁸ Aquest és probablement l’origen de la importància d’un corriol fins aleshores ignorat: el coll de Sant Gothard.

²⁹ Carlemany mort al 814 d.C. i l’enfonsament definitiu del Sacre Imperi Romà Germànic es produeix al segle XIII.

d'aquestes –els cantons d'Uri, Schwytz i Unterwalden- s'uniren el 1291 contra el poder dels Habsburg en la denominada Aliança Eterna, llavor de la futura Confederació (Mercader, 2004: 464).

Cal entendre la situació en què es trobaven, al segle XIII, aquests pobles fundadors. Tal com explica Schmid (1933: 22), es tractava de

“tres comunitats minúscules –Uri, Schwytz, Unterwalden- separades l'una de l'altre i de la resta del món per muntanyes gegantines; tres poblets que gaudien d'algunes franqueses, però la situació jurídica dels quals dintre l'imperi havia esdevingut incerta i disputada per l'atorgament mateixa d'aquestes franqueses. Tres països petits anomenats Waldstätten (cantons forestals) que es trobaven de cop i volta sobre el pas d'una ruta internacional importantíssima. És veritat que en treien un benefici material –per tot el tràfic que hi passava-, però, pel fet de llur situació, excitaven la cobdícia d'aquells que se'n volien fer amos”.

Els “Waldstätten”, probablement al 1260 d. C., veient que s'apropava la mort de llurs tímides llibertats, es conjuraren en un primer acte clandestí, tingut en gran secret i del qual no existeix cap peça escrita³⁰. Quan cap a la fi de l'any 1291 el rumor de la mort del temut Rodolf d'Habsburg arribà als Alps, els muntanyesos confederats van renovar pública, solemne i perpètuament la seva aliança: “Honestati consultitur et utilitati publice providetur, dum pacta quietis et pacis debito solitantur”, es va escriure en el preàmbul, d'aquest document conservat als arxius de Schwytz (ibídem, 25).

“Que cadascú sàpiga que vista la malícia dels temps i per defensar millor, en llur integritat, llurs persones i llurs béns, els homes de la vall d'Uri, els de Schwytz i d'Unterwalden s'han compromès sota fe de jurament, amb llurs persones i llurs béns, a assistir-se mútuament, ajudar-se, aconsellar-se, prestar-se servei, amb tot llur poder, en llurs valls i al de fora contra qualsevol nodridor de males intencions tocant a ells o a llurs béns...” (idem).

En aquest punt, seria interessant plantejar que el propi naixement de la *proto* Confederació Suïssa s'assenta sobre una de les premisses del realisme clàssic: la cerca de la supervivència i la seguretat de la unitat política. En el mateix sentit, cal dir que aquest fou, sobretot, un acte defensiu³¹ (ibídem, 26). Prenent les paraules de Schmid, “els suïssos van ésser ben bé els fills de llur país. Tenien el sentiment de llur força i llur feblesa i coneixien exactament llur horitzó i el

---

³⁰ Es pensa que es produí a la prada del Rütli i es tracta del jurament que “tan bellament ha sobreviscut en la llegenda i que Frederic Schiller va glorificar en l'immortal *Guillem Tell*” (Schmid, 1933: 25).

³¹ El pergami estipula que cap jutge estranger no serà mai tolerat a les valls. Proclama la perpetuïtat de l'aliança –adés jurada- amb l'“ajut de Déu” i la inviolabilitat de la sobirania de cada contractant (Schmid, 1933: 26).

cenyien a un cop d'ull, i és això el que els ha salvat”(...)” simplement estaven decidits a defensar llurs tímides reivindicacions fins a la darrera gota de sang” (ibídem, 27).

Posteriorment, en concret al 1315, Lluís IV (*Ludwig*) de Baviera rebé el títol de *rei de romans*, en tant que futurible³² emperador del Sacre Imperi Romà Germànic. A l'altre banda, també en concepte de postulant, Frederic, duc d'Habsburg-Àustria. Els cantons forestals, tement al segon, varen prendre resoltament partit pel primer. Segons Schmid, “això no era obra d'una dinastia genial, ans tan sols de petites comunitats de pastors i artesans que s'havien aliat per defensar llurs béns insignificants. Aquesta és la grandesa” (ibídem, 28).

Respecte a aquest episodi de la història suïssa, es pot considerar que els Waldstätten es decidiren per jugar al *bandwagoning*³³, teoritzat per John Mearsheimer (2001) a *The Tragedy of Great Power Politics*. La màxima de Tucídides segons la que “els forts fan el que poden i els dèbils pateixen el que deuen” capta l'essència d'aquest comportament i, en aquest sentit, els suïssos s'hagueren d'aferrar a les oportunitats en funció dels esdeveniments.

Els Ducs d'Habsburg-Àustria decidiren de sotmetre ràpidament aquests pagesos rebels i aplegaren un gran exèrcit a l'entrada del territori dels cantons. Quan aquest s'endinsà pel congost de Morgarten, per tal d'entrar al país de Schwytz, els cavallers austríacs moriren acorralats per les alabardes dels suïssos (1315). La jove Confederació es salvà i, tres setmanes després, els delegats dels tres Cantons van retrobar-se a Brunnen per a renovar solemnement el pacte de 1291. A la vegada, Lluís de Baviera confirmà llurs llibertats i franqueses i n'afegí de noves (Schmid, 1933: 28).

D'aleshores endavant, la Confederació s'engrandí amb l'entrada de Lucerna (1332), Zuric (1351), Glaris i Zug (1352) i Berna (1353). La casa dels Habsburg, per la seva part, no podia oblidar les possessions transalpines ni tolerar la propaganda sediciosa que els confederats feien a les poblacions limítrofes, així que, amb un exèrcit de sis mil cavallers i una infanteria nombrosa, el duc Leopold III d'Àustria atacà novament als cantons. Però, amb tan sols un petita tropa de mil cinc-cents homes, la victòria va ser dels suïssos (a la ciutat de Sempach el 1386). Després d'una segona derrota a Näfels el 1388, Àustria hagué de reconèixer la independència suïssa pels tractats de pau de 1389 i 1394 (Mercader, 2004: 464). Fou, en definitiva, la consolidació de la Confederació³⁴.

---

³² En tant que no havia sigut coronat pel papa, encara no es podia instituir en Emperador.

³³ En relacions internacionals, succeeix quan un Estat, comparativament dèbil, s'alinea amb un altre Estat comparativament més fort.

³⁴ La victòria de Sempach havia consagrat la superioritat tàctica de la infanteria damunt la cavalleria. Els suïssos se n'havien aprofitat d'antuvi per a refermar els lligams que els unien. Renovarem, com sempre

Juntament amb un nou membre, el cantó d'Appenzell, la Confederació conquistà posteriorment les riques contrades de l'Argòvia (fins llavors, sota el jou austríac) (Schmid, 1933:31). En relació amb paradigma realista, aquest fou un dels únics episodis de la història en què la Confederació Suïssa actuà com el què Hans J. Morgenthau anomenaria *Estat Imperialista (Revolucionari)*, segons Kissinger), practicant un moviment ofensiu propi de Carl von Clausewitz³⁵.

Des d'aquest moment, explica Schmid, “fou tal la reputació militar dels confederats, que llur exèrcit serví de tropa de policia als emperadors impotents”, i el seu exemple inspirà als pagesos de Valais i els de Grisons, que es revoltaren contra els seus respectius senyors i conclogueren pactes d'aliança o tractats de coveinatge, primer, amb alguns Estats confederats, i després entraren a la comunió de la Confederació per no deixar-la mai més. Després d'una guerra amb la Borgonya (1474-1477), el mateix feren Friburg, Soleure –ciutats lliures- i Ginebra, fins llavors en possessió del duc de Savoia (Schmid, 1933: 31).

Per altra banda, el tractat de Basilea (1499), que posava fi a les disputes amb Àustria, significà de fet la ruptura dels vincles que unien Suïssa amb el Sacre Imperi. En el mateix sentit que apuntava Schmid, Mercader (2004: 464) creu que la creixent potència militar dels confederats al llarg del segle XV, així com la pròpia realitat política i territorial, “va anar fent cada cop més autònoma la regió suïssa”.

Hom pot considerar que la tesi realista segons la qual la capacitat militar esdevé la principal variable definitòria del poder és demostra vàlida, si bé és cert que, “com a contrapartida, es debilità el sentiment d'unitat, es descuidava l'agricultura i s'arruïnava el comerç, dedicant-se els joves a l'ofici de les armes, per pròpia iniciativa o per reclutament obligatori” (ídem).

Mostra d'aquesta falta d'unió va ser la guerra fratricida que, anteriorment, esclatà entre els Cantons de Schwytz i Zuric (1440). Àustria, aprofitant la ocasió, en favor de Zuric, s'hi involucrà (Schmid, 1933: 31). Zuric i Àustria conclogueren una aliança, qual cosa constituïa una violació del pacte tant sovint solemnement jurat. Podem referir-nos altre cop *The Tragedy of Great Power Politics* (2001), de John Mearsheimer, per explicar que, exercint clarament el *cheating*, Zuric demostrà la seva falta de compromís amb la Confederació. De fet, l'afirmació de Mearsheimer segons la qual “no hi ha tractat que cent anys duri” esdevé absolutament vàlida:

---

després d'una batalla, solemnement el pacte d'aliança. Al 1403 els appenzel·lians van revoltar-se contra el seu senyor l'abat de Sant Gallen. Aquest segon demanà socors a als austríacs, que foren, altre cop, abatuts (Schmid, 1933: 30).

³⁵ Militar prussià, un dels influents teòrics i historiadors de la ciència militar moderna.

Zurich havia entrat a formar part de la Confederació al 1351 i l'aliança amb Àustria i trencament del pacte dels Waldstätten es produí al 1440.

A tenor d'això exposat, resulta necessari preguntar-se, ni que sigui sense la voluntat de trobar-hi resposta, si la Confederació Suïssa de bell antuvi podria ser categoritzada com un Estat el qual esdevé l' objecte d'estudi central del paradigma realista. Hom pot pensar, en canvi, que les especificitats de la Confederació (constituïda per cantons certament autònoms) ens permeten dimensionar-la com una estructura constituïda per diferents actors, cadascun d'ells amb els seus propis paràmetres d'interès, seguretat i poder.

De fet, no tots els membres de la Confederació tenien els mateixos drets i deures: entorn a l'aliança primitiva dels tres cantons s'havia format un sistema complicat d'altres aliances i de tractats de coveïnatge (Schmid, 1933: 34)

A la vegada, el prestigi militar dels suïssos fou tal que tots els prínceps d'Europa cercaven llur aliança o llur ajut. El servei militar a l'estranger: com s'ha dit, era necessari en tant de la infertilitat del sòl suís. Això impedí als confederats defensar llurs interessos comuns i suprems: féu combatre, a l'estranger, suïssos contra suïssos; sembrà discòrdia entre els cantons i corrompé el caràcter nacional (ídem)

Precisament, descobrim a partir de la lectura de Boym (2015: 25) que la paraula "nostàlgia" fou introduïda pel doctor suís Johannes Hofer en una dissertació de medicina del 1688, per referir-se a aquesta malaltia que, sorgida al segle XVII, afectava als joves de la República de Berna que estudiaven a Basilea, als criats que treballaven a França o a Alemanya, als soldats suïssos que lluitaven a l'estranger i a altres persones que havien hagut d'allunyar-se de la seva pàtria natal (ibídem, 26).

Els Estats suïssos confederats, als qui s'hi havien unit Basilea, Schaffhausen (1501) i Appenzell (1513), participaren al costat de França en les guerres que sostingué a Itàlia, però aviat sorgiren desavinences entre els aliats. Les francesos varen vèncer als helvètics a la batalla de Marignan³⁶, prop de Milà (1515), però després firmaren amb ells un tractat d'aliança perpètua, que marca el començament de la tradicional política de neutralitat suïssa (Mercader, 2004: 465).

---

³⁶ La famosa desfeta dels suïssos a Marignan (1515) durant la campanya de la Santa Lliga contra Francesc I, rei de França, va consagrar la superioritat tàctica de l'artilleria sobre l'infanteria (Schmid, 1933: 35).

En relació amb aquest punt, podem entendre que França feu un exercici preventiu: neutralitzar a la Confederació Suïssa pretenia assegurar l'equilibri de poder, teoritzat per Kenneth Waltz, entre França i Àustria.

Si bé es cert que en l'Antiguitat no existí el dret de neutralitat com a tal, els autors estan d'acord en assenyalar que aquesta institució sorgeix a l'última part de l'edat mitjana (Novak, 1996: 97).

Segons Schmid (1933: 35), la Suïssa de llavors no tingué la força ni la voluntat de practicar una política estrangera de gran envergadura ni de jugar un paper diplomàtic: “Tingué per resultat imprimir en el pensament dels suïssos la neutralitat, l'abstenció, la reserva. Els suïssos van tornar a aprendre allò oblidat després de Morgarten: llur feblesa numèrica, llur incapacitat de veure les coses en gran, llur particularisme”. A la vegada, aquest resultat els ensenyà indirectament a construir una grandesa moral nova: els ajudà a retrobar “una irradiació espiritual més bella, basada sobre altres valors que l'imperialisme, la conquesta per les armes, l'expansió quantitativa” (ibídem, 36).

Al 1521, Suïssa firmà amb França un tractat de neutralitat que renovà el 4 de setembre de 1663 (Novak, 1996: 105). Val a dir que durant el segle XVI, a més a més, les guerres religioses derivades de la Reforma protestant dividiren el país³⁷ i arribaren a amenaçar la seva estabilitat i continuïtat (Mercader, 2004: 465). El protestantisme evangèlic dels reformadors suïssos s'estengué per les ciutats, mentre que els cantons muntanyesos, afectes al servei militar a l'estranger per necessitat econòmica³⁸, s'oposaren a la reforma i continuaren abraçant el catolicisme (Schmid, 1933: 37).

Dos blocs irremeiablement oposats: d'un costat, els cantons catòlics, aliats amb Àustria i Espanya; de l'altre, els protestants, aliats amb França, Holanda i Suècia. Resultà una guerra fratricida, que acabà al 1531 amb la victòria dels catòlics, però l'antagonisme subsistí fins al punt que, des de llavors “hom podria parlar de dues Confederacions”³⁹ (ídem). En aquest sentit,

---

³⁷ Per una banda, els catòlics, i per l'altre, els partidaris de Zwingli, conegut com el reformador. Malgrat que les forces catòliques van predominar, Calví conquistà Ginebra pel protestantisme i organitzà una república teocràtica, cridada a ser la Roma del calvinisme (Mercader, 2004: 465).

³⁸ “L'agricultura no ha pogut nodrir mai tot el poble suís. Massa accidentada, massa elevada, massa humida també, la seva terra es presta parsimoniosament a la producció de cereals. País pobre, en resum, sense sortides naturals i d'un accés més aviat difícil, Suïssa no va tenir fins al segle dinovè més que un recurs, un de sol, per a nodrir la seva massa nombrosa població: prestar als monarques estrangers la seva ardent i vigorosa joventut, de la qual s'han servit amb fins bèl·lics damunt tots els camps de batalla d'Europa” (Schmid, 1933: 12).

³⁹ Si bé és cert que les batalles lingüístiques no van aparèixer fins després de la Revolució francesa i “mai no trobaren un terreny propici en aquest poble lliurat a les coses materials. El més inquietant en el transcurs d'aquests segles de decadència era la desaparició consecutiva de la democràcia i de les antigues llibertats” (Schmid, 1933: 38).

resulta aplicable la teoria de Randall Schweller (realisme neoclàssic) segons la qual els Estats no són actors unitaris: aquesta premissa apareixerà repetidament.

Tot i les disputes internes, segons Mercader (2004: 465), el concepte de neutralitat armada havia prevalgut fins al punt de convertir-se en una espècia de dogma. De fet, els tretze cantons concretaren un acord (*Defentional*) a Will, al gener de 1647, en virtut del qual s'organitzà un exèrcit per resistir les possibles invasions.

Hugo Grocio (1583-1645)⁴⁰, a *De Jure Belli ac Pacis. Llibre III, cap. XVIII*, reconegué en el seu temps la figura de la neutralitat i Vattel, al 1758, considerà com a Estats neutrals “aquells que no prenen part per cap, que son amics comuns a ambdues parts, i que no afavoreixen als exèrcits d'una d'aquestes per perjudicar a l'altre” (Novak, 1996: 98).

Segons Russell i Tokatlian (2001: 66), la conducta neutral porta aparellada un impediment: la impossibilitat de qualsevol acció oberta o encoberta de guerra. Així mateix, la neutralitat porta implícita la noció de tolerància, qual cosa simbolitza el respecte i la consideració dels punts de vista dels adversaris enfrontats

Malgrat no haver intervingut activament en la guerra dels Trenta Anys, en la pau de Westfalia (1648) Suïssa obtingué el reconeixement internacional de la seva existència com a Estat. (Mercader, 2004: 465). Altre cop, la neutralitat suïssa constituïa un instrument equilibrador dels poders europeus: el realisme estructural demostra que la política d'un estat no pot ésser compresa si no es valoren les seves interaccions amb les altres unitats polítiques.

Les lluites internes prosseguiren, però, ja sigui per motius econòmics o religiosos. Cada cantó volia conservar el dret de sobirania i, per tant, era difícil qualsevol intent de desenvolupament polític, en un temps en què el recurs a la força continuava predominant sobre les pràctiques diplomàtiques⁴¹ (ídem). Com havíem comentat anteriorment, la Confederació de llavors difícilment encaixava en el paràmetre *estatocentrista* del realisme clàssic.

El següent episodi determinant de la història suïssa i relativa a la seva configuració política es situa a l'any 1799⁴². Al 1798 el Directori de la República francesa féu envair el país de Vaud i

---

⁴⁰ Jurista, escriptor i poeta neerlandès.

⁴¹ Justament, aquesta necessitat d'una nova ordenació de l'Estat explica el fet que es difonguessin amb tant ràpidament a Suïssa les idees dels reformadors protestants, de la Il·lustració i des revolucionaris francesos (ídem).

⁴²Al 1793, Ginebra (que no formava part de la federació encara que estava estretament lligat a Suïssa) va viure una revolució a la francesa. Conforme l'amenaça de la invasió francesa s'aguditzava a principis de

l'erigí en República lemanica. La Confederació no tingué el coratge de resistir: només alguns cantons, sense èxit, van intentar defensar-se amb les seves pròpies forces i França imposà la Constitució de la República Helvètica, una i indivisible, molt impopular a causa del seu unitarisme.

Entre 1800 i 1802, hi hagueren quatre cops d'Estat. Després de la retirada de les tropes franceses al 1802, esclataren multitud de revoltes que posaren a Suïssa prop de la guerra civil. Solament la intervenció de Napoleó i la imposició d'una nova constitució al 1803 mantingueren unit al país (Tilly, 2009: 127)

Napoleó, més sagaç, dotà al país de l'Acta de Mediació, que restablí la sobirania cantonal, però no els privilegis dels antics Estats i dels aristòcrates (Schmid, 1933: 40). En l'etapa napoleònica la Confederació Helvètica va ser, per tant, un dels Estats satèl·lits protectors de l'Imperi francès (Mercader, 2004: 466).

Amb la caiguda de Napoleó, l'Acta de Mediació fou reemplaçada pel Pacte de 1815, que introduïa altre cop els privilegis personals i aristocràtics, restringia els drets populars i els antics "països-subjectes" passaren definitivament al rang de cantons. (Schmid, 1933: 40). Les revolucions cantonals que llavors es produïren, però, en el període 1815-1848, significaren, segons Schmid, una "veritable regeneració espiritual de Suïssa". Molts cantons es dotaren de governs democràtics i aboliren els privilegis de les classes dirigents, preparant una autèntica renovació de caràcter federal i establint una corrent d'opinió *intercantonal*: creant una "opinió pública federal" (ídem). A tenor d'això exposat, resulta pertinent prendre en consideració altre cop les premisses d'Ernest Renan segons les quals la nació (la nació cívica) es configura a partir de la lliure adhesió dels individus, a diferència de la tradicional concepció *volksgeist* (basada en una ètnia, llengua i cultura comunes)

S'havia promogut el Pacte federal i l'anterior protecció gala va ser substituïda per l'aliada⁴³. En el Congrés de Viena, el 20 de març de 1815, Àustria, Gran Bretanya, Portugal, Prússia i Rússia (Espanya i Suècia s'adheriren després) feren una Declaració sobre els negocis de la Confederació Helvètica, confirmada el 20 de novembre següent, per una Declaració firmada a

---

1789, Basilea, Vaud, Lucerna, Zúrich i altres regions suïsses també apostaren per la via revolucionària. Basilea, per exemple, passà de tenir una constitució segons la qual solament els ciutadans de la ciutat podien escollir als senadors cantonals a una altre en què la població rural tenia la mateixa representació que la urbana (Tilly, 2009: 127).

⁴³ Al entrar a la Santa Aliança, Suïssa hagué de limitar els seus decrets sobre el dret d'asil pels refugiats polítics, una tradició des de sempre respectada.

París, en la què les potències aliades i França reconegueren i garantiren la neutralitat perpètua de Suïssa i la inviolabilitat del seu territori (Novak, 1996: 105). El document assenyalava:

“Les potències cridades a intervenir en l’arranjament dels negocis de Suïssa, per l’execució de l’article VI del Tractat de París de 30 de maig de 1814, havent reconegut que l’interès general reclama en favor el cos helvètic l’avantatge d’una neutralitat perpètua; i desitjant per restitucions territorials i per sessions, proporcionar els mitjans d’assegurar la seva independència i mantenir la seva neutralitat..

“Després d’haver rebut totes les informacions sobre els interessos dels diferents cantons, i prenent en consideració les demandes que els han sigut dirigides per la legació helvètica...” (Seara a ibídem, 106).

De fet, el Dret de la neutralitat modern nasqué en gran part per uns successos que tingueren lloc aquells anys: la pràctica dels Estats Units resultant de la política exterior del president George Washington. Les seves proclamacions de neutralitat de 1793, així com la primera llei nord-americana de neutralitat de 1794, que fou renovada al 1818 (Neutrality Law), constitueixen els fonaments de la moderna pràctica dels Estats en aquesta matèria (ibídem, 105).

Els guanyadors de 1815 no posaren a l’abast de les autoritats centrals suïsses els mitjans adequats per gestionar la complexitat del país. La Suïssa del Pacte Federal funcionava sense una burocràcia permanent, un exèrcit permanent, una moneda comuna, un sistema de pesos i mesures estàndards o una bandera nacional, sinó que seguia tenint multitud d’aranzels interns, una capital rotatòria i hi abundaven les disputes entre els representants cantonals (Tilly, 2009: 128).

Seguint l’estela de la revolució de 1830 a París, es desenvoluparen en tot el territori helvètic reunions populars en les què s’exigí al govern la convocatòria d’assemblees constituents, elegides per sufragi universal, s’estengué el liberalisme i la Confederació es convertí en “un refugi de proscrips i un asil de vençuts”⁴⁴ (Mercader, 2004: 467). “Una allau de diaris i pamflets acompanyaren l’agitació política de 1830-1831” (Andrey a Tilly, 2009: 128). Aquest nou règim es conegué com la *Regeneració*. Però els cantons muntanyosos primitius, catòlics i controlats per famílies aristòcrates, no es mostraren conformes amb les noves idees liberals. La convivència dels cultes catòlic i protestant en un mateix cantó dificultava la governabilitat,

---

⁴⁴ De portes enfora, Suïssa donava a l’estranger una imatge de debilitat, i, de portes endins, resultava preocupant l’assumpte dels refugiats polítics, ja que pròfugs d’Alemanya, Polònia i Itàlia hi acudien en busca d’asil, sempre que respectessin l’ordre públic i no entorpiessin les relacions de la Confederació amb altres nacions: “Devés la fi del segle divuitè, va donar-se el cas que moltes indústries havien estat implantades a Suïssa per iniciativa dels nombrosos refugiats polítics i religiosos” (Schmid, 1933: 12).

motivant que incrementessin els odis confessionals que, de fet, mai arribaren a extingir-se des de l'època de l'acció doctrinal de Calví (Vilar a Mercader, 2004: 468). Com diem, “la qüestió religiosa es manifestaria, altre cop, com una font de desunió en el si de l'Estat suís (Rohr a ídem).

El paper de l'Església catòlica, actuant com una potència reaccionària i, per l'altre banda, el govern (Dieta federal) promovent la secularització, provocà sublevacions i enfrontaments armats (Sykes a íbidem, 469), posant en perill el fràgil equilibri polític confederal, a la vegada que es lluitava per evitar les ingerències foranies, per part d'Àustria i França (Mercader, 2004: 470).

La disputa interna assolí la seva màxima escalada a partir del 1832: es formà un acord entre els cantons liberals (pacte dels Set) i un altre entre els cantons de tendència conservadora, per defensar la seva antiga situació (Lliga del Sarnen o Sonderbund⁴⁵). Sigmann (a íbidem, 471) considera que la verdadera causa de la guerra civil suïssa va ser política. Tal situació, afirma, “no hagués sigut possible si un país dividit per cantons autònoms, separat per barreres lingüístiques i religioses, no hagués patit profundes transformacions econòmiques i experimentat un notable desenvolupament del sentiment nacional”.

Al 1845, els cantons conservadors de Lucerna, Uri, Schwytz, Unterwald, Zoug, Friburg i Valais (Sonderbund) s'havien compromès a defensar-se mútuament en cas que un d'ells fos atacat: salvaguardar els seus drets territorials i de sobirania. Malgrat que fou una acció *defensiva*, els liberals consideraven que era contrària a l'Art. 6 del Pacte federal: “els catòlics afirmaren sempre que es tractava d'una aliança purament defensiva, mai per realitzar accions com les dels cossos francs, però el seu caràcter secret, els preparatius militars i les intrigues dels seus caps buscant el recolzament estranger” indicaven que el Sonderbund era inconciliable, sinó amb el Pacte, com a mínim amb els interessos generals de la Confederació (Mercader, 2004: 472).

Com assenyala Renouvin (a ídem), “les causes que conduïrien a la guerra civil eren típicament suïsses: la desigualtat de règims polítics dels cantons dels quals, des de 1830, els més poblats havien adoptat constitucions liberals, mentre que els altres continuaven sota el domini d'una oligarquia; l'hostilitat entre els cantons catòlics i protestants, i la inadaptabilitat del sistema confederal a les noves exigències de la vida econòmica”.

---

⁴⁵ Vocable alemany que significa Lliga separada, denominació atorgada pels adversaris dels catòlics.

Aquesta crisi interior va tenir un gran abast internacional, doncs se li adjudicà un caràcter de *combat de vanguardies*. Els contemporanis pensaven, unànimement, que en una Europa agitada pels moviments liberals i nacionals, aquell conflicte adquiria un valor de símbol. “Els republicans alemanys, els nacionalistes italians, els reformistes francesos, els socialistes de tots els països, segueixen els esdeveniments de Suïssa amb una atenció febril”, observà el ministre de França a Berna, intransigent defensor dels principis conservadors i dels interessos catòlics; tots veien en Suïssa, afegia “la primera fase d’una revolució general dels pobles oprimits, la lluita de la llibertat contra l’absolutisme”; i consideraven la victòria dels liberals suïssos com “el primer triomf de la idea de sobirania del poble” (Renouvin, 1990: 152)

Els activistes provinents dels cantons liberals reformats recorrien a continuació a les armes per obligar als seus veïns, aliens a les reformes, a abraçar la democràcia representativa. Ho feren en primer lloc per mitjà d’incursions militars a través de les fronteres cantonals, abans que esclatés la breu guerra civil. Solament després, quan el bàndol liberal s’imposà clarament en la guerra, començaren les negociacions que haurien de culminar en una constitució democràtica. (Bucher i Remak a Tilly, 2009: 129)

A començaments d’octubre del 1847, el conflicte armat es demostrava inevitable i, el 4 de novembre del mateix any, la Dieta⁴⁶ ordenà procedir contra el Sonderbund (Mercader, 2004: 476) i ja no fou necessària la mediació europea⁴⁷. En suma, la guerra del Sonderbund havia sigut una lluita de principis entre dos partits: el civilista-centralitzador i el confessional-cantonal⁴⁸ (ibídem, 477) i, en paraules del cap de l’exèrcit federal suís, el general Dufour, “una guerra entre dos principis que dividien Europa des de feia molt de temps”(Renouvin, 1990: 152).

Tal com explica Tilly (2009: 126), lluny d’abraçar la democràcia com a conseqüència d’uns costums i d’una cultura ancestral, “les institucions democràtiques suïsses foren una solució de compromís, polèmica i improvisada, a una crisi revolucionària”. Poc després de 1848, els ciutadans suïssos començaren a creat tot tipus de moviments socials estretament relacionats amb les institucions consultives -per exemple, la celebració de referèndums a escala cantonal i nacional- sorgides de l’acord de pau constitucional. Així nasqué la política pública suïssa tant

---

⁴⁶ Previnguda secretament pel govern anglès, ordenà que les operacions militars es desenvolupessin amb rapidesa (ídem).

⁴⁷ Les potències, amb excepció d’Anglaterra, protestaren inútilment contra la illegalitat de les operacions, i anunciaren mesures sancionadores les quals la seva posada en funcionament fou impedita per la revolució de 1848. A mesura que l’exèrcit federal suís ocupava un cantó, expulsava als jesuïtes i als restants religiosos, obligant a la població a formar un nou govern integrat per radicals (liberals) (Mercader, 2004: 477).

⁴⁸ Així mateix, la historiografia coincideix a considerar-la com un precedent de les revolucions de 1848 (ídem).

participativa que coneixem en l'actualitat (Frey i Stutzer; Kriesi, Levy, GangUILLET i Zwicky; Steinberg; Trechsel a *ibídem*: 130).

En definitiva, a conseqüència de la Constitució federal⁴⁹ del 12 de setembre de 1848, la Confederació Suïssa (*Schweizerische Eidgenossenschaft*) esdevingué un Estat federal format per vint-i-sis estats (cantons i semicantons) (Aubert, 1993: 33). La Dieta federal⁵⁰ (*Tagsatzung* en alemany) promulgà la nova Constitució federal, acceptada en votació popular per la majoria del poble i dels cantons: aquesta va ésser la primera carta que, després de 1291, es va donar lliurement al poble suís (Schmid, 1933: 41).

En el repartiment de competències, des de llavors, li corresponen a la Confederació les següents: la política exterior i la defensa; les qüestions duaneres de manera exclusiva; regular correus, moneda i explosius; poder ordenar projectes públics d'interès nacional, crear escoles politècniques i universitats federals; és l'encarregada d'unificar pesos i mesures (Mercader, 2004: 479).

Aplicant les premisses del realisme clàssic, la creació de l'Estat modern s'ha d'interpretar com una alternativa a l'anarquia (Orozco, 2005: 164) –la consolidació, en aquest cas, d'una autoritat supracantonal-. En aquest sentit, prenent les paraules de Hans Morgenthau:

“l'Estat nacional en sí és (...) un producte de la història i com a tal està destinat a deixar pas amb el temps a altres formes d'organització política (...). Quan l'Estat nacional hagi sigut reemplaçat per una altra organització, la política exterior haurà de protegir en aquest cas l'interès de supervivència de la nova organització”

(Morgenthau a Barbé, 1987: 156)

Els posteriors èxits democràtics, sumats a altres conjuntures -principalment les conseqüències legals que es desprenien dels tractats franco-suïssos recentment conclusos⁵¹- conduïren necessàriament al plantejament d'una revisió de la Constitució federal (Mercader, 2004: 482). Al 1865, l'Assemblea federal proposà una sèrie de mesures que tenien per objecte millorar la llibertat d'establiment, el dret al vot dels confederats en matèria comunal i cantonal, la llibertat de creences, la supressió dels càstigs corporals, entre d'altres (*ídem*).

---

⁴⁹ Molt influenciada per la Constitució dels Estats Units, la nova Suïssa és definida com un Estat federal o federatiu, en el què els cantons perden el seu poder exclusiu en benefici del Parlament i del cos electoral nacional (Batelli a Mercader, 2004: 479).

⁵⁰ Era el consell executiu de l'Antiga Confederació Suïssa des de l'Edat Mitjana fins a la formació de l'Estat Federal Suís al 1848. Era una unió de delegats de cada cantó. El seu poder estava molt limitat, doncs els cantons eren sobirans.

⁵¹ Per a més informació, vegis Mercader J.M. (2004): “La definitiva configuració territorial de Suïssa en la vigent Constitució de 1874”. *Anales de la Historia Contemporánea*, 20, pp. 482-483.

Ara bé, tenint en compte que aquesta reforma es va veure frustrada –no semblaren suficients ni als radicals d’esquerres, que volien augmentar la centralització, ni als demòcrates, que desitjaven augmentar els drets del poble-, al 1872 l’Assemblea federal presentà una nova proposta que contenia les següents innovacions, que venien a completar les de 1865: un exèrcit enterament nacional⁵², un dret civil unificat, un dret penal actualitzat, programes escolars federals, el referèndum i la iniciativa en matèria de lleis (ibídem, 484).

Aquest projecte de revisió constitucional va rebre la doble sanció dels cantons i del poble suís, per una majoria de 340.000 vots front a 200.000; catorze cantons i mig contra set i mig⁵³. Així, la nova Constitució fou promulgada el 29 de maig de 1874 (ídem).

Amb la constitució de la Confederació Suïssa com a Estat modern, segons Schmid (1933: 42), el país segellà la seva unió: “dos corrents principals han animat la Confederació des de la seva naixença: el centrípet i centrífug –el primer assegura la independència política i econòmica de les comunitats massa petites per subvenir-hi a elles i el segon manté les diferències a què elles devien llur vida” i “dues grans tesis: la democràcia i el federalisme –entre les quals ha calgut trobar l’equilibri”. Així mateix, escrivia al 1933, “els temps moderns, en abolir distàncies, en suprimir fronteres, en anivellar els vint-i-dos cantons, en crear noves necessitats comunes, han treballat en favor del corrent centralista”.

Segons Schmid, la Constitució de 1874 proporcionava aquest equilibri, “basat ensems en el federalisme cantonal i en la democràcia popular”:

“Els pobles dels vint-i-dos cantons sobirans de Suïssa, units per la present aliança, a saber: Zurich, Berna, Lucerna, Uri, Schwytz, Unterwalden, Glaris, Zug, Friburg, Soleure, Basilea, Schaffhausen, Appenzell, Sant Gallen, Grisons, Argòvia, Turgòvia, Tessí, Vaug, Valas, Neuchâtel i Ginebra formen en llur conjunt la Confederació suïssa”

(Art. 1 de la Constitució federal de 1874 a Schmid, 1933: 43)⁵⁴

---

⁵² Respecte a la reorganització militar: es pretenia un canvi complet. La Confederació es reservava el dret de disposar de l’exèrcit i del material de guerra, que sufragarien els cantons mitjançant una indemnització del poder central i, en cas de guerra, la Confederació disposaria de tots els homes. Els cantons comptarien amb les forces militars del seu territori, però amb grans limitacions. L’Estat s’atribuïa el dret de controlar les places importants mitjançant una compensació econòmica determinada per lleis especials. El nomenament d’oficials es deixava als cantons, sota reserva de les prescripcions generals que serien transmeses des del poder central (ibídem, 485).

⁵³ Els cantons de Schwytz, Uri, Unterwald, Lucerna, Friburg, Zug i Valais, els mateixos que havien format la Lliga del Sonderbund, es mantingueren fidels a les seves tradicions catòliques, votant en contra (ídem).

⁵⁴ Arran de les posteriors modificacions constitucionals, la terminologia present avui en dia en la Constitució federal és més simple i sòbria.

“Els cantons són sobirans en tant que llur sobirania no és limitada per la Constitució federal, i com a tals, exerceixen tots els drets que no són delegats al poder federal”

(Art. 3 de la Constitució federal de 1874 a *ibídem*, 44).

En resum, segons el llavors President del Cercle Català-Suís, fou la materialització de l’aliança de vint-i-dos pobles sobirans i diferents⁵⁵. No hi ha a Suïssa, deia, “una majoria *unitarista* conscient, que no hi ha imperialisme cantonal, ni religiós, ni lingüístic. Els cantons són, per a nosaltres, més que una formació geogràfica o administrativa: són la cèl·lula de la pàtria. No seríem suïssos, si no érem, abans, ginebrins o zuriquesos o de Glaris. El Cantó és el nostre títol cívic” (Schmid, 1933: 46).

Les afirmacions de Schmid ens condueixen forçosament a discussions teòriques: certament podem donar per certa l’existència de la nació suïssa (nació cívica), però seria discutible afirmar que la constitució de l’Estat suís modern li deu a la nació la seva existència (concepció que sostenia Morgenthau, influenciat per Weber). Com havíem comentat anteriorment, hom podria concebre els cantons com a unitats polítiques autònomes (cadascuna amb interessos propis) que s’uneixen en una unitat política superior degut a un càlcul racional de les amenaces i els beneficis.

Els cantons suïssos, com una antiquíssima xarxa en la que es solapen les sobiranies, enclavaments administratius i drets i privilegis locals, s’assemblaven, en aquest sentit, “a la França de l’Antic Règim, però sense rei” (Judt, 2015: 1040).

La democratització completa del país helvètic s’ha de contextualitzar en una tendència global iniciada a partir de 1870. Tal com indica Hobsbawm (1989: 86), “es feu cada vegada més evident que la democratització de la vida política dels Estats era absolutament inevitable. Les masses acabarien fent la seva aparició en l’escenari polític, agrades o no a les classes governants. Ja en el decenni de 1870 existien sistemes electorals basats en un desenvolupament ampli del dret al vot, de vegades fins i tot, en teoria, en el sufragi universal dels barons, a França, a Alemanya, a Suïssa i a Dinamarca”⁵⁶.

---

⁵⁵ De fet, abans de les posteriors reformes, el Dret públic i privat suïssos no es basava únicament en el principi *res iuris solis*, sinó que admetia en una llarga mesura el del *res iuris sanguinis*, no existia el dret de ciutadania suïssa pròpiament dita. Hom no podia esdevenir suís si no era mitjançant l’adquisició prèvia del veïnatge civil comunal i, després, del veïnatge civil cantonal. Per tant, no hi havia altra nacionalitat suïssa que la que era conferida per la nacionalitat cantonal.

⁵⁶ L’edat mínima per votar era elàstica: variava des dels vint anys a Suïssa fins als trenta a Dinamarca i amb freqüència s’elevava quan s’ampliava el dret de vot (Hobsbawm, 1989: 88).

Des del punt de vista de la política internacional, al 1875, el nombre d'entitats considerades com Estats sobirans en el món era bastant modest en comparació amb la situació actual. Fora del continent americà, que contenia el conjunt més nombrós de repúbliques del món, pràcticament tots aquells Estats eren monarquies -a Europa només Suïssa i França (des de 1870) no ho eren-, encara que en els països desenvolupats la major part d'elles eren monarquies constitucionals o, com a mínim, avançaven cap a una representació electoral d'algun tipus. No obstant, a part de Suïssa, França, els Estats Units i potser Dinamarca, cap dels Estats representatius tenia com a base el sufragi democràtic (exclusivament masculí en aquell moment) (ibídem, 23). En aquest punt, resulta també pertinent preguntar-se si és vàlida la teoria elitista de la democràcia de Schumpeter i Mosca (sobre la què Morgenthau assenta la seva concepció de l'Estat com un actor racional). Això és, les especificitats suïsses en aquest àmbit (sobirania cantonal, democràcia directe i participació ciutadana en referèndum) ens permeten qüestionar la seva validesa.

A tot això cal sumar-li les transformacions econòmiques que Suïssa experimentà. Malgrat que, tenint en compte que no produïa les matèries primeres que ella treballava, ni consumia els productes que ella fabricava, ni els seus camps no nodrien els seus habitats, Suïssa depenia de l'estranger (Schmid, 1933: 16) -cal recordar que el 67,6% del sòl suís és terreny alpestre, en una gran part del qual no s'hi pot conrear (ibídem, 10)-, el progrés tècnic permeté l'explotació de la més gran riquesa natural del país: la seva admirable situació al cor d'Europa i les comunicacions del tràfic internacional que se'n deriva (ibídem, 14).

En el mateix sentit s'expressa Hobsbawm (1989: 20), admetent que només en sis països europeus (Bèlgica, Regne Unit, França, Alemanya, els Països Baixos i Suïssa)⁵⁷ l'agricultura no ocupava a una àmplia majoria de la població masculina, però aquests països constituïen el nucli del desenvolupament capitalista més antic.

Prenent les premisses d'un neorealista ofensiu com John Mearsheimer, la Confederació estava desenvolupant un *poder potencial* (econòmic), que permet una posterior consolidació del *poder real* (militar).

L'economia suïssa es beneficià molt de la indústria hotelera, que equilibrava la balança comercial en temps normals (Schmid, 1933: 15): al 1879, quasi un milió de turistes visità el

---

⁵⁷ En aquests països, l'agricultura ocupava entre el 30% i el 45% de la població (ídem).

país⁵⁸ (Hobsbawm, 1989: 14). Així mateix, el 80% de la producció mundial de rellotges estava concentrada en una petita zona de la Confederació (ibídem, 41).

La política comercial internacional de les dècades de 1860 i 1870 es caracteritzà pel fet que els Estats buscaven assegurar els seus productes industrials o agrícoles i protegir-los de la competència estrangera. A França s'imposà un sistema proteccionista de conjunt, i les “mateixes tendències es manifestaren a Àustria-Hongria , a Itàlia (1887), a Suïssa i a Rússia” (1891) (Renouvin, 1990: 337).

Però l'amenaça principal a la què s'enfrontava la Confederació no era, ni molt menys, la competència comercial internacional, sinó les ambicions d'aquells que Morgenthau anomenaria *Estats insatisfets*. La lliga pangermanista va ser l'expressió més vigorosa de l'expansionisme alemany, fundada a Berlín el 1891. Dirigida des del 1893 per Erns Hasser, professor de la Universitat de Leipzig, qui al 1906 escrivia en el seu llibre *Deutsche Politik* que “l'expansionisme és una etapa necessària del desenvolupament d'un organisme viu i sa” (ibídem, 457).

Alemanya es sentia autoritzada a estendre el seu territori per les regions on hi vivien poblacions de llengua germànica, a Àustria, a Bohèmia, a Hongria, a Suïssa, a Luxemburg i fins i tot a absorbir els *baixos alemanys* d'Holanda o de la Bèlgica flamenca⁵⁹ (ídem).

En aquest sentit, resulta rellevant considerar la validesa de la *teoria de l'equilibri d'amenaçes* de Stephen Walt. Mentre que Kenneth Waltz considerava que el càlcul racional dels Estats es limita a veure quin és el més fort, Stephen Walt considera més important el nivell d'amenaça a l'hora d'explicar el comportament dels Estats (importància en els elements subjectius). En aquest sentit, l'expansionisme alemany constituïa una clara amenaça per a la Confederació.

2.1.2 El rol de la Confederació al segle XX

Durant el segle XIX, les regles del Dret Internacional en matèria de neutralitat s'havien anat consolidant en normes consuetudinàries, i cristal·litzaren, posteriorment, en la Conferència de

---

⁵⁸ Més de dos-cents mil eren nordamericans: l'equivalent de més de un cinc per cent de tota la població dels Estats Units en el moment en que es realitzà el primer cens (1890) (ídem).

⁵⁹ Diu Renouvin que, “no obstant això, havia de diferir dels objectius per raons d'oportunitat. Per què reivindicar als alemanys d'Àustria-Hongria, si la monarquia danubiana havia admès un tractat d'aliança, el qual el seu complement seria, sens dubte, una unió duanera? Però els “petits pobles” havien de desaparèixer” (ídem).

La Haia de 1907. No obstant, aquestes normes, “s’adaptaren malament, anys després, a les característiques d’una guerra total com va ser la Primera Guerra Mundial” (Novak, 1996: 98).

Durant la Gran Guerra, per la seva part, la Confederació Suïssa es mantingué neutral en tot moment i, al finalitzar aquesta l’11 de novembre de 1918 quan Alemanya acceptà les condicions de l’armistici, l’article 435 del Tractat de Versalles⁶⁰ i l’article 375 del Tractat de Saint-Germain confirmaren la neutralitat suïssa (ibídem, 106).

Així, la Confederació es mantenia com el què Morgenthau anomenaria un *Estat satisfet*, en aquest cas, no havent participat de les disputes imperials i conservant la seva posició secular. Estimava Charles Rousseau que la neutralitat permanent era vital per Suïssa, donada la seva pluralitat ètnica, com a mitjà per mantenir la seva cohesió nacional⁶¹ i la seva independència política (Seara a ídem).

Ball i Bellamy (2013: 483) expliquen que com a mínim des dels inicis de l’Era Moderna, es creia en un gran nombre de països que era més probable que es poguessin evitar les guerres si algunes nacions, a banda de repudiar l’agressió, mantenien unes forces armades permanents i establien, per ser precisos, aliances militars “lo suficientment poderosos com per què els altres no sentissin la temptativa d’envair el seu territori. I afegeixen que “aquesta postura, basada en la dissuasió, ha d’anar acompanyada, per resultar creïble, de la voluntat de lluitar”.

Aquesta postura, que és qualificada de “*defensista*”⁶² per Ceadel (ídem), amb l’excepció de l’establiment d’aliances, encaixa amb la postura de la Confederació Suïssa, que suposa que la millor forma de prevenir la guerra és la defensa nacional, considerant que l’autodefensa és justificació suficient per iniciar qualsevol lluita.

---

⁶⁰ El Tractat de Versalles és l’acord al qual s’arribà després de sis mesos de negociació en la Conferència de Pau de París.

⁶¹ A la voluntat suïssa de mantenir les seves especificitats, però, li tocà viure una conjuntura directament derivada de la guerra: l’arribada de refugiats. Des de feia molt de temps el nom de Suïssa estava associat al concepte del dret d’asil. Al segle XVII es reforçà aquest al ser acollit el torrent d’hugonots perseguits; al XIX ho foren els refugiats polítics d’Itàlia i Alemanya. Després de la fracassada revolució russa de 1903, foren russos “–entre d’altres, Lenin i Trotsky- qui Suïssa acollí entre dos tempestes”. Sens dubte, però, el contingent de refugiats més gran estigué constituït per soldats alemanys, francesos i italians (1914-1918). Arribaren després armenis, que escapaven de la persecució turca (Koerber a Boerlin, 1962: 616).

⁶² Aquest rebuig a l’agressió el diferencia tant del militarisme, que glorifica la lluita i creu que la civilització avança gràcies a què els més forts conquereixen als més dèbils, com de les creuades, en las que l’ús de la força està justificat quan la promoció de la justícia contribueix a assegurar la pau. (Ceadel, 1987 a Ball i Bellamy, 2013: 483).

Segons Ceadel (ídem), el *defensisme*⁶³ fa seu el lema llatí *si vis pacem, para bellum* (“si busques la pau, prepara’t per la guerra”), i al mateix se l’ha associat durant molt de temps a la tradició ètica de la “guerra justa” (*ius ad bellum*) conduïda de la forma adequada (*ius in bello*) (Johnson a Ball i Bellamy, 2013: 483). En aquest sentit, resulta força encertada l’expressió “defensor de la pau a través de la guerra merament defensiva” utilitzada per Elihu Burritt. (Ceadel a íbidem, 484). Aquesta postura sembla acceptar d’una manera implícita els postulats realistes segons els quals és molt probable que els conflictes interestatals, basats en la pròpia naturalesa humana, es donin.

Mai s’havia produït una guerra en la què, d’una forma o d’una altre, la immensa majoria dels Estats existents s’hi haguessin vist involucrats: les normes sobre neutralitat codificades a La Haia responien, pel contrari, a les guerres de caràcter limitat en què la lluita afectava casi exclusivament a les forces combatents, quedant al marge la població civil (Novak, 1996: 98).

Així mateix, la Gran Guerra es caracteritzà, com també passà després, a la Segona Guerra Mundial, per l’aparició i el desenvolupament de nous procediments bèl·lics, fruit del progrés de la tècnica, entre els que es pot citar la guerra submarins i la guerra aèria. L’eficàcia de les noves armes i els seus efectes indiscriminats, dificultà, altament o parcial, la possibilitat dels països d’adoptar una posició neutral. Una clara mostra és que “dels quaranta Estat que es declararen neutrals al començament de la Primera Guerra Mundial, solament sis seguien sent-ho al final de la mateixa (Schindler a ídem).

El fet que la Confederació Suïssa fos un d’aquests Estats que es mantingué neutral es pot explicar per què, segons com explica Schmid (1933: 16):

“Les dures experiències d’un passat emplenat de lluites per la seva existència, li fan preferir el compromís a la intransigència. El seu inveterat sentit igualitari, l’experiència de les seves llibertats polítiques, el seu passat democràtic, el seu particularisme, en fi, fan del suís un home desproveït d’ostracisme i d’imperialisme sentimental...”

“Si els suïssos han sabut romandre ells mateixos, si han reeixit a sostenir, enmig d’una Europa desencadenada, una construcció política que desafia els odís, els imperialismes i les pugnes de races i de llengües, és abans de tot gràcies al federalisme, és també gràcies a la democràcia” (íbidem, 18).

---

⁶³ Per altra banda, el *defensisme* tampoc s’ha de confondre amb el pacifisme. Els pacifistes, ja sigui radicals o reformistes, insisteixen en què no es pot justificar la guerra ni tant sols front a una agressió totalitària (Ball i Bellamy, 2013: 484).

En suma, els únics països europeus les quals les seves institucions democràtiques “funcionaren sense solució de continuïtat durant el període d’entreguerres foren Gran Bretanya, Finlàndia (a dures penes), Irlanda, Suècia i Suïssa (Estats sòlidament constitucionals)” (Hobsbawm, 1995: 118).

Tot i reconèixer les grandiloqüents consideracions que Schmid guardava respecte de la seva Suïssa, val a dir que, per tal que aquesta neutralitat fos efectiva a l’hora de garantir la independència del país, com hem dit anteriorment, els suïssos tenien clar que, en cas de conflicte amb tercers països, no n’hi havia prou de declarar-se neutrals i esperar que els contendents els respectessin per això, sinó que havien d’exercir una dissuasió creïble (Sonderregger a Molas i Soler, 2017: 148).

Tant és així que, al principi de la Primera Guerra Mundial Suïssa, va mobilitzar fins a 220.000 soldats per protegir les seves fronteres, davant l’amenaça que alguna de les parts en conflicte entrés al seu territori (Molas i Soler, 2017: 148). Aquesta conjuntura valida la tesi realista clàssica segons la qual, en última instància, el poder s’exerceix en base a la variable militar.

I es què, en últim terme, la neutralitat suïssa ha d’ésser considerada com el què és, tal com recull la Constitució federal, no una finalitat en sí mateixa, sinó “simplement un mitjà per salvaguardar la independència del país” (Aeschimann et al. a *ibídem*, 147).

La Gran Guerra va provocar també tensions internes a Suïssa, entre la població germanòfoba, donant suport als poders centrals, i la francòfona i italianoparlant, donant-lo als aliats. És dona, doncs, observança d’una *variable interna* que, segons Randall Schweller (realisme neoclàssic) determina la conducta de l’Estat. En aquest sentit, la neutralitat suïssa fou també una eina per preservar la unitat política de l’Estat (Molas i Soler, 2017: 148).

Paral·lelament, per un realista clàssic com Morgenthau la neutralitat ha d’ésser entesa en funció de l’equilibri de poder. Dins d’aquest marc de referència, els neutrals són actors que, al no comprometre’s, renuncien de fet “a desenvolupar una política exterior” activa en els assumptes mundials” (Russell i Tokatlian, 2001: 73).

En un treball més recent, Schroeder introdueix una tercera opció que dona lloc a la neutralitat en la teoria neorealista: la possibilitat d’amagar-se (*hiding*) front a la competència per l’hegemonia. Aquesta postura, assumida com aïllacionista i defensiva, suposa evitar contactes amb les parts compromeses en la lluita pel poder o preferir la passivitat (*ibídem*, 77).

Però, una altre característica important de la guerra moderna, que influí poderosament en contra de la neutralitat, és que es perseguia, no ja la derrota militar, sinó la destrucció total de l'enemic (Novak, 1996: 98). En aquest sentit, no només es diluí la distinció entre combatents i no combatents sinó que aparegué la noció de la guerra econòmica, la qual el seu objectiu directe era l'aïllament econòmic de l'enemic i, en conseqüència, la pressió sobre els neutrals per impedir-ne el comerç. Tal com assenyala Charles de Visscher (ídem), aquesta conjuntura “topava frontalment amb una de les regles de la neutralitat clàssica més atractives: la llibertat de comerç dels qui es mantenien neutrals amb els bel·ligerants”. I afegeix:

“Aquest enfrontament d'interessos s'havia resolt fins llavors a partir dels compromisos establerts en els Consolats del Mar, al segle XIII, o en les regles d'Utrecht de 1713. Aquests solucions, però, deixaren de ser eficaces des del moment en què l'article segon de la Declaració de París de 1856 –el pavelló neutral cobreix la mercaderia enemiga, excepte que constitueixi contraban de guerra- quedà pràcticament buit de contingut com a conseqüència de l'actitud adoptada pels bel·ligerants”

De Visscher (ibídem, 99), així mateix, destaca una altra característica, comuna tant en la Primera i en la Segona Guerra Mundial, que complicà el manteniment de la neutralitat en front de la guerra: el seu *caràcter ideològic* feia que les pròpies poblacions dels països que mantenien una postura neutral exigissin als seus governs que s'hi involucressin i abraçessin la “causa justa”. Renasqué, en certa mesura, la idea de la “guerra justa” que, sobretot arrel de la Societat de Nacions, semblava incompatible amb la idea de neutralitat⁶⁴.

“Per molts la neutralitat resultava incompatible amb el Pacte de la Societat de Nacions, doncs es declarava en el seu article onzè que tota guerra o amenaça de guerra, afectés o no directament a algun dels Membres de la Societat de Nacions, interessava a la Societat sencera. Per altra banda, el Pacte exigia la solidaritat dels seus Membres per acudir a l'ajuda de la víctima d'una agressió i en l'aplicació de sancions contra l'agressor. En aquesta situació, es va dir, la neutralitat constituïa una conducta immoral” (Sereni a ibídem).

En general, dominava la visió segons la qual “la neutralitat és el més eixorc dels egoïsmes” (Serra Hünter, 1930), tot i que el comportament d'un neutral es pot definir en termes morals o de conveniència. Dit d'una altre manera, com la manifestació d'una política basada en els principis o com l'expressió pràctica d'interessos concrets (Russell i Tokatlian, 2001: 66). Davant d'aquesta conjuntura, resulta interessant l'aportació de Morgenthau (1986: 21): “el

---

⁶⁴ Cal destacar que ens els anys que van transcórrer entre les dues guerres mundials les violacions de la neutralitat foren tant freqüents que molts anunciaven la caducitat de la institució (Graham a Novak, 1996: 99).

realisme polític té consciència de la inevitable tensió entre els preceptes morals i els requeriments d'una acció política d'èxit". D'aquí es desprèn que la prudència és el valor de "suprema virtut política" (ídem).

Tot i les crítiques internacionals a les què es veié sotmesa la neutralitat de Suïssa, la mateixa admissió de la Confederació a la Societat de Nacions, –encara que fos en condicions especials-, acabà per demostrar que la neutralitat era possible en l'Organització (Novak, 1996: 99). Malgrat que el Pacte obligava a tots els membres a participar en determinades circumstàncies en les mesures col·lectives decretades per la Societat, aquests deures no afectaven del tot a la Confederació, que havia obtingut una Declaració del Consell, de 23 de febrer de 1920, que dispensava a Suïssa de participar en qualssevol acció militar i fins i tot de deixar passar tropes pel seu territori: només tenia l'obligació de cooperar en les mesures coercitives d'índole econòmica i financera (ibídem, 106).

A més a més, el propi ensorrament de l'Organització⁶⁵ validà la tendència general a substituir el règim de pau per la cerca de la seguretat individuals mitjançant polítiques d'aïllament^{66 67} (ibídem, 99)

Amb l'auge dels totalitarismes als anys trenta, "es dugué a terme una política oposada a l'apaivagament que va dominar la política exterior de les democràcies vers el feixisme: a partir de 1933, Suïssa es va rearmar i es van millorar les seves defenses. Així mateix, sorgí el corrent de la "defensa nacional espiritual" per fer front a la propaganda annexionista alemanya i italiana" (Molas, P i Soler, D, 2017: 148).

Tant pel realisme com pel neorealisme l'objecte referent de la seguretat és la integritat territorial de l'Estat, doncs és aquest el que pot, a partir de la seva posició en el sistema, conservar els interessos de la nació i, lligat a aquests, el benestar de la societat. En aquest sentit, el rearmament suís valida les concepcions realistes i neorealistes segons les quals l'objectiu central de la política de seguretat d'un Estat ha de disposar de tots els mitjans indispensables per lliurar-se de les amenaces externes (Orozco, 2005: 166).

---

⁶⁵ Els motius, principalment, foren: el fracàs de la política de sancions contra Itàlia en relació al conflicte d'Etiòpia i la denúncia dels Tractats de Luggerus per part d'Alemanya (ídem).

⁶⁶ Això explica les tres lleis de neutralitat adoptades pels Estats Units a l'agost de 1935, febrer de 1936 i maig de 1937 (ídem).

⁶⁷ En l'àmbit econòmic, un clar exemple n'és el New Deal, que buscava restaurar la situació econòmica dels Estats Units a partir de "mitjans nacionals" més que a partir de la cooperació internacional. En termes generals, "l'aïllament econòmic" no va ser positiu i, a partir de 1936, els Estats Units acceptaren negociar amb la Gran Bretanya i França (Bèlgica, Suïssa i els Països Baixos donaren una adhesió de principi) (Renouvin, 1990: 953).

En aquest sentit, resulta indicat citar el punt de vista de Halbrook (2003), que, indirectament, explica l'encara actual concepció suïssa segons la qual el dret dels ciutadans a disposar d'armes és concebut com a garantia de llibertat i deure de ciutadania:

“Qualsevol discussió sobre el valor o manca d'aquest d'una població civil armada ha de considerar tant els moments anormals com els normals. Tal com l'experiència de la Segona Guerra Mundial il·lustra dramàticament, les polítiques governamentals que desarmen els civils en temps de pau els deixen subjectes a la depredació de forces d'ocupació en temps de guerra. Per bé que cal tenir en compte altres factors a més d'aquest en la sort per a Suïssa d'haver-se lliurat d'ambdues guerres mundials, aquest fet hauria estat impossible sense la seva tradició de neutralitat armada. I si aquesta tradició d'armar cada ciutadà per una banda dissuadeix agressors externs, de cap manera encoratja el crim en temps de pau per una altra”.

Al 1937 quan, davant l'aliança Italo-germànica, la guerra es demostrava quasi inevitable, França i la Gran Bretanya no es decidiren, encara, a replicar amb les armes a la violació alemanya de l'acord de Munich i a la italiana de l'acord del Mediterrani; però procuraren, immediatament, formar un *mur de contenció*. El 23 de març, justament, una declaració anglo-francesa donà a conèixer que els dos Estats intervindrien amb les armes en cas d'una agressió alemanya contra Holanda, Bèlgica o Suïssa (Renouvin, 1990: 1073).

Per Schroeder, la Segona Guerra Mundial és un important estudi de cas sobre la neutralitat i la seva funcionalitat. Neutrals com Espanya, Suècia, Suïssa i Turquia s'anaren inclinant d'acord a l'evolució de la guerra: fins al 1941 estigueren atents a l'avanç de Hitler, després de 1941-1942 es plegaren cada cop més als seus enemics⁶⁸ (Russell i Tokatlian, 2001: 77).

A l'amenaça bèl·lica, cal afegir-li que els impactes econòmics⁶⁹ derivats de forces globals, com els *booms* o les depressions de l'economia mundial, arribaven al ciutadà filtrades per la política i les institucions del seu Estat (Hobsbawm, 1995: 568). Així, Bairoch suggereix que la raó per la qual el PNB suís per càpita caigué en els anys trenta mentre que el dels suecs cresqué -malgrat que la Gran Depressió fou molt menys greu a Suïssa- s'explica “per l'ampli ventall de mesures socioeconòmiques adoptades per el govern suec, a diferència de la falta d'intervenció de les autoritats federals suïsses” (Bairoch a ídem). Així mateix, abans de la guerra, Suïssa tampoc no havia sigut especialment pròspera; de fet, “existien grans regions de pobresa rural (Judt, 2015: 136)

---

⁶⁸ *Bandwagoning* generalitzat entre els neutrals.

⁶⁹ A l'igual que la resta de sectors econòmics, el “turisme” s'havia vist perjudicat per la Gran Guerra i la recessió econòmica. Al 1913 la indústria turística suïssa registrava 21,9 milions de pernотacions, xifra que no tornaria a assolir fins a mitjans de la dècada de 1950 (ibídem, 501).

En el temps transcorregut entre les dues guerres mundials, Suïssa va veure passar pel seu territori una allau d'antifeixistes italians i espanyols, dels quals la majoria es dirigia a Amèrica. Amb el triomf de Hitler afluïren a Suïssa alemanys i austríacs: primer eren refugiats polítics, però aviat s'hi afegiren perseguits racials i persones de tota índole. Davant aquesta aflluència constant i creixent, les autoritats federals hagueren de prendre mesures⁷⁰: era impossible acollir a tothom, degut tant a la falta d'espai com a altres circumstàncies materials. La primera mesura adoptada fou la d'establir el visat d'entrada (Koerber a Boerlin, 1962: 616).

Després de la Segona Guerra Mundial, en alguns països, per suposat, no hi hagué danys de guerra. Irlanda, Espanya, Portugal, Suïssa i Suècia varen romandre neutrals durant tot el conflicte⁷¹(Russell i Tokatlian, 2001: 63): foren les úniques regions no afectades per les hostilitats (Renouvin, 1990: 1226). Però això no significa que no resultessin afectats pel mateix. Pel contrari, “la majoria dels neutrals europeus estaven íntimament compromesos, si bé de forma indirecta, amb els esforços bèl·lics alemanys (Judt, 2015: 135).

En el realisme estructural, no existeix *a priori* una valoració negativa de la neutralitat. Des d'aquest angle analític, no interessa tant la voluntat de l'Estat (segona imatge), sinó les conseqüències de l'anarquia internacional sobre la conducta dels Estats i en la repetició de l'equilibri de poder⁷². En base a aquest últim, les conductes possibles serien tan sols dues: equilibrar (*balance*) a favor d'una coalició desafiant o antihegemònica, o plegar-se (*bandwagon*) a la coalició guanyadora o hegemònica (Russell i Tokatlian, 2001: 76).

Alemanya depenia en gran mesura de l'Espanya de Franco pel subministrament de manganès; el tungstè arribava des de les colònies portugueses, a través de Lisboa; el 40% de les necessitats de mineral de ferro d'Alemanya durant la guerra provenien de Suècia; i tot això es pagava en or, gran part del qual havia sigut robat a les víctimes d'Alemanya i era canalitzat a través de Suïssa: els suïssos actuaren més com a “mers blanquejadors de diner i intermediaris dels pagaments

---

⁷⁰ Al març de 1940, un decret federal disposà que es reunissin en camps de treball als refugiats i internats que estiguessin en condicions de treballar. Les autoritats tractaren de tancar la frontera provisionalment a nous immigrants –això era a l'agost de 1942, quan tota Suïssa estava envoltada per les tropes nacionalsocialistes–, però el poble suís s'hi oposà, doncs era sabuda la sort a què estaven exposats els que es quedaven enrere. Es posava de manifest quan fortament arrelada estava la tradició del dret d'asil (ídem)

⁷¹ També l'Argentina i Xile, però, al tractar-se de països llatinoamericans, resulta evident que, per qüestions de localització geogràfica, el conflicte no els perjudicà.

⁷² La teoria de l'equilibri de poder de Kenneth Waltz sosté que els Estats, tant les grans potències com els secundaris, procuren equilibrar als estats dominants quan es senten amenaçats per l'acumulació d'atributs de poder (militars, econòmics, tecnològics, demogràfics, polítics, etc.). En canvi, la teoria d'equilibri d'amenaçes exposada per Stephen Walt senyala que aquesta suma d'atributs no constitueix per sí mateixa una font de perills i, en conseqüència, tampoc seria la variable principal per comprendre l'origen i l'evolució de les aliances.

alemanys”, qual cosa per sí mateixa ja constituïa una contribució molt important a la guerra de Hitler (Judt, 2015: 135).

Això s’explica perquè, segons Stephen Walt, el comportament estatal és una resposta a les amenaces que provenen d’altres estats i que resulten d’una combinació de quatre factors: acumulació de recursos de poder, proximitat geogràfica, capacitats ofensives i intencions agressives. “Els països secundaris no podran mantenir-se impassibles, hauran d’optar pel *bandwagoning*” (Walt a Russell i Tokatlian, 2001: 77).

La Confederació Suïssa produïa per Alemanya el 60% de la indústria de municions, el 50% de la indústria òptica i el 40% de la enginyeria, per la qual era remunerada en or. En total, durant la Segona Guerra Mundial el Reichsbank alemany disposà a Suïssa l’equivalent a 1.638.000.000 francs suïssos. I foren les autoritats suïsses les que, abans d’esclatar el conflicte, exigiren que els passaports alemanys indicaren si els seus titulars eren jueus; “la millor manera d’impedir arribades no desitjades” (Judt, 2015: 135).

Les autoritats suïsses tenien bones raons per no voler enemistar-se amb els alemanys⁷³. Encara que l’alt comandament de la Wehrmacht posposà els seus plans d’envair Suïssa, mai els abandonà (ibídem, 136). Recasens (2013) explica que un pacte entre Hitler i Mussolini es proposava envair Suïssa per disposar d’un pas en entre Itàlia i Alemanya, però que tal ofensiva no es dugué a terme, no perquè els suïssos estiguessin indefensos, com hem vist, sinó per les especificitats demogràfiques del país helvètic. Des d’un punt de vista estratègic, les potències de l’Eix haurien vençut a l’exèrcit de la Confederació ràpidament, però els suïssos haurien, molt probablement, continuat combatent en un conflicte asimètric en forma de guerrilles: tal possibilitat no interessà a l’aliança itàlico-germànica.

En relació a la situació dels nombrosos refugiats, observem conjuntures contradictòries. Per una banda, sorgiren iniciatives altruistes de caràcter privat als diversos moviments polítics i confessionals, que més tard convergiren esforços sota la direcció del “Centre Suís d’Ajuda als Refugiats”. En total, durant la Segona Guerra Mundial, uns 300.000 refugiats civils o interns militars de diferents procedències trobaren asil a Suïssa. “L’apàtrida deixava de ser un concepte de massa, i l’assistència prenia un caràcter individual”. La Confederació concedí, al març de 1947, un permís de residència permanent a Suïssa a aquells refugiats “les quals les seves

---

⁷³ L’experiència de Bèlgica i Holanda constituïa un trist recordatori del destí que esperava als vulnerables Estats neutrals que s’interposaven en el camí de Hitler (Judt, 2015: 136).

circumstàncies semblaven reclamar-ho”⁷⁴, així com la fixació de subsidis anuals d’ajuda (Koerber a Boerlin, 1962: 617).

Per altra banda, però, fins a 1945 la Confederació només havia acollit a 28.000 mil jueus, set mil d’ells abans d’iniciar-se la guerra, i als refugiats del període bèl·lic se’ls negava el permís de treball i les seves despeses es sufragaven amb pagaments imposats a acabats residents jueus⁷⁵. Quedà, a més a més, demostrat en investigacions oficials realitzades durant els anys noranta, que Suïssa no només traficà amb or saquejat, fent una considerable aportació a l’esforç bèl·lic alemany, sinó que els bancs i companyies asseguradores helvètiques s’embutxacaren enormes sumes de diners pertanyents a clients jueus o a beneficiaris de pòlisses d’assegurances de familiars assassinats⁷⁶ (Judt, 2015: 1159).

Per explicar tal situació en base a les premisses realistes, podem considerar que, fent un càlcul racional del poder alemany (Waltz) i de la seva amenaça (Walt), la Confederació s’hagué de decantar per jugar un *bandwagoning* encobert.

A la vegada, aportacions de recents autors del “realisme neoclàssic”⁷⁷ sumen a les variables utilitzades pels realismes clàssics i estructural altres que intervenen en el nivell de la unitat d’anàlisi (l’Estat). En especial, l’impacte de les percepcions de les elits polítiques i del tipus d’estructura interna en el manera en què els Estats responen a les incerteses de l’escenari extern (Russell i Tokatlian, 2001: 78). Ambdós factors serien fonamentals per explicar perquè els líders, per exemple, decideixen seguir una política de neutralitat. Rose destaca que més que la cerca de seguretat, les elits –en els treballs dels autors esmentats- pretenen gestionar la incertesa i controlar, en certa mesura, l’ambient internacional que confronten (ídem).

---

⁷⁴ El doctor Lindt, afirmava: “Hem de seguir provant que l’activitat humanitària és l’element més important de la nostra política nacional i internacional” (Koerber a Boerlin, 1962: 619). Però l’ajuda als refugiats no fou, en cap cas, una política promoguda per la Confederació sinó, com hem vist, una iniciativa ciutadana, ja sigui individual o col·lectiva.

⁷⁵ Fins al juny de 1994 les autoritats de Berna no reconegueren oficialment que la petició suïssa (enviada a Berlín a l’octubre de 1938) de que es posés una “J” en els passaports de tots els jueus alemanys -per impedir-los l’entrada al país amb més facilitat- va ser un acte d’“intolerable discriminació racial” (Judt, 2015: 1159).

⁷⁶ En virtut d’un acord secret firmat en la postguerra amb Polònia -fet públic per primera vegada al 1996-, Berna arribà fins i tot a oferir l’adjudicació dels comptes corrents de jueus polonesos morts a les noves autoritats de Varsòvia, a canvi d’indemnitzacions pels bancs i empreses suïssos expropiats després que els comunistes prengueren el poder. Una editorial del 13 de setembre de 1996 de l’alemany *Die Zeit* -assenyalant que per fi Suïssa havia caigut sota “la llarga ombra de l’holocaust”- al·ludí a aquest tema amb bastant *Schadenfreude* [alegria pel al·liè] (Judt, 2015: 1160).

⁷⁷ Michael Brown, Thomas Christensen, Randall Schweller i Fareed Zakaria, entre d’altres, han sigut ubicats per Gideon Rose en una categoria distinta dins de la tradició realista: el “realisme neoclàssic”. Vegis Rose, G. (1998): *Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*. *World Politics*, vol. 51, núm. 3.

Quan començaren a aparèixer les proves d'aquest tipus de tractes, la flamant reputació del país es va enfonsar i, a curt termini, cap quantitat (acceptada a contracor) que es destinés a reparacions i pagaments a fons per les "víctimes" podia recompensar-ho (Judt, 2015: 1160).

En definitiva, després de la guerra, els suïssos foren objecte del rancor i la sospita internacional, com a còmplices dels esforços de guerra alemanys; en virtut dels Acords de Washington del maig de 1946, se'ls obligà a realitzar una aportació "voluntària" de 250 milions de francs suïssos per la reconstrucció europea, com a liquidació definitiva de totes les reclamacions relacionades amb les operacions del Reichsbank realitzades a través dels bancs suïssos. En aquells moments, Suïssa ja estava rehabilitada com un pròsper reducte de rectitud fiscal, amb bancs altament rentables i granges i indústries d'enginyeria preparades per subministrar aliments i maquinària als necessitats mercats europeus (ibídem, 136). I és que, a principis de 1947, el problema fonamental del subministrament d'aliments a Europa no estava resolt: l'escassetat d'aliments era endèmica excepte a Suècia i Suïssa (ibídem, 139).

Pel que fa a la política internacional, quan al 1945 la Conferència de San Francisco aprovà la Carta de les Nacions Unides, semblava que es "condemnava definitivament la institució de la neutralitat" (Sereni a Novak, 1996: 99), perquè, si bé per una banda es prohibia el recurs a l'amenaça o a l'ús de la força contra la integritat territorial de qualsevol Estat, s'establí un sistema de seguretat col·lectiva que semblava no tenir fissures i que exigia als Estats membres una intervenció activa en favor de la víctima d'una agressió. En aquest sentit, la neutralitat constituïa un atemptat contra la solidaritat internacional (ibídem, 100).

Es pot ubicar a un influent realista com Niebuhr⁷⁸, per qui la confusió entre idealisme, ètica, pau i neutralitat es feu evident durant la Segona Guerra Mundial. Segons aquest autor, "la política de neutralitat"(...) no només és una teoria moral reprovable, sinó també una política denigrant. Nacions com Holanda i Bèlgica haurien d'haver combatut i resistit l'avanç alemany durant la Segona Guerra Mundial enlloc de proclamar una neutralitat ambigua" (Russell i Tokatlian, 2001: 73).

A pesar d'aquest rebuig inicial, Morgenthau identificà una sèrie de situacions que justifiquen la neutralitat⁷⁹: quan la independència d'un país està associada a l'equilibri de poder (com Bèlgica), quan està sota l'ègida d'un poder protector preponderant (com Portugal) o quan s'és poc atractiu per a les ambicions imperials d'una gran potència (com Espanya) (ídem). En aquest

---

⁷⁸ Per a més informació, vegis Niebuhr, R. (1940): Christianity and Power Politics.

⁷⁹ Vegis Morgenthau, H. (1985): Politics Among Nations. The struggle for Power and Peace. 6ª ed., pp. 122

sentit, podem afirmar que la Confederació Suïssa va aconseguir mantenir la seva neutralitat durant la Segona Guerra Mundial per combinar, en certa mesura, algunes d'aquestes condicions.

Com a conseqüència del mal funcionament del Sistema de Seguretat Col·lectiva previst a la Carta, la neutralitat “donà immediatament mostres d'una gran vitalitat”, adoptant noves formes i característiques que la diferenciaren de la neutralitat clàssica, i que li permeteren adaptar-se a les característiques de la guerra moderna, subsistint als embats de les dues Guerres Mundials així com a les disposicions de la Carta de les Nacions Unides (Herrero Rubio a Novak, 1996: 99).

Des del punt de vista de Boerlin (1962: 613), la neutralitat “no és un article d'exportació, ella està íntimament lligada a les circumstàncies de cada país”. En aquest sentit, la neutralitat suïssa no nasqué solament de la voluntat d'apartar-se del procediment aliè, sinó també pel desig de conservar la seva independència sota qualsevol circumstància, d'aquí que la neutralitat solament és concebible si és *armada*. A més a més, aquestes voluntats són expressions sincròniques variades de “la mateixa actitud interna i externa d'un poble i no confusible amb la d'un sol govern” (ídem).

Però, un cop acabada la Segona Guerra mundial, la mateixa Confederació Suïssa s'arribà a qüestionar si, encara llavors, era possible mantenir la neutralitat (ídem). El paradigma realista – i els seves vessants clàssica i estructural- s'han ocupat en cert detall de la neutralitat a partir d'una noció fonamental per l'escola: la persistència de l'equilibri de poder. (Russell i Tokatlian, 2001: 72) El realisme analitza la neutralitat en termes de resultats. En aquest sentit, des d'un punt de vista finalista, podem afirmar que la política de neutralitat suïssa, entre molts altres factors, evità que el país es veié envaït durant la Primera i la Segona Guerra Mundial.

Ara bé, concebant-la en base a una “ètica conseqüencialista” –la neutralitat es mesura segons l'impacte sobre el poder relatiu d'un actor (ídem)-, en un escenari caracteritzat per la incipient *revolució tecnològica militar*, com clarament explica John Mearsheimer (neorealisme ofensiu), la neutralitat perd sentit i esdevé eixorca. A banda de que, per les seves característiques demogràfiques i geogràfiques, no podem considerar a Suïssa com un actor rellevant en el camp estratègic mundial, per a la geopolítica del poder o per a la seguretat internacional.

És pertinent distingir el “neutralisme”, que després de la Segona Guerra Mundial es propagà ocasionalment en diversos països i que tenia un caràcter passiu i, segons Boerlin (1962: 614), per això que resulta poc interessant des del punt de vista polític mundial, respecte de la

neutralitat en el sentit suís, que vol contribuir activa i positivament “en favor de l’obra mundial i col·lectiva de construcció i de pau”.

Com a mostra d’això, es pot esmentar la seva participació en els esdeveniments internacionals. Malgrat no formar part, en aquells anys, de l’Organització política de les Nacions Unides, sí que prenia part en totes les institucions tècniques i en la labor d’altres institucions. Per exemple, pertanyia a la Organització Mundial de la Salut, l’Organització Mundial de la Nutrició, la UNESCO, l’Oficina Internacional del Treball o al Tribunal Internacional, entre d’altres⁸⁰ (ídem).

Segons Boerlin (ibídem, 515) la neutralitat política ha de gaudir d’una respectiva manera de pensar. Aquesta és la raó que donà lloc sempre a conflictes amb les potències estrangeres que, apel·lant a la neutralitat, intentaven prohibir a al poble suís la seva lliure i independent manera de pensar: és a dir, de declarar la seva opinió respecte dels esdeveniments del món i, en particular, front els plans i mètodes d’aquestes potències. Suïssa, però, va saber conservar lliurament la seva opinió, “així ho hagueren de reconèixer els altius i poderosos dictadors de França, Alemanya, Itàlia i Rússia” i, “si no existís tal mentalitat, llavors segurament la neutralitat suïssa no seria una actitud clara i positiva, sinó l’expressió d’una flaqueza, d’una debilitat oportunista” (ídem).

Ara bé, la neutralitat suïssa va acompanyada, com hem dit anteriorment, d’una clara *capacitat de dissuasió*. En aquest sentit, al juliol de 1958 el govern suís divulgà una declaració oficial en què es deia que “l’Exèrcit hauria de ser dotat de totes les armes més eficaces per salvaguardar la independència i per a la protecció de la neutralitat”, i afegia: “ es precisen les armes atòmiques”⁸¹ (Bieri a ibídem, 621).

Certament, molts comentaristes apuntaren que una possible participació en la competició atòmica –l’exemple més notori del *Dilema de seguretat realista*- contradeia la tradicional missió pacífica. Això, segons Bieri (ibídem, 622), era una simple mala interpretació del *vell principi de neutralitat armada*, principi rector de la política exterior suïssa.

---

⁸⁰ Així mateix, prenia part en les accions de la Assistència Tècnica per a les regions no desenvolupades, en l’Organització Europea de Col·laboració Econòmica, en el Fons Internacional d’Ajuda per la Infantesa i en la Creu Roja Internacional (ídem).

⁸¹ Afirmava el professor Bindschedler: “A més a més, la neutralitat armada exigeix que la defensa no sigui merament simbòlica, sinó eficaç”. I afegia que “en el cas que una defensa eficaç només resulti possible amb tals armes, *la seva adquisició es converteix fins i tot en una obligació imposada per la neutralitat*” (Bieri a Boerlin, 1962: 622).

En realitat, el Consell Federal suís mai arribà a adoptar cap resolució en quant a l'adopció d'armes atòmiques⁸². De fet, les *dificultats pràctiques* que obstaculitzaven la realització de tal projecte no eren escasses: una producció nacional d'armes atòmiques podria iniciar-se únicament al cap de deu o vint anys; tampoc existia la possibilitat de comprar urani per usos militars (ibídem, 623).

Simplement, el govern volia recordar que el principi de neutralitat armada s'havia de *mantenir fins i tot* en la nova fase de desenvolupament de la tècnica bèl·lica (ibídem, 622). En aquest sentit, l'exèrcit suís, el qual serveix *exclusivament per la defensa del país*, no podia renunciar a aconseguir la major eficàcia possible del seu instrument militar (ibídem, 625). Això ve a confirmar la teoria de la *revolució tecnològica militar* de John Mearsheimer, com una variable imprescindible de considerar en la anàlisi de la seguretat internacional. La irrupció de l'armament nuclear enterrava definitivament l'esquema de la guerra tradicional de Clausewitz, segons la qual el defensor té avantatge estratègic sobre l'agressor (coneixement del terreny, població a favor i millor cadena de subministrament). Aquesta nova conjuntura és validada en l'estudi d'Arquillas (1992)⁸³.

Durant les dècades que segueixen a la Segona Guerra Mundial, cal destacar la fundació de l'Aliança de l'Atlàntic Nord⁸⁴, l'organització militar que, creada l'any 1949, va simbolitzar el compromís de les parts signants de respectar la Carta de les Nacions Unides i de promoure la pau i l'estabilitat de la regió de l'Atlàntic Nord (Serrano, 2017: 113). Entenent el context històric en què es fundà, tenia les funcions de: fer front a l'amenaça soviètica⁸⁵, fomentar la cohesió europea i convertir en aliades les antigues potències tradicionalment enfrontades. “Durant la primera dècada de la Guerra Freda es reduí enormement la influència del pacifisme” (Ball i Bellamy, 2013: 490).

---

⁸² El més probable és que tal declaració del Consell Federal aparegués com una resposta als cercles pacifistes i cercles socials de l'esquerra. Les ones de la *campanya “contra la mort atòmica”*, de l'estiu anterior a Alemanya, arribaren fins a Suïssa) formaren un comitè que, mitjançant una iniciativa popular, demanava que s'incloués en la constitució federal la prohibició d'entrada de les armes atòmiques. En aquest precís moment el Consell Federal intervingué amb un aclariment, recordant a la opinió pública que només un *exèrcit fort i modern* seria capaç de complir el seu deure constitucional de protegir la independència (Bieri a Boerlin, 1962: 626).

⁸³ Vegis Arquillas, D. (1992): Batallas dudosas; una anàlisi de les guerres napoleòniques (1815) fins a 1980.

⁸⁴ No és un sol exèrcit, és un *joint* d'exèrcits que actuen de manera coordinada: 28 Estats que, de manera col·lectiva, decideixen posar llurs forces de defensa a disposició d'una estratègia militar i geopolítica (Serrano, 2017: 113).

⁸⁵ Així, el món es configurava en dos grans blocs militars: d'una banda l'OTAN, al món occidental; de l'altre, el Pacte de Varsòvia, a l'oriental (ibídem, 114).

La Confederació Suïssa no entrà a formar part de l'organització, principalment perquè, des del punt de vista suís, segons Serrano (Serrano, 2017: 123), les aliances erosionen la sobirania i forcen a intervenir en conflictes internacionals.

A més a més, el temor latent a la societat era el referent a les baixes que podien ocasionar tals conflictes⁸⁶. Cal recordar que Suïssa aplica el servei militar obligatori: les forces de defensa són regulars i només un 5% de l'exèrcit és professional, la resta és el què es coneix com a ciutadà uniformat –o ciutadans amb entrenament militar- (Serrano, 2017: 123). Tal situació confirma la *teoria de la variable interna* del realista neoclàssic Randall Schweller.

Adicionalment, la no entrada a l'OTAN de Suïssa es pot explicar pel fet de no voler ser un país que es vegi lligat als interessos geopolítics d'una aliança: el fet de ser un país que, a priori, no es veuria immers en cap conflicte assegurava la confiança dels inversors internacionals –aquest és un dels fonaments, per exemple, de la potent banca suïssa-; a la vegada, volia mantenir la condició de seu de nombroses institucions internacionals (ibídem, 124), i perquè el fet de ser un país sense sortida al mar i enmig dels Alps provoca que quedi aïllada de manera natural; si a això li sumem el servei militar obligatori “podem entendre Suïssa com una fortalesa” (ídem).

Pot resultar interessant recuperar les consideracions que Schmid (1933: 51) ja havia formulat temps enrere:

“Quantes vegades el poble suís no ha dit no, un no enèrgic i sobirà a un projecte que li era recomanat per totes les autoritats i tots els partits polítics. Més de setanta-cinc anys d'aplicació integral de la democràcia directe s'ha demostrat com el millor que els homes posseeixen per a assegurar l'estabilitat d'un Estat, per a assentar un règim, per a prevenir les revolucions tot permetent una evolució pacífica i harmònica”.

La *última ratio* de la Confederació de la confederació en matèria de defensa és la sobirania i la independència, assentada així mateix en un serveis d'intel·ligència potents i desenvolupats (Serrano, 2017: 125).

En canvi, podem destacar l'entrada del país helvètic a l'Associació Europea de Lliure Comerç (EFTA), de caràcter econòmic. Per iniciativa del Regne Unit, un grup de països es reuniren a Estocolm al novembre de 1959 i es constituïren en l'Associació Europea de Lliure Comerç (EFTA). Els Estats membres -Àustria, Suïssa, Dinamarca, Noruega, Suècia, Portugal i Regne Unit, als qui més tard s'hi uniria Irlanda i Finlàndia- eren en la seva majoria països pròspers, perifèrics i entusiastes partidaris del lliure comerç (Judt, 2015: 451).

---

⁸⁶ Es demostrà també durant el referèndum per adherir-se a les Nacions Unides (ídem).

Suïssa, en tant que un dels Estats membres més petits, podia prosperar en un mercat de sectors especialitzats gràcies als seus productes industrials d'alt valor afegit, a les bones xifres del turisme i per què la seva agricultura, malgrat ser de petita escala, havia assolit una alta eficiència i estava orientada al mercat mundial. Segons Judt (ídem), la EFTA constituïa (i segueix constituint) una organització minimalista, una reacció als defectes de Brussel·les, més que una verdadera alternativa⁸⁷.

Al final, veiem com la projecció de poder de la Confederació Suïssa es fonamenta en la *geoeconomia* (Serrano, 2017: 125): una conjuntura que pel realisme és acceptada com una forma més de poder (poder relacional). Tal com explica Judt (2015: 537), al 1970, l'economia suïssa -juntament amb la de Suècia, Finlàndia i la dels Estats Units- es situava entre les quatre primeres del món en termes de poder adquisitiu per càpita⁸⁸.

Evidentment, malgrat no haver entrat a formar part de l'OTAN i, per tant, no haver beneficiat directament a cap dels dos blocs antagònics en el camp estratègic, durant tot el període de la Guerra Freda la Confederació compartia els valors morals i els interessos occidentals. En el camp estratègic, diria Stephen Walt (1987) a *The origins of alliances*, la ideologies sí que resulten rellevants en temps de pau prolongada.

L'historial d'èxits del capitalisme europeu de la postguerra va anar acompanyat arreu d'un reforçament del paper del sector públic, excepte a Suïssa, on la part del PIB gastada per l'Estat es mantingué comparativament baixa (no arribà al 30% fins al 1980⁸⁹) (Judt, 2015: 529).

Per a la garantia dels drets fonamentals, la Confederació forma part de la Convenció Europea dels Drets de l'Home de 1950 (des de 1974) i del Pacte de les Nacions Unides (des de 1992) (Aubert, 1993: 34), tot i que no ha entrat pròpiament com a membre de l'Organització de les Nacions Unides fins a l'any 2002.

---

⁸⁷ A la dècada de 1970, a vegada, es produïren tensions internes. Els separatistes francòfons de la regió del Jura, imitant les tàctiques dels irlandesos, causaren disturbis per la incorporació forçosa de la zona al cantó de Berna (de parla alemanya) (ibídem, 680). Cal recordar que els cantons són anteriors a l'Estat federal, i la *creació* i *supressió* de cantons són operacions molt *complexes*, i suposen la realització de plebiscits locals i d'un referèndum nacional sobre la revisió de la Constitució. Justament, calgueren trenta anys per crear aquest cantó de Jura sobre un territori que abans era del cantó de Berna (1947-1978) (Aubert, 1993: 34).

⁸⁸ Ara bé, la provisió i les instal·lacions de serveis educatius, d'assistència social, metges, d'assegurances, jubilació i oci de Suècia era molt superior al de Suïssa o Estats Units (ídem).

⁸⁹ Ara bé, aquesta xifra contrastava amb la de 1938, quan tan sols era del 6,8% (ídem).

Va ser durant els anys del final de la Guerra Freda i la caiguda del mur de Berlín –això és, quan es produí un canvi dràstic en l'equilibri de poder del sistema - quan la Confederació Suïssa, o com a mínim els seus governants, iniciaren novament una clara discussió interna entorn del sentit de la neutralitat en el nou ordre mundial que es dibuixava.

Així apuntava *l'Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*⁹⁰ del Govern suís, que suposava un trencament respecte dels accents del darrer informe anàleg, de l'any 1973, que partia de les circumstàncies de la Guerra Freda. Com diem, la nova orientació tenia naturalment les seves causes en la profunda modificació del camp estratègic (tal situació valida la concepció del realisme estructural segons la qual el comportament dels Estats s'explica per les característiques del sistema) : el punt de partida era el dràstic retrocés de l'amenaça militar, tot i que també contemplava els canvis de consciència en la política interna; semblava que s'estenia un nou sentiment de responsabilitat més enllà de les fronteres territorials.

Tot i que una altre causa que motivà que aquesta nova política de seguretat es percebés casi com una obligació era l'escalada alarmant dels “nous perills”. Els danys ecològics, les catàstrofes naturals, el tràfic de drogues o les epidèmies, per exemple, apareixien com conjuntures més amenaçadores que els riscos constants associats a la política de poder⁹¹. En aquest moment, s'entén, sorgiren les teories transnacionalistes de la disciplina de les relacions internacionals.

Així, les circumstàncies econòmiques, demogràfiques i ecològiques imposaven un nou paradigma global i marcaven responsabilitats entre les nacions: la solidaritat que sobrepassa les fronteres s'havia de convertir en el nou paràmetre. Aquest era, en termes generals, el camp d'acció de la moderna política de seguretat suïssa.

Forçosament s'hagué de produí una ampliació dels objectius tradicionals –pau en llibertat i independència, garantia de la llibertat d'acció, protecció de la població i autodeterminació⁹²- i una adequació i preparació dels nous mitjans⁹³.

“Al finalitzar l'ordenament de la postguerra a Europa es canvia, o varia també la importància de la nostra neutralitat. Els neutrals es troben també, davant la tessitura d'intervenir activament en l'establiment d'un nou ordre europeu de seguretat “

(Pàgina 70 de *l'Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*)

---

⁹⁰ Informe 90 de la Junta Federal de la Confederació a l'Assemblea Federal (1-10-90)

⁹¹ Pàgina 120 de *l'Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*.

⁹² Pàgina 121 de *l'Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*.

⁹³ Pàgina 122 de *l'Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*.

“Una època de canvi és també una època d’incertesa, que exigeix una facultat especial a l’adaptació”

(Pàgina 9 de *l’Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*)

“A nivell europeu cooperem en l’estructuració d’un ordre sòlid de seguretat. Amb aquest esforç contribuïrem no només a una estabilitat major en el nostre territori, sinó que incrementarà, també a la vegada la nostra pròpia seguretat, que essencialment depèn de la d’Europa”

(Pàgina 38 de *l’Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*)

Aquest Informe també inferia especialment en el nou paper de les missions estratègiques i en la necessitat d’assignar noves tasques al conjunt d’elements –la base normativa, Política Exterior, Exèrcit, Protecció Civil, Política econòmica i Política exterior de l’economia, Sector de Subministres agraris, Protecció de l’Estat i Òrgans de la informació – que conformen els conceptes d’estratègia global i de política de seguretat.

Es creava, addicionalment, un “Comandament Estratègic”, l’objectiu del qual era el de dirigir la necessària coordinació i consonància d’activitats entre tots els mitjans disponibles i perquè, tenint en compte que la Confederació és un petit *Estat amb limitació de recursos, no es podia permetre no tenir cap coexistència amb altres països.*

Malgrat que, com el mateix informe destaca, molts assumptes quedaven pendents de tractar-se⁹⁴ –per exemple, el propi futur de la neutralitat armada-, de forma general, els nous postulats estratègics contemporanis es podrien resumir en⁹⁵:

- La renúncia a la violència excepte en el cas de la defensa a ultrança.
- El reconeixement de la solidaritat internacional.
- La urgència d’uns processos d’arbitratge i de combinació pacificadora en el cas crític d’hostilitats.
- L’enfocament conseqüent a la defensiva estratègica en doctrina i estructures.
- La limitació a la suficiència estratègica.
- La fermesa en el sistema múltiple de milícia com a sistema model experimentat.
- La nova definició del paper de les Forces Armades.

Finalment, podem destacar que, malgrat l’economia suïssa es ressentí lleugerament durant la dècada de 1990, a l’entrada del segle XXI, si es mesurava en termes de producció per hora,

---

⁹⁴ *L’Informe 90 sobre política de seguretat de Suïssa* no s’elaborà, especialment, per un període de llarga duració, sinó que s’adaptaria als canvis constants.

⁹⁵ Pàgina 124 de *l’Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*.

l'economia de Suïssa –juntament amb les de Dinamarca, Àustria i Itàlia- era comparable a la dels Estats Units (Judt: 2015: 1131).

I, pel que fa a l'àmbit institucional, en la Constitució Federal, que havia patit nombroses modificacions, més de cent vint revisions parcials al llarg de la seva història –de les quals la de 1992 en fou una de les més importants-, es mantenia l'essència del text inicial del 29 de maig de 1874. Tal consideració ens permet pensar, per una banda, en Suïssa com un Estat sòlidament constitucional, però també, per altra banda, que la Suïssa d'avui es preocupa més de les seves relacions amb Europa que de les seves pròpies institucions (Aubert, 1993:33). A la vegada, cal recordar que, constitucionalment, el principi de la neutralitat perpètua de Suïssa ha esdevingut sempre un *principi polític*⁹⁶ – un principi rector dirigit a influir en la conducta dels Governos Federals suïssos-, a diferència, per exemple, del cas de Costa Rica, en què la neutralitat permanent és plenament un mandat constitucional (Van Browne, 1983: 54).

---

⁹⁶ La permanència en aquesta situació específica internacional no ve fixada estrictament per les normes internes i internacionals que la regulen, sinó que segueix prioritàriament una estratègia política-instrumental. (Independentment de la referència que es realitza en molts articles de la Constitució de 1848 (els articles 74.6 i 90), el qual el seu contingut s'ha mantingut i completat amb dos altres disposicions en la Constitució de 1999 (articles 173.1 (a), i, article 185.1), no es defineix com un principi constitucional en sí. Es tracta d'una mandat o d'una línia d'actuació que els poders de l'Estat han de preservar però amb la flexibilitat necessària per aconseguir el seu efecte útil en els escenaris canviats de la Societat Internacional. Vegis A. Auer, G. Malinverni i M. Hottelier, *Droit Constitutionnel Suisse*, vol. I., 2a ed., Berna, 2006, pp. 52, ss. Per altra banda, el caràcter instrumental de la neutralitat Suïssa es generalment ressenyat per la doctrina. Així, entre d'altres, A. Itten, *Foreign Policy Cooperation between the EU and Switzerland*, Berna, 2008, pp. 22, ss.; J.M. Gabriel et al., *Swiss Foreign Policy in a Changing World: 1975-2002*, Palgrave, 2003; L. Goetschel et al., *Swiss Foreign Policy: Foundations and Possibilities*, Londres, 2004) (Moreiro, 2009: 2)

2.2 La neutralitat de Suïssa i la Seguretat Internacional

A partir de la lectura d'aquest bloc, el lector podrà entendre el rol que la Confederació Suïssa ocupa actualment en el panorama internacional, en referència a: la participació en missions i organitzacions internacionals, les dades bàsiques en relació a la política de defensa i la informació general més rellevant a l'hora de preveure com poden evolucionar en un futur la política de neutralitat perpètua i els diferents processos d'integració supraestatal.

2.2.1 El rol actual de la Confederació

Tal com afirmava Franz von Däniken, Secretari d'Estat de la Confederació al començament del mil·lenni, “la percepció de Suïssa com un país aïllat al centre de la Unió Europea ha resultat incorrecte (Doswald, 2004: 5)

Precisament, al començament del segle XXI es produí un fet políticament rellevant. El 10 de setembre de 2002 Suïssa entrà a formar part de l'Assemblea de les Nacions Unides, com a membre número 190⁹⁷. Encara que, abans, ja era activa en el seu paper d'Estat observador, l'entrada com a membre de ple dret obrí la possibilitat de contribuir més útilment als esforços de l'organització i de “reforçar el seu *status* d'actor important de la cooperació multilateral”(…)”com un soci creïble, fiable i respectat” (Hofer, 2004: 19).

La tradició humanitària de la Confederació i el seu paper de depositari de les Convencions de Ginebra li atorgava un perfil ben definit en el camp del Dret Internacional Humanitari⁹⁸. També, el recolzament que aporta als esforços relatius a la promoció i al manteniment de la diversitat cultural, així com el seu status d'Estat amfitrió de la principal seu de l'Organització de les

---

⁹⁷ En el seu discurs pronunciat a Nova York el dia de l'ingrés, el llavors president de la Confederació, Kaspar Villiger, afirmà la voluntat del país per participar de manera constructiva, tot i que també crítica, en les tasques de l'ONU, com a Estat neutral, tal com ja s'expressava plenament en la seva sol·licitud d'ingrés (Hofer, 2004: 19).

⁹⁸ En els debats, Suïssa ha subratllat aquest caràcter apolític, neutre i imparcial que ha d'acompanyar l'ajuda humanitària. Entre els temes prioritaris de Suïssa s'inscriu igualment la *protecció de la població civil en els conflictes armats així com la dels grups vulnerables, com és el cas dels refugiats*. El nostre país se comprometrà en la consolidació i el respecte del dret internacional humanitari per part dels participants en un conflicte –Estats i agents no estatals- i del dret dels refugiats. A més a més, Suïssa afirmà que prestaria una atenció especial a les qüestions de *funcionament i de govern del HCR*. Al 2003 i al 2004, Suïssa s'encarregà successivament de la vicepresidència i la presidència del Comitè executiu d'aquesta organització (Hofer, 2004: 21).

Nacions Unides i de nombroses organitzacions especialitzades, reforçava aquest perfil⁹⁹ (ibídem, 22).

En el moment en què ingressà a l'Organització, Suïssa proporcionà un Grup d'experts per la promoció de la pau, creat pel Ministeri d'Assumptes Exteriors, pel que fa a les operacions de manteniment de la pau; en l'àmbit militar, proporcionà una vintena d'oficials, en la seva majoria contractats com observadors militars. Addicionalment, però, es comprometé a reforçar progressivament tals contribucions, sempre que es destinessin a la prevenció de conflictes, al control de crisis i a la reconstrucció després dels conflictes (ibídem, 20).

Participà activament, així mateix, en l'elaboració de noves i *millors sancions dirigides*¹⁰⁰, basades en instruments com ara: la congelació d'actius, els embargaments limitats a certs béns (armes, diamants, petroli, recursos naturals) o les restriccions en matèria de visats (ídem).

Les prioritats suïsses en política de desenvolupament i lluita contra la pobresa¹⁰¹, a la vegada, coincidien amb els vuit *Objectius de desenvolupament per al Mil·lenni* (ídem) i, com a objectius marc, es podria destacar també la contribució a la lluita contra les formes més greus de violacions dels drets humans¹⁰², el foment del Dret Internacional Públic com a instrument de promoció de la pau (ibídem, 22) i el sanejament i reforma de la pròpia Organització, per fer-la més eficaç i realista en els seus objectius i compromisos (ídem).

Tant pel realisme com pel neorealisme, les relacions amb altres Estats, a través de la seva política exterior, es basen en la utilització de diferents eines per aconseguir els objectius d'augment de poder o maximització de seguretat. En aquest sentit, la política de cooperació oficial al desenvolupament d'un Estat hauria d'ésser entesa com una eina més per a la promoció de l'interès nacional (Pauselli, 2013: 81).

---

⁹⁹ Cap altres ciutat europea respon com Ginebra a la imatge de trobades, d'equilibri internacional i de pau. "Les avantatges són: l'alta qualitat de vida que gaudeix el país, les xarxes viàries, ferroviàries i aèries excepcionals, l'alt grau de seguretat interior, en comparació amb la situació internacional, la presència d'una mà d'obra altament qualificada, i les sinèrgies possibles amb les organitzacions internacionals, les organitzacions no governamentals i les empreses multinacionals establertes a Suïssa". La Ginebra internacional, amb la seva vintena d'organitzacions intergovernamentals, unes 200 organitzacions no governamentals (ONG) i prop de 35.000 funcionaris internacionals (Hofer, 2004: 22).

¹⁰⁰ Que recaiguin més sobre els responsables dels conflictes.

¹⁰¹ Sobre cooperació amb països en desenvolupament i ajuda humanitària, l'Ambaixador Walter Fust assenyala que Suïssa inverteix en cooperació per al desenvolupament i ajuda humanitària 1.000 milions d'euros anuals, dels quals un total de 900 milions d'euros són administrats per la seva agència (COSUDE) (Doswald, 2004: 5).

¹⁰² En primer lloc contra aquelles perpetrades contra les persones privades de llibertat. Això inclou la tortura, la pena de mort, les execucions sumàries, les desaparicions forçoses, els processos desigualitaris, i també els atacs contra les llibertats de consciència i religió, d'expressió, d'associació i de reunió pacífica.

A la vegada, la prosperitat econòmica del país i la importància de la seva situació financera i la seva posició en el comerç internacional li permeten aportar una contribució útil als grans debats de l'actualitat relatius a la globalització, la responsabilitat social del sector privat, la lluita contra el crim organitzat i el desenvolupament de la societat de la informació, per citar alguns exemples (Hofer, 2004: 19).

Com s'havia comentat anteriorment, la Confederació Suïssa atribueix una gran importància a la cohesió social i a l'obertura dels mercats. En el camp de les tecnologies de la informació i la comunicació, es va notar la seva presència en les discussions preparatòries de la Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació (SMSI). L'objectiu de la Cimera era el de posar les tecnologies de la informació al servei del desenvolupament sostenible i, en aquest marc, era voluntat de la Confederació contribuir a la realització dels objectius de la *Declaració del Mil·lenni* (Doswald, 2004: 5).

En relació a altres instàncies internacionals, l'ambaixador helvètic Michael Ambühl destacava, a l'any 2004, el Tractat de Lliure Comerç de 1972 i les previsible relacions amb la Unió Europea com una de les majors fites assolides, que més tard s'han materialitzat en tractats de caràcter sectorial (ídem).

Concretament, pel que fa a les relacions entre la Unió Europea i Suïssa, s'ha arribat a més de 120 acords bilaterals, que es gestionen a través d'una complexa estructura basada Comitès Mixtos. Els *acords bilaterals UE-Suïssa*, així mateix, estan distribuïts en dos paquets.

Els Acords del Paquet I (Bilaterals I) es firmaren al 1999 després del rebuig suís de participar en l'Acord de l'Espai Econòmic Europeu (EEE); aquests acords bilaterals inclouen: Lliure Circulació de Persones, Transport Aeri, Transport Ferroviari i per Carretera, Contractació Pública, Cooperació Científica i Tecnològica, Reconeixement Mutu en matèria d'Avaluació de la Conformitat i Comerç de Productes Agrícoles.

Els Acords del Paquet II (Bilaterals II) es firmaren l'any 2004, cobrint, entre d'altres: la participació suïssa als Espais Schenguen i Dublín, Cooperació Antifrau, Cooperació Estadística, Participació en l'Agència Europea de Medi Ambient, Comerç de Serveis, Participació en els Programes Media, Fiscalitat de l'Estalvi i Comerç de Productes Agrícoles Transformats i les contribucions financeres suïsses a la cohesió econòmica i socials dels nous Estats membres de la UE.

Més recentment, concretament al 28 de maig de 2015, Suïssa i la UE firmaren a Brussel·les un Acord per l' Intercanvi d'Informació financera, sota la forma de Protocol a l'anterior Acord de Fiscalitat a l'Estalvi del 2002. Aquest nou acord suposa que les autoritats financeres suïsses i les dels 28 països de la UE intercanvien dades sobre els interessos, dividendes, saldos de comptes i altres rendes de capitals en el país dels respectius contribuents. Aquest acord entrà en vigor l'1 de gener del passat 2007, i incorpora l'estàndard global per l'intercanvi d'informació de la OCDE: un intercanvi d'informació que s'ha fet efectiu a partir del present 2018.

Des d'un punt de vista realista, la *teoria dels guanys relatius* de Joseph Grieco explica que els Estats només firmen un Tractat internacional si, posant a la balança guanys i pèrdues, consideren que els serà beneficiós (realitzant una anàlisi comparativa respecte dels altres Estats del sistema).

Com hem destacat en el bloc 2.1.2 *El rol de la Confederació al segle XX*, la Confederació Suïssa ha basat el seu poder en la *geoeconomia*. En aquesta direcció, cal destacar la importància que pel país té el turisme, les telecomunicacions i el transports, a banda dels serveis financers (Doswald, 2004: 6).

Justament, pot ser interessant dedicar una reflexió entorn al sector bancari suís. Si bé és cert que, per part de molts Estats membres de la UE, Suïssa ja no rep la condició de *paradís fiscal* – la llista de paradisos fiscals és diferent a cada Estat-, es continuen plantejant problemes, per la seva opacitat, en la investigació de delictes de blanqueig de capitals, íntimament relacionats amb el crim organitzat (González Mas, 2018).

Ara bé, cal desmitificar la idea segons la qual la riquesa de Suïssa es deu únicament a un *hipertrofiat sector financer*. Tal com explica Rallo (2017), Suïssa és de les economies més riques del planeta (al 2015, la renda per càpita era de 58.6000 dòlars internacionals), però això no es deu en cap cas -o no només- al fet d'haver sigut un gran receptacle fiscal pel capital estranger. Aquesta concepció és falsa i simplista, en tant que fa una negació total de l'economia real suïssa. Una economia que, ans al contrari, és altament productiva, competitiva, d'alt valor afegit especialitzat i internacionalitzada.

És cert que el pes del sector financer a Suïssa és superior al d'altres països com Finlàndia, Suècia, Dinamarca, Alemanya o Espanya, però no és lo suficientment superior com per explicar les significatives diferències de renda per càpita entre el primer i els segons: al cap i a la fi, el sector financer suís tan sols representa el 9,5% del PIB. En tot cas, els motius que expliquen

l'immens desenvolupament de la Confederació com a potència econòmica són, segons Rallo (ídem): seguretat financera, impostos baixos, estabilitat monetària i regulacions moderades.

A la vegada, tenint en compte les inferències que s'han anat esbossant en el present document, podríem concloure que la política de neutralitat perpètua, de la què se n'ha derivat una disminució de les amenaces externes, és també una variable que ha contribuït positivament al progrés econòmic de la Confederació.

Al final, en paraules de l'ambaixador Luzius Wasescha (Doswald, 2004: 7), els tres pilars sobre els què s'assenta la política exterior econòmica de Suïssa són: "la Organització Mundial del Comerç (World Trade Organisation), les relacions econòmiques amb la UE i els acords de lliure comerç dels Estats membres de la EFTA –negociats aquests, a la vegada, amb països tercers-.

Pel que fa a la política de defensa, la Confederació disposa de les capacitats militars adequades al principi de neutralitat perpètua i les forces de defensa segueixen sent importants per a la població suïssa, com ho demostra el resultat del referèndum celebrat el 22 de setembre de 2013, en el qual el 73% dels votants i tots els cantons es van mostrar favorables a mantenir el servei militar obligatori (Molas i Soler, 2017: 148).

La política de pertinença a aliances militars no és trivial, sinó que és un factor determinant a l'hora d'enformar les forces de defensa –característiques i dotació de recursos¹⁰³-.

Vegis, en aquest sentit, la taula comparativa presentada per Molas i Soler (ídem):

2014	UE	OTAN	PIB (preus corrents, MEUR)	Població
Irlanda	SÍ	NO	193.159,6	4.605.501
Àustria	SÍ	NO	330.417,6	8.506.889
Noruega	NO	SÍ	372.894,3	5.107970
Dinamarca	SÍ	SÍ	260.581,6	5.627.235
Suïssa	NO	NO	530.038,2	8.139.903

(Font: Eurostat)

Les tasques principals de l'exèrcit suís són la defensa del país i de la seva població, el suport a les autoritats civils i la promoció de la pau (*L'Armée suisse de demain*, 2016). La primera és la clàssica defensa territorial, la segona és també la col·laboració en tasques de seguretat ciutadana i d'infraestructures crítiques, i la tercera són les missions de manteniments de la pau i l'estabilització a l'estranger.

¹⁰³ De mitjana, la Confederació Suïssa destina un l'equivalent al seu 1% del PIB en defensa.

L'exèrcit suís, com hem dit, s'organitza segons el principi de milícia, basat en l'obligació de tots els ciutadans suïssos homes d'acomplir el servei militar¹⁰⁴. Les suïsses poden fer el servei militar voluntàriament (*Généralités concernant le service militaire*, 2016).

En total, les forces armades de Suïssa disposen de 128.962 efectius actius i 41.407 a la reserva. Dels actius, 3.366 són personal permanent, dels quals 1.146 són oficials de carrera i 1.527 sotsoficials de carrera (*Rapport annuel de l'Armée suisse*, 2015). El sistema suís de milícia estableix que els soldats guarden tot l'equipament, incloses les armes personals (i fins al 2007, les municions en una caixa segellada que es revisava periòdicament) a casa, per tal de permetre una mobilització immediata de les forces (Molas i Soler, 2017: 149).

Així mateix, el plurilingüisme de la Confederació es concreta en el fet que els reclutes són instruïts en la seva llengua nativa (tret dels parlants de romanx, que ho són en alemany): la llengua de treball de cada unitat és la del cantó a la qual pertany i, per tant, la dels soldats que en formen part (ídem).

En el camp del sector de defensa, podem destacar l'empresa RUAG¹⁰⁵, que l'any 2014 facturà 840 milions de dòlars en la seva divisió de defensa sobre un total de 1944 milions de dòlars (43,2%). Cal recordar també que les divisions aeronàutiques i espacial es poden considerar de doble ús (SIPRI a íbidem, 151).

En síntesi, la doctrina militar suïssa es basa en la neutralitat armada: no participa en conflictes armats fora de les seves fronteres –malgrat que sí que col·labora bastament en operacions internacionals de manteniment de la pau- i en “la capacitat d'alçar un “poble en armes”, capaç de resistir en cas d'invasió” (Aeschimann et al, 2004).

Aquesta participació en operacions internacionals s'ha de contextualitzar des del punt de vista de la complementarietat i el recolzament mutu, per exemple, amb l'acció exterior de la UE. Suïssa, com a derivada del seu status, s'ha d'adequar a certes obligacions jurídiques internacionals¹⁰⁶ (Kriesi i Trechsel, 2008: 20) i, sens perjudici del seu singular statu, s'han

---

¹⁰⁴ Segons el pla DEVA (Développement de l'Armée) aprovat el 2016, l'obligació del servei passa de 260 dies a 254, i la instrucció bàsica (escola de reclutes) de 21 a 28 setmanes, que es duen a terme en dos cursos anuals, en lloc de tres. És obligatori fer la instrucció bàsica entre els 19 i els 25 anys, després de la qual s'han de fer sis cursos de “refresc” de tres setmanes de durada, durant els nou anys posteriors, o bé es pot condensar en un “servei llarg” fins a assolir els 300 dies de servei (430 dies per als sotsoficials, 500 per als sotsoficials majors i 600 per als oficials) (ídem).

¹⁰⁵ El mateix any tenia una plantilla total de 8.110 treballadors (ídem).

¹⁰⁶ Com a Estat neutralitzat, Suïssa ha de respectar certes regles internacionals que limiten el ple exercici dels seus poders sobirans. A saber, no participar en cap conflicte armat internacional, no constituir-se en

establert acords bilaterals per col·laborar en àmbits de la Política Exterior i de Seguretat Comuna, aprofitant que a partir de l'any 2000 les missions PESC s'obriren a la participació d'Estats no membres.

Així, es va demostrar durant la dècada 1999-2009 que la Confederació encaixava alguns plans de la seva acció exterior en l'àmbit de la defensa, que sovint han passat més desapercebuts que la cooperació econòmica o a la seguretat interior, amb varies dimensions de la UE.

El lògic interès jurídic internacional que suscita un acord de cooperació militar entre un Estat neutral i tercers ve acompanyat d'un interès polític: l'avaluació de l'abast estratègic d'aquesta opció pro-europea de Suïssa¹⁰⁷, no com una àrea prioritària, sinó com la principal (Moreiro, 2009: 2).

Com assenyalà en el seu moment el Consell Federal Suís, prenent com exemple a Finlàndia, Irlanda, Àustria i Suècia: “ni la UE, ni cap dels seus Estats membres obliguen als Estats neutrals a participar, contra la seva voluntat, en cap operació militar, o a que renunciïn al seu estatut de neutralitat; (...) mitjançant la col·laboració en l'àmbit de la PESC, Suïssa no viola les seves obligacions jurídiques derivades de l'estatut de neutralitat, ni es veu forçada a subscriure compromisos internacionals contraris al seu interès nacional” (ibídem, 2009: 4)

Aquesta estratègia suïssa de *pick and choose* li permet disposar d'una ampli ventall d'autonomia a l'hora d'involucrar-se unilateralment com a medidora en altres conflictes internacionals, un paper clarament coherent amb el seu estatut d'Estat neutralitzat, i amb el majoritari recolzament de la seva opinió pública per a missions civils d'estabilització front a les contribucions de caràcter militar (Möckli a ibídem, 5).

La celebració fins a la present de set acords¹⁰⁸ amb aquesta finalitat ha estat subjecte al compliment de diverses condicions que concerneixen principalment a Suïssa i que són coherents

---

Part en convenis d'aliança militar amb tercers Estats i no admetre la instal·lació de bases militars estrangeres al seu territori) en res altera la raó dels seus components fonamentals – la permanència i la unilateralitat – que responen exclusivament a la lliure determinació política dels poders competents de la Confederació (ídem)

¹⁰⁷ Cal citar, per exemple, l'autorització per sobrevolar l'espai aeri suís als avions d'UNPROFOR, que participaren al 199 en les operacions de l'antiga Iugoslàvia, i a la missió de la OSCE a Kosovo el 1998. Així mateix, s'autoritza el trànsit per territori suís del personal militar i del material de la força d'estabilització IFOR/SFOR durant el conflicte de Bòsnia al 1995, i a les forces KFOR destinades a Kosovo després de 1999. De fet, Suïssa participà a KFOR amb el destacament SWISSCOY (format per 200 voluntaris), que proporcionà recolzament logístic al batalló austríac AUCON (Moreiro, 2009: 3)

¹⁰⁸ Només en una ocasió s'ha celebrat un acord a petició de Suïssa; en la resta dels casos ha sigut convidada a participar per la UE. Cal ressenyar, així mateix, els dos aspectes principals que son objecte de regulació en els referits acords; les qüestions operatives i les que creen un règim específic de responsabilitat internacional per a les Parts contractants. (1/Primer) Generalment, l'abast de la contribució

amb el seu status: (1) ha d'existir un mandat de les Nacions Unides o de la OSCE pel cas que participin tropes suïsses, i, si es tracta només de personal civil, s'exigeix el consentiment de l'Estat concernit; (2) Suïssa no participa en missions de restabliment de la Pau que requereixin l'ús de la força; i (3) els components de les tropes suïsses que acudeixin al camp d'operacions ho fan a títol voluntari i tant sols amb capacitat d'autodefensa (Moreiro, 2009: 5).

Així mateix, la celebració d'aquests acords segueix unes pautes per a la lliure prestació del consentiment suís: (1) plena conformitat de la missió o operació de la què es tracti amb la legalitat internacional; (2) que el desenvolupament amb èxit de la seva implementació sigui avaluat pels òrgans competents i (3) l'estricta limitació de la vigència dels acords a la duració de la contribució suïssa en cada cas¹⁰⁹ (ibídem, 6).

Per exemple, en el cas de la Missió EULEZ Kosovo, no es suposà la subordinació absoluta de Suïssa a la UE, ja que quedaren oberts diversos mecanismes per preservar una certa autonomia mentre dura la seva participació en la mateixa. Per altra banda, els acords regulen amb força exhaustivitat el règim relatiu a la responsabilitat internacional de les Parts contractants. Pot destacar-se que la jurisdicció sobre qualsevol fet jurídicament rellevant del personal dependent del tercer Estat participant, és una competència pròpia d'aquest¹¹⁰ (ibídem, 7).

En tot cas, el conjunt de la política de defensa suïssa es veu sotmesa al control democràtic (Sanjaume, 2017: 71). *Quis custodiet ipsos custodes?*¹¹¹ és la paradoxa a la què, de manera general, els Estats moderns han hagut de respondre: un procés de subordinació que ja havia sigut tractat en les obres i els tractats que han donat forma a les democràcies liberals actuals (ídem).

Max Weber va definir l'Estat com l'entitat que reclama “el monopoli de l'ús legítim de la força física”, com ja havia fet el contractualisme hereu de Bodin i Hobbes, però també va preveure'n una burocratització progressiva que subordinaria els seus servidors públics, inclosos els càrrecs militars, a l'obediència de l'imperi de la llei i no pas al dictat dels monarques, polítics o caps respectius (Morrison, 1995).

---

suïssa als aspectes operatius té un caràcter limitat tant en el que concerneix als contingents del personal posats a disposició de la UE com al suport material i financer de cada operació. Existeixen molts “tallafocs” interns que frenen la progressiva tendència a la “europeïtzació” (Moreiro, 2009: 6).

¹⁰⁹ El balança d'aquesta contribucions a data d'avui és el següent: (quatre agents de policia enviats el 2003 a la Missió de Policia de la UE a Bòsnia i Hercegovina –més l'aportació de 25.000 euros anuals a les despeses corrents de la Missió-, (b) 25 soldats i dos helicòpters Super Puma enviats a la operació ALTHEA en la mateixa regió; (c) un expert enviat a la Missió EUPOL en la RD del Congo al 2008; i (d) 20 experts enviats a la Missió EULEX Kosovo al 2008 (ibídem, 7).

¹¹⁰ Per exemple, l'article 2(3) i article 2(4) de l'Acord del 29/VII/2008k *op. cit.* (ídem).

¹¹¹ “Qui vigila als vigilants?”. Aquesta cita s'atribueix a les *Sàtires* del poeta romà Juvenal (ídem).

La democratització de l'Estat modern, en termes globals, incorporaria una preocupació creixent per la necessitat de fer valdre la sobirania popular, inclòs el control democràtic i rendiment de comptes de la política de defensa. Tal com explica Przeworski (1991), al món d'avui la subordinació de la defensa resulta indispensable per a la consolidació de la democràcia.

L'evidència empírica demostra que el disseny institucional del control de la política de defensa és clau per desincentivar i controlar els potencials protagonistes d'una amenaça contra la democràcia; però també per retre comptes, promoure els valors democràtics i millorar l'eficàcia i l'eficiència de qualsevol política de defensa. Aquest disseny institucional varia en funció de la trajectòria de cada sistema democràtic (Sanjaume, 2017: 73).

En l'actualitat, el control democràtic suís de la política de defensa s'assenta sobre un conjunt d'aspectes que Forster (2006) anomena "control de segona generació": Aquests inclourien el disseny institucional (ajustat a la forma de govern), el paper fiscalitzador i dels diversos poders (executiu, legislatiu i judicial), l'encaix constitucional, l'encaix legal dels professionals de la defensa, l'escrutini dels contractes de seguretat privats o la difusió de valors i normes en la formació del personal de defensa, entre d'altres.

A la vegada, el control democràtic que la Confederació Suïssa exerceix sobre la seva política de defensa es concep dins del model republicà (Sanjaume, 2017: 75). Des del punt de vista liberal, un bon disseny es basa en els *checks and balances*, és a dir, en institucions que es vigilin entre elles (per exemple, control compartit entre executiu i legislatiu, sobre la cúpula militar), així com una professionalització dels executors de la política de defensa ("militarització dels militars"). Aquesta és el punt de vista que, de manera molt influent, va proposar Samuel Huntington (1957): segons el mateix Huntington, aquesta s'havia de concebre com una posició "realista conservadora" i no pas liberal (Burk a ídem).

En canvi, des d'un punt de vista republicà, propi de la Confederació Suïssa, l'objectiu de la defensa va més enllà de la protecció dels drets individuals i busca una implicació de l'esfera pública i els ciutadans en matèria de defensa. Un dels defensors d'aquesta posició, Morris Janowitz (1960), ha sostingut la necessitat de mantenir un *ethos* democràtic (amb valors polítics) entre els professionals de la defensa i els efectes positius per a la cohesió de la comunitat política del servei militar obligatori (o d'un servei obligatori amb components de defensa) (Sanjaume, 2017: 75).

A més a més, la concepció republicana, en la línia del pensament de Maquiavel o Rosseau, veu els soldats com a ciutadans i no pas com a professionals¹¹². Si bé és cert que, tenint en compte el context en el què els exèrcits d'infanteria que mobilitzen grans tropes han perdut pes, la concepció republicana podria semblar obsoleta, en les especificitats suïsses, concebre els professionals de la política de defensa com a ciutadans pot presentar efectes positius per a la seva implicació en la promoció dels valors democràtics (ibídem, 76).

L'ideal republicà també permet, segons els seus defensors, reclutar els millors professionals per a les tasques de defensa i seguretat si aquesta és una dedicació prestigiosa als ulls de la societat que serveixen, i la implicació dels civils en les tasques de defensa permet un coneixement més profund d'aquesta política per part dels càrrecs polítics¹¹³ (ídem).

En definitiva, la política de neutralitat perpètua és una de les bases sobre les què s'assenta la política exterior de la Confederació Suïssa: ella és un reflex dels conflictes passats i de la cultura política del país, però en cap cas contradiu la seva acció pacificadora en l'escenari internacional. Això coincideix amb la idea (Soto Sainz a ídem) segons la qual és la història de cada democràcia la que dona forma a la institucionalització, els objectius i valors de la política de defensa.

2.2.2 Perspectives de futur

El lector no trobarà en aquest bloc una aplicació de les premisses axiomàtiques del realisme, ja que, per tal que la investigació compleixi els criteris científics, tal aplicació s'hauria de desenvolupar en base a *fets consumats*. Tot i així, es presenten un seguit premisses generals que, en clau de futur, contribueixen a reflexionar sobre com pot evolucionar la política de neutralitat perpètua de la Confederació Suïssa.

Malgrat que, com hem vist, Suïssa exclogué en tot cas la seva participació en Tractats o Aliances militars, aquesta circumstància no li ha impedit adoptar recentment un conjunt

---

¹¹² Aquests professionals podrien ésser equiparats als mercenaris, individus sense valors democràtics, des de la perspectiva republicana (ídem).

¹¹³ La retirada progressiva del servei militar obligatori a les democràcies occidentals ha buidat els parlaments de càrrecs electes amb un coneixement de primera mà de l'àmbit de la defensa. Aquest és un argument que s'ha utilitzat sovint per defensar la necessitat de mantenir l'obligació de fer el servei militar (ídem).

d'accions coherents i complementàries de caràcter cooperatiu per respondre als creixents reptes de la seguretat internacional: aquells que poden acabar resultant en greus amenaces per a la pròpia seguretat nacional suïssa.

Durant els anys 1999 i 2000, Suïssa creà dos òrgans federals consultius sobre qüestions de Seguretat Nacional (el *Lenkungsgruppe Sicherheit* i el *Nachrichtenkoordinator*) els quals les seves anàlisis vinculen alguns escenaris de crisi i conflictes internacionals amb la seguretat interior del país. *L'Informe sobre Política Exterior* del Consell Federal del 15 de novembre del 2000 apuntava també en aquesta direcció i alguns estudis doctrinals apostaren posteriorment per una implementació contextualitzada de la neutralitat amb un impacte rellevant en la política de defensa¹¹⁴ (Moreiro, 2009: 3)

Donada l'existència de nombrosos interessos comuns en les relacions UE-Suïssa, aquests adquireixen una projecció específica en la PESC (ídem). Com havíem comentat, també, Europa constitueix el marc principal i prioritari de l'acció de la Confederació Suïssa.

En aquesta direcció ja havia apuntat *l'Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*, fins al punt d'assenyalar, per exemple:

“Al finalitzar l'ordenament de la postguerra a Europa es canvia, o varia també la importància de la nostra neutralitat. Els neutrals es troben també, davant la tessitura d'intervenir activament en l'establiment d'un nou ordre europeu de seguretat “ (Pàgina 70).

“Es possible que el poble suís, pugui considerar la neutralitat com una màxima que impedeixi la predisposició a una cooperació política a Europa. Fins al dia d'avui, no té el nostre país malgrat això cap motiu, que desisteixi de la màxima mantinguda en política de seguretat, d'aquella neutralitat permanent i armada” (Pàgina 71)

“Segueix encara estant obert, el que en el futur es doni alguna vegada una nova ordenació de seguretat col·lectiva per als Estats europeus, i es garanteixi l'estabilitat i la protecció. Suïssa està disposada a prestar la col·laboració que sigui necessària” (Pàgina 77).

---

¹¹⁴ Vegis J.A. Fanzun i A. Wenger, “Schweizerische Sicherheitspolitik im Umbruch: Der Bericht 2000 vor dem Hintergrund des Josovo-Konflikts”, Bull Zur schw. Sicherheitspolitik, 2000, pp. 9 i ss; M. Mantovani, “Der sicherheitspolitische Bericht 2000: Jonzeptionelle Grundlagen für eine tiefgreifende vertidigungspolitische Kurskorrektur”, a H. Ebarhart i A.A. Stahel, *Schweizerische Militärpolitik der Zukunft. Sicherheitsgewinn durch stärkeres internationales Engagement*, Zúrich, 2000, pp. 71 i ss. Vegis igualment l'Informe del Consell Federal Suís que, ja al 1999, utilitzava la noció de “Seguretat existencial” (supervivència): “Swiss Policy in Times of Change”, 1/X/1990.) (ídem).

L'actual política exterior i l'estratègia de seguretat nacional suïsses estan cada vegada més condicionades per les línies mestres de l'acció exterior de la UE. Diversos elements juguen, a més a més, a favor de la participació de Suïssa en missions PESC. Primer, la fórmula escollida fins a la present per implementar-la es clarament coherent amb la opció per els acords bilaterals que regeixen les relacions UE-Suïssa. Segon, els mecanismes que configuren la PESC s'ajusten molt adequadament a la situació de neutralització de Suïssa. De fet, les actuacions en l'àmbit de la defensa de la UE, i de la pròpia PESD, no suposen, *de iure* o *de facto*, l'existència d'una aliança militar entre els Estats participants (Moreiro, 2009: 4)

Hom pot imaginar, potser, que els creixents mecanismes de col·laboració i coordinació en l'àmbit de la defensa en el sí de la Unió Europea serveixin per reforçar el mateix projecte europeu:

“En aquests temps canviats, conscients de les preocupacions dels nostres ciutadans, ens comprometem amb el Programa de Roma i prometem treballar per aconseguir el següent: (...) una Unió disposada a assumir més responsabilitats i a ajudar a la creació d'una indústria de la defensa més competitiva i integrada; una Unió compromesa amb l'esforç de la seva seguretat i defensa comunes, també en cooperació i complementarietat amb l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord, tenint en compte les circumstàncies nacionals i els compromisos jurídics (...)”

(Declaració de Roma del 25 de març del 2017)

En el mateix sentit s'havia expressat anys abans el qui encara avui és President de la Comissió Europea:

“Estic convençut, també, que hem de treballar per una Europa més forta en matèria de seguretat i defensa. Cert, Europa és essencialment una “potència suau”. Però ni les més sòlides d'aquestes potències poden funcionar a llarg termini sense algunes capacitats de defensa integrades”.

(Jean-Claude Juncker, President de la Comissió Europea a Orientacions Polítiques de la Comissió Europea, 15 de juliol del 2014)

L'entrada en vigor del Tractat de Lisboa ha afavorit a cooperació entre la Confederació i la UE en l'àmbit de la Defensa. Diverses disposicions obren noves perspectives per tal que la situació actual avanci, mitjançant la consolidació i la creació de nous vincles¹¹⁵ (Moreiro, 2009: 8)

---

¹¹⁵ Així, per exemple, els Articles 42 (1) i 43 (1) UE es refereixen específicament a missions que no figuren en el vigent Article 17 (2) UE: actuacions conjuntes en matèria de desarmament, missions d'assessorament i assistència en qüestions militars, missions de prevenció de conflictes i operacions d'estabilització al acabar els conflictes

Junt amb aquestes noves bases dels Tractats, cal ressenyar també altres possibilitats de cooperació, com la projecció de l'Article 45 UE, un marc idoni per desenvolupar l'Acord de Suïssa amb l'Agència Europea de la Defensa. I, així mateix, la més que probable obertura de les Cooperacions estructurares permanents (Article 46 UE) a la participació de tercers Estats que, com en el cas de Suïssa, es beneficiaren de les sinèrgies creades a nivell tecnològic i financer pel que respecte al desenvolupament de les seves capacitats militars actuals. (ídem)

Malgrat que la Confederació es mostri tímidament participativa en aquests instruments, sens dubte no està disposada a participar del somni de Jean Monnet, qui a la Declaració Schuman afirmava que “el que cal és cercar la fusió dels interessos dels pobles europeus i no pas el mer manteniment dels equilibris entre aquests interessos” (Gafarot, 2017: 91).

Es demostra, per exemple, quan recordem que, molt recentment (juny 2016), el Parlament suís va retirar la seva sol·licitud *latent* d'entrada a la Unió Europea (Serrano, 2017: 122).

I és que, de fet, la mateixa Europa ha tingut, entesa com a projecte polític, els seus defensors i detractors. Victor Hugo (1849), al Congrés de la Pau de París, defensà la necessitat de consagrar els Estats Units d'Europa¹¹⁶, mentre que H.M. Enzensberger (1989), a *Europa!, Europa!*, sostenia que “la unitat del continent tal i com l'entenen la lògica de les transnacionals, dels partits polítics i dels buròcrates -és a dir, com un mitjà d'homogeneïtat- no és sinó una quimera: Europa és impensable com a bloc”.

Ara bé, pel que fa al camp de la cooperació estratègica, puntual o sostinguda, que l'adopció de les decisions amb implicacions en l'àmbit militar o de la defensa requereixin la regla de la unanimitat (últim paràgraf de l'article 23 (2) UE), preserva la possibilitat que els Estats en situació de neutralització no incompleixin les obligacions derivades de d'aquesta (Moreiro, 2009: 4).

Per Carr, un destacat exponent del realisme anglès, els canvis tecnològics, tant militars com mercantils, feren fútil i obsoleta l'apel·lació a la neutralitat. Ja no seria més “una política practicable per un Estat petit per aconseguir la seva seguretat, el qual està cada vegada més obligat a buscar aliances amb estats propers o poderosos” (Carr a Russell i Tokatlian, 2001: 74).

---

¹¹⁶ «Ma revanche, c'est la fraternité, plus de frontières! Le Rhin pour tous! Soyons la même république, soyons les États-Unis d'Europe, Soyons la fédération continentale, soyons la liberté européenne, soyons la paix universelle! (Victor Hugo, Congrès de la Pau de París de 1849)

Cal recordar que, com afirmava Aron, la guerra s'ha manifestat en tots els períodes històrics i en totes les civilitzacions:

“Amb destrals o canons, amb sagetes o amb bales, amb explosius químics o amb reaccions atòmiques en cadena: de lluny o de prop, aïlladament o massivament, a l'atzar o d'acord amb un mètode rigorós, els homes s'han matat els uns als altres, servint-se dels instruments que els costums i el saber de les col·lectivitats els oferien”

(Raymond Aron, *Paix et guerre entre les nations*).

Així, historiadors com el britànic Martin Howard avisen que el món occidental ha anat coneixent una evolució en el concepte de la guerra que ha passat de la guerra dels mercenaris professionals a la de les nacions en armes, per convertir-se des del 1941 en guerres d'ideologies, i des del 1945 en guerres entre sistemes, que anomenàrem Guerra Freda (Gafarot, 2017: 92).

“En el món posterior a la Guerra Freda les guerres ja no són com en el passat, sinó que tindran com a característiques actes de terrorisme de magnitud variable o violacions en massa dels drets humans, en especial cap a minories ètniques, nacionals i religioses. Com a conseqüència, es produiran depuracions físiques individuals i col·lectives que malmeten l'estabilitat de parts significatives del planeta. Negar l'existència del conflicte entre grups humans diferenciats i amb divergència d'interessos o creences s'ha demostrat, al llarg de la història, com una perillosa fal·làcia, atès que també representa un perill i una amenaça a la seguretat, la prosperitat i el benestar del conjunt de la humanitat”

(Gafarot a ídem).

En aquest sentit, la Confederació Suïssa sembla haver entès la premissa que ja va formular el filòsof conservador irlandès Edmund Burke en les darreries del segle XVIII quan, després de conèixer l'experiment revolucionari francès, avisava que “el problema no són els dolents, que sempre hi són i procuren fer mal, sinó la parsimònia o la indiferència dels bons davant del mal” (ibídem, 93).

De prendre'n consciència i actuar amb determinació en depèn la seguretat col·lectiva europea (ídem) i, en última instància, també la suïssa. En *l'Informe 90 sobre política de seguretat suïssa*, ja es deia que:

“Si de totes maneres cobren importància aquells esforços que tenen per fita una conjunció europea, no només en l'aspecte econòmic sinó també a nivells polítics i de política de seguretat, es podria assignar alguna dia també per Suïssa una nova configuració de la seva situació. No ha d'excloure's, que a llarg termini fins i tot hagi de comprovar-se l'entrada a un sistema europeu conjunt de seguretat col·lectiva” (pàgina 123).

Fins i tot, podem considerar, també, que la idea de promocionar un contingent de “cascos blaus” ajudaria a trencar una sèrie de tabús (Moreiro, 2009: 6) i a obrir a poc a poc les portes de la fortalesa alpina. Si bé la Comunitat Internacional, recentment, ha honrat el manteniment de l’acció purificadora i d’impediment de la guerra desenvolupada per la Confederació Suïssa, sembla que no ha arribat encara “el temps de maduresa per abordar tal conjuntura” (ídem).

En definitiva, tal com indicava Gregoy A. Raymon (Russell i Tokatlian, 2001: 72), la neutralitat limita l’abast de la guerra (al disminuir el nombre de bel·ligerants), modera la destructivitat d’un conflicte armat (al reduir-se els territoris i poblacions afectats per ell) i eleva la possibilitat d’acabar un enfrontament entre estats (al proveir una potencial mediació entre les parts).

Ara bé, diversos successos¹¹⁷ han fet que la Confederació Suïssa s’anés desviant progressivament de la posició de “radical neutralitat” (Moreiro, 2009: 3).

En aquest sentit, es pot considerar el grau de proximitat geogràfica com una variable potenciadora de les aliances: “pel realisme, el joc de poder promou la consciència de preferències” (Pauselli, 2013: 82); i, per molt *murky* (borros), com diria Schweller, que l’investigador consideri que és el sistema polític mundial, Stephen Walt a *The origins of alliances* (1987) ens recorda que, en períodes de pau prolongada, les ideologies sí que són rellevants, en referència a la projecció d’accions interestatals comunes.

A la vegada, tal com indica Saez (2018, 54), sembla que la història recent de la política exterior de Trump dóna altre cop la raó a Morgenthau: és mitjançant la política del poder, i no mitjançant el respecte al dret internacional, com es resolen els grans assumptes internacionals. El mateix podria dir-se de la Xina i Rússia, o fins i tot de la Unió Europea, “quan llurs valors socials semblen haver naufragat junt als milers de persones refugiades que s’ha demostrat incapaç d’acollir”. I afegeix Saez (ídem) que, mentrestant, els Estats secundaris –per lluitar contra el canvi climàtic, el tràfic d’armes o el tràfic de persones- “probablement seguiran apel·lant al valor del Dret”.

Per tot això exposat, podem concloure que la política de neutralitat perpètua suïssa es seguirà veient sotmesa a revisions i redefinicions, atenent a les noves realitats de la societat internacional (riscos transnacionals i nous equilibris de poder). La integració de la Confederació

---

¹¹⁷ La opció pro-occidental durant els anys de la Guerra Freda quedà patent amb el seguiment de les directrius del COCOM, la seva integració a la AELC i el seu ingrés com a membre de ple dret al Consell d’Europa al 1963 (ídem).

Suïssa a la Unió Europea, per altra banda, es demostra més complexa: tenint en compte, principalment, que el propi debat entorn del projecte europeu està en discussió, com a mínim, des de mitjans del segle XIX i que, atenent a les seves especificitats –sobirania cantonal i democràcia directe-, el poble suís ha concebut sempre les aliances com una clara erosió de la sobirania nacional: una conjuntura que, fins a dia d'avui, la Confederació ha refusat.

2.3 Comentari de resultats

En termes generals, el procés d'elaboració del treball ha resultat satisfactori: s'han seguit les pautes i metodologies establertes inicialment, s'ha disposat de suficients recursos bibliogràfics per validar o refutar les hipòtesis plantejades i, en definitiva, s'han pogut elaborar inferències pròpies: això és, crear coneixement acadèmic original.

Paral·lelament, però, cal recordar al lector que aquest és un treball que s'emmarca en l'àmbit de les ciències socials i, per tant, els resultats que se'n deriven podran ésser sempre, en major o menor grau, criticables o discutits.

En termes metodològics, s'han acomplert els dos objectius proposats: un objectiu teòric (conèixer els eixos axiomàtics del realisme) i un objectiu empíric (generar un nou coneixement sobre un fenomen determinat). Així mateix, la metodologia ha aconseguit estar guiada per una lògica generativa i constructivista, en tant que les interpretacions prèvies s'han anat reconstruint conforme al desenvolupament de la investigació.

En major o menor mesura, s'ha aconseguit discernir entre aquella literatura que aportava inferències determinants per a la investigació i aquella que aportava tan sols dades complementàries, i, tanmateix, s'han aplicat paràmetres d'anàlisi i investigació estables.

Ensems, sembla evident que si el present no hagués estat lligat a una limitació temporal, la investigació i els resultats que se'n deriven haurien estat serien més complets i exhaustius.

La present investigació pot servir de font secundària per a futures investigacions però, tenint en compte que la política internacional és un fenomen evolutiu i no estàtic, els resultats que se'n deriven poden, en un futur, quedar invalidats, obsolets o incomplets.

3. Conclusions

Les conclusions que a continuació es presenten validen parcialment les hipòtesis que han motivat la present investigació: “-Les teories de l'escola realista de les relacions internacionals es compleixen quan s'analitza el cas concret de la política de neutralitat perpètua de la Confederació Suïssa-” i “-Les teories proposades per l'escola realista són suficientment explicatives per comprendre el neutralisme de la Confederació Suïssa-”.

D'entrada, resulta evident que no es pot refutar la concepció de Raymond Aron segons la qual l'anarquia regeix el panorama internacional: no existeix en la societat internacional cap organisme supranacional que *de facto* pugui exercir un control sobre els actors estatals. Això és, l'ordre internacional respon al model hobbesià de *l'estat de naturalesa* que, d'una forma més coetània, es pot entendre en base a què la *Teoria de la Black Box* de David Easton no és aplicable a l'escala global.

El realisme accepta com a vàlida tal consideració: en un món regit per l'anarquia internacional, els Estats han d'optar pel la *self help*. En aquest sentit, la neutralitat armada de la Confederació Suïssa, materialitzada en una gestió autàrquica de la seva seguretat nacional -seguretat interior, política de defensa i serveis d'intel·ligència- i en una escassa participació en els diferents mecanismes de seguretat col·lectiva, n'és un exemple notori.

En l'esquema teòric de Hans Morgenthau (*Politics Among Nations 1948*), la Confederació Suïssa ha fet prevaldre sempre el seu propi interès: la neutralitat perpètua s'articula com un instrument per garantir la independència i la integritat del país.

Malgrat que la Confederació Suïssa, al llarg de la seva història, ha actuat sempre com el que Morgenthau anomenaria un *Estat de l'Status Quo* (*Conservador*, segons Raymond Aron; *Satisfet*, segons Carr) -això és, acceptant la posició que li pertoca en l'esquema global de la geopolítica del poder-, no ha renunciat mai a desenvolupar un poder relacional (*geoeconomia*) ni a exercir ensems una política exterior basada en la tasca diplomàtica. A la vegada, seguint l'esquema de Morgenthau, la neutralitat suïssa es pot entendre com un instrument dirigit a obtenir els interessos de l'Estat, però revestit de principis morals.

Un altre fet que valida les tesis de Morgenthau (el poder definit en base a la variable militar) és que, malgrat que la Confederació Suïssa ha apel·lat en repetides ocasions al Dret Internacional Públic (en concret, al Dret a la neutralitat, cristal·litzat contemporàniament en el Tractat de La Haia de 1907) per tal de veure respectada la seva integritat territorial i posició en el sistema internacional, en última instància ha desenvolupat una fortes capacitats militars (una política de

defensa assentada sobre el servei militar obligatori (*Généralités concernant le service militaire*, 2016)). En aquest sentit, es demostra la influència de la normativitat internacional en el comportament de la Confederació Suïssa, però també de les premisses de la *realpolitik*.

En un sentit semblant, podem considerar que la Confederació Suïssa ha acceptat sempre que, tal i com explicava Raymond Aron, la guerra és dona en tots els períodes de la humanitat i que, com diria Morgenthau (assentat en les aportacions de Maquiavel), això es deu a la pròpia naturalesa humana. De manera preventiva, la Confederació ha abraçat el *defensisme* i ha fet seu el lema llatí *si vis pacem, para bellum*.

En termes generals, són aplicables també els paràmetres proposats pels diferents neorealismes:

Primerament, les premisses de Kenneth Waltz (*Man, the State, and War 1959*) (neorealisme defensiu o estructural) que expliquen les causes de les guerres (nivell societari i nivell sistèmic) són també vàlides per explicar les causes que han motivat la política suïssa de neutralitat perpètua. Per una banda, podem considerar que tal política s'ha mantingut en el temps per una variable de nivell societari (una llarga història ha imprès en la mentalitat del poble suís el comportament neutral). Per l'altre, la política de neutralitat suïssa s'ha de concebre, en base a la variable de nivell sistèmic (*Theory of International Politics 1979*), com un instrument d'equilibri de poder regional (imposat pels poders europeus als segles XVI i XVII (Mercader, 2004: 465) i mantingut posteriorment per la pròpia Confederació (Molas i Soler, 2017: 148)).

És una constant, per concebre el sentit de l'acció política suïssa, el valorar les interaccions i comportaments dels altres actors estatals (sobretot dels limítrofs –Àustria, França, Itàlia i Alemanya- durant l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna, i dels grans poders que competeixen en la lluita per l'hegemonia, a partir de la segona meitat de l'Edat Contemporània).

En segon terme, les aportacions de John Mearsheimer (*The Tragedy of Great Power Politics 2001*) (neorealisme ofensiu) també es manifesten quan s'analitza l'evolució històrica de la neutralitat suïssa. Des d'una òptica global, la neutralitat perpètua i la no adscripció a aliances polítiques i militars es pot concebre que encaixa amb la concepció de Mearsheimer segons la qual el *cheating* (debilitat de les aliances) regeix el sistema interestatal. En aquest sentit, podem destacar la negativa suïssa d'entrar a formar part d'aquelles organitzacions internacionals que, per criteris culturals, polítics, econòmics, ideològics i geogràfics, semblarien aliats des d'una perspectiva de la coherència (la OTAN o la Unió Europea, per exemple).

Paral·lelament, la variable de la *revolució tecnològica militar*, a la qual Mearsheimer atribueix una importància fonamental a l'hora d'analitzar la seguretat internacional, ha tingut també una afectació directe sobre la conducta neutral: la Confederació Suïssa, atenent a aquesta conjuntura

disruptiva, que trenca els esquemes tradicionals dels conflictes bèl·lics interestatals, s'ha arribat a qüestionar el sentit de la neutralitat en el nou escenari estratègic (Boerlin, 1962: 613).

Subsidiàriament, es manifesta una observança d'alguns dels comportaments categoritzats per Mearsheimer: fent un exercici de simplificació, la mateixa neutralitat es podria concebre com un *bloodletting* perpetu. Durant la Segona Guerra Mundial, un escenari interessant per estudiar la neutralitat (Russell i Tokatlian, 2001: 77), per exemple, la Confederació Suïssa va contribuir, si bé de forma indirecta, als esforços bèl·lics alemanys (Judt, 2015: 135): jugant, en la terminologia de Mearsheimer, a un *bandwagoning* (en aquest cas, encobert).

Seguint l'estela teòrica de John Mearsheimer, la Confederació Suïssa, sobretot a partir de la segona meitat del segle XX, ha consolidat el seu *poder potencial* (econòmic): tal cosa permet la supervivència, assegurada a partir del *poder real* (capacitats militars). En cap cas, però, a tenor del seu Estatut de neutralitat i de les circumstàncies demogràfiques i sociopolítiques actuals i passades, ha competit o competirà per *l'hegemonia regional*.

El rearmament suís de 1933 (Molas, P i Soler, D, 2017: 148), per exemple, front a l'expansionisme alemany (Renouvin, 1990: 337) confirma la *Teoria de l'equilibri d'amenaques* de Stephen Walt (*The origins of Alliance 1987*): “el comportament estatal és una resposta a les amenaces que provenen d'altres estats i que resulten d'una combinació de quatre factors: acumulació de recursos de poder, proximitat geogràfica, capacitats ofensives i intencions agressives” (Walt a Russell i Tokatlian, 2001: 77).

A les variables utilitzades pels realismes clàssics i estructural cal sumar-hi d'altres que intervenen en el nivell de la unitat d'anàlisi (l'Estat). En aquest sentit, *la variable interna de l'Estat*, teoritzada, entre d'altres, per Randall Schweller (*Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power 2006*) -un autor que Gideon Rose categoritza com a “realista neoclàssic”-, esdevé també un paràmetre explicatiu del manteniment de la política de neutralitat suïssa.

Durant la Primera Guerra Mundial, per exemple, es visqueren a Suïssa tensions internes entre la població germanòfoba, donant suport als poders centrals, i la francòfona i italianoparlant, donant-lo als aliats (Seara a Novak, 1996: 98): en aquest sentit, la neutralitat suïssa fou una eina per preservar la unitat política de l'Estat (Molas i Soler, 2017: 148).

Una aplicació de la *variable interna* del realisme neoclàssic a la Segona Guerra Mundial, en què Suïssa desenvolupa un *bandwagoning* encobert però mantingué formalment la neutralitat front a les potències de l'Eix, rauria en entendre que les elits polítiques suïsses, més que cercar la seguretat, intentaren gestionar la incertesa i controlar, en certa mesura, l'ambient internacional que confrontaven (Russell i Tokatlian, 2001: 78).

Aplicant el mateix paràmetre als processos d'integració a organitzacions supraestats, la no entrada de la Confederació Suïssa a l'Organització Política de les Nacions Unides, en un primer moment, i a l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN) s'explica per l'existència d'una *variable interna* relativa a les forces armades suïsses que, en lloc de facilitar la integració als sistemes de seguretat col·lectiva i a intervenir directament en els conflictes internacionals, obligava a mantenir la postura neutral: aquesta era, el temor latent a la societat referent a les baixes que podien ocasionar tals conflictes -Suïssa aplica el servei militar obligatori: les forces de defensa són regulars i només un 5% de l'exèrcit és professional, la resta és el que es coneix com a ciutadà uniformat –o ciutadans amb entrenament militar- (Serrano, 2017: 123).

Així mateix, es dona una observança de la consideració realista segons la qual la posició neutral en les relacions internacionals és positiva en tant que finalista –això és, aconsegueix l'objectiu secular de la unitat política: garantir la seva supervivència i integritat- (des de 1815, les fronteres suïsses no han variat (Mercader, 2004: 463)).

Malgrat que s'aprecia un mateix fil conductor, que recorre els denominats realistes històrics com Tucídides i Maquiavel, passant pels realistes teòrics com Niebuhr, Morgenthau i Carr i pels realistes practicants com Churchill i Dulles, i fins als realistes teòrics practicants com Kennan i Kissinger, que percep d'una forma negativa la neutralitat, en especial en moments decisius d'una guerra (Russell i Tokatlian, 2001: 75), hi ha una sèrie de situacions que justifiquen tal posició. En relació amb el cas suís, podem afirmar que la posició neutral s'ha pogut mantenir perquè aquesta anava aparellada a l'equilibri de poder i perquè ha estat sota l'ègida de poders protectors preponderants (Morgenthau a ídem).

Ara bé, malgrat es doni una observança de gran part dels eixos axiomàtics del realisme en relació a la política de neutralitat perpètua de la Confederació Suïssa, això no vol dir que tal observança es manifesti respecte del conjunt dels axiomes. En altres paraules, certes premisses del realisme, aplicades a la neutralitat suïssa, es poden veure sotmeses a discussió o interpretació.

Primerament, caldria considerar que la Confederació Suïssa no es constitueix en la unitat central d'anàlisi del realisme polític (l'Estat) fins al 1847, amb la promulgació de la Constitució Federal i l'establiment de l'Estat Modern. Anteriorment a aquest fet, l'aproximació adequada a l'estudi del cas suís hauria de raure en les especificitats del mateix –això és, la plena sobirania cantonal-. En l'esquema de Kenneth Waltz (*Theory of International Politics 1979*), hom podria concebre la *proto* Confederació Suïssa anterior a 1847 com una *tercera imatge* per sí mateixa, i el naixement de la moderna i actual Confederació com la creació d'una unitat política superior als Cantons i impulsada per la pròpia voluntat dels mateixos.

En un sentit semblant, tot i poder afirmar l'existència de la nació suïssa en base als paràmetres establerts per Ernest Renan (nació cívica), seria discutible el considerar com a vàlida la premissa de Hans J. Morgenthau (que es val, en gran part, de la Teoria social moderna de Weber) segons la qual l'Estat li deu a la Nació la seva existència (Vargas, 2009: 117). Certament a partir del segle XIX es manifestà de forma general a Suïssa un corrent centralista, influenciat en gran mesura pel jacobinisme francès, però encara avui en dia cada Cantó disposa de la seva pròpia Constitució, Govern, legislació, i competències en recaptació fiscal, educació i sanitat, entre d'altres. En definitiva, certs elements de la realista premissa *Estatocentrista* es pose en entredit quan es té en consideració que la lleialtat vertical dels ciutadans cap a la Confederació Suïssa es canalitza, abans, a través del seu respectiu Cantó (Schmid, 1933: 46)

Ensems a això, pot ésser discutida la consideració de *l'Estat com a actor racional*. La premissa de Morgenthau (que conserva els fonaments de la Teoria elitista de la democràcia de Schumpeter i Mosca) segons la qual l'Estat està governat per una minoria il·lustrada i, en conseqüència, l'acció política de l'Estat és previsible, en tant que és previsible el procés de presa de decisions de les elits governants (Morgenthau a Vargas, 2009: 115), és difícilment aplicable a la Confederació Suïssa. Això és, també per les pròpies especificitats del cas suís— la vigència encara d'una notable sobirania cantonal i, sobretot, pel règim de democràcia directe i la participació ciutadana en referèndums—. “Quantes vegades el poble suís no ha dit no, un no enèrgic i sobirà a un projecte que li era recomanat per totes les autoritats i tots els partits polítics. Més de setanta-cinc anys d'aplicació integral de la democràcia directe s'ha demostrat com el millor que els homes posseeixen per a assegurar l'estabilitat d'un Estat...” (Schmid, 1933: 51) En tot cas, per preveure el comportament de la Confederació Suïssa, hauria de ser el *poble suís* el qui ostentés la condició d'actor racional, i sobre el qui, certament d'una forma més complexa, interpretar les seves possibles vies d'actuació, a llarg termini, en els diferents processos de presa de decisió col·lectiva.

Finalment, pot descartar-se per complet, aplicada al cas de la Confederació Suïssa, la visió segons la qual la neutralitat és equivalent a la passivitat (Doswald, 2004: 5): com hem dit, la Confederació mai ha renunciat a desenvolupar una política exterior basada en la tasca diplomàtica, a participar en la *geoeconomia* del poder o a manifestar la seva veu en els debats globals. Reiterar, tot i així, que resulta evident que, en el camp de la competència per l'hegemonia, la Confederació ha adoptat pel *hiding*, una postura que, segons Schroeder, consisteix a evitar contactes amb les parts compromeses en la lluita pel poder o preferir la passivitat, i que s'assumeix com a aïllacionista i defensiva (Russell i Tokatlian, 2001: 77).

Tot i així, recentment, la Confederació ha participat en missions de la PESC: una mostra clara de la creixent sinèrgia entre els interessos, objectius i prioritats europeus i suïssos (Moreiro,

2009: 3). De fet, en l'Informe del Consell Federal del 3 de febrer de 1999, la mateixa Confederació deixava constància que, si s'aconsegueix establir un sòlid mecanisme de seguretat a la UE capaç d'oferir el mateix nivell de protecció que la neutralitat, el país abandonarà la seva situació neutralitzada (*Suisse- Union européenne: rapport sur l'intégration, 1999: 383*). Tal conjuntura, ens portaria a donar per vàlides certes consideracions, que, per estrany que hom trobi, varen ésser formulades per part del mateix *fundador* del paradigma realista en la moderna teoria de les relacions internacionals:

“l'Estat nacional en sí és (...) un producte de la història i com a tal està destinat a deixar pas amb el temps a altres formes d'organització política (...). Quan l'Estat nacional hagi sigut reemplaçat per una altre organització, la política exterior haurà de protegir en aquest cas l'interès de supervivència de la nova organització”

(Morgenthau a Barbé, 1987: 156)

Bibliografía

Aeschimann, S. et al. (2004): "Swiss neutrality". Federal Department of Defence, Civil Protection and Sports (DDPS) & Federal Department of Foreign Affairs (DFA), pp. 10 (<https://www.eda.admin.ch/content/dam/eda/en/documents/aussenpolitik/voelkerrecht/Swiss%20Neutrality.pdf>)

Ande, J. B. (1983): "Ponencia: la neutralidad política en Europa". Boletín de Información, (166), pp. 4.

Aubert, J. (1993): "El régimen constitucional actual de la Confederación helvética". Quaderns de treball. Seminari sobre el règim polític de la Confederació helvética (40): 31-42.

Ball, T. i Bellamy R. (2013): Historia del pensamiento político del siglo XX. Madrid: Ediciones Akal.

Barbé, E. (1987): "El papel del realismo en las relaciones internacionales. La teoría de la política internacional de Hans J. Morgenthau". Revista de Estudios Políticos (Nueva Época) Núm. 57, pp. 149-176.

Barbé, E. (1989): "El estudio de las relaciones internacionales ¿Crisis o consolidación de una disciplina?" Revista de Estudios Políticos (Nueva Época) Núm. 65, pp. 173-196.

Barbé, E. (2007): Relaciones Internacionales. Tercera Edición. Madrid: Editorial Tecnos.

Biscop, S. (2008). "Permanent Structured Cooperation and the future of the ESDP". Bruselas. Egmont - The Royal Institute for International Relations.

Boerlin, E, Koerber, N, Reverdin, O i Bieri, E. (1962): "Temas Suizos". Foro Internacional Vol. 2, N. 4 (8): pp. 613-625. (Consulta: <http://www.jstor.org/stable/27737026>)

Borrás-Rodríguez, A. (1975): "La neutralización de Suiza y sus relaciones con la Comunidad Económica Europea" (https://dadun.unav.edu/bitstream/10171/20070/1/ADI_II_1975_09.pdf)

Boym, S. (2015): El futuro de la nostalgia. Madrid: A. Machado Libros. pp. 25-26.

Buzan, B, Jones, C i Little, R. (1993): The logic of Anarchy. Neorealism to Structural Realism. New York: Columbia University Press.

Cantano, A. C. M. (2012): "Propaganda y neutralidad: la proyección de la España franquista en Suiza (1936-1945). In Coetánea: III Congreso Internacional de Historia de Nuestro Tiempo (pp. 227-236). Universidad de La Rioja.

Clulow, G. (2013): "Seminario Interno de Discusión Teórica del Dpto. de Estudios Internacionales. Una visión introductoria a los principios del realismo político" (<http://facs.ort.edu.uy/estudiosintern...>, <https://www.youtube.com/watch?v=mj6vAAeJIII>)

Colomer, J.M. (2015): El gobierno mundial de los expertos. Barcelona: ANAGRAMA Colección Argumentos.

Comissió Europea (2017): “Documento de reflexión sobre el futuro de la defensa europea”. Bruselas. Oficina de publicaciones de la Unión Europea.

Constitució suïssa (<http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/es/ch/ch191es.pdf>)

De Golbery (1839): Història de la Suïza y Tirol. Barcelona: Imprenta del Guardia Nacional.

De Saussure, T. (2012): La Neutralité De la Suisse: Études Politiques Et Militaires Par Un Officier De L'état-major Fédéral. Nabu Press.

Doswald, J. (2004): “Suïza, una visió de conjunt. Boletín económico de ICE, Información Comercial Española, (2791), pp. 5-8.

Duroselle, J. N. (2018): “El estudio de las Relaciones Internacionales: Objeto, método, perspectivas. Grupo de Estudios de Relaciones Internacionales (GERI) – UAM, Núm. 37, pp. 173-191.

Ehlers, N.. (2015): “El arte y la ayuda humanitaria suïza en Francia (1939-1943)”. Espacio Tiempo y Forma. Serie V, Historia Contemporánea, (27), pp. 297-322.

Enzensberger, H. M. (1989): !Europa, Europa!. Barcelona: Editorial Anagrama.

Espiell, H. (1984): “Neutralidad y seguridad”. Revista de Ciencias Jurídicas, (52).

Exèrcit suís, “Généralités concernant le service militaire” (2016) (<http://www.vtg.admin.ch/fr/mon-service-militaire/generalites-concernant-le-service-militaire.html>) -, “Rapport annuel de l'Armée suisse” (2015, 2016) (http://www.vtg.admin.ch/content/vtg-internet/fr/home.download/vtg-internet/de/publications/verwaltung/organisation/astab/81_129_dfi_Jahresbericht_der_Schweizer_Armee_2015.pdf)

Forster, A. (2006): Armed Forces and Society in Europe. Nova York: Palgrave Macmillan.

Gafarot, M. (2017): “Política de seguretat europea i reconeixement internacional català” A: Clotet, J. Et al: Política de defensa i estat propi. Barcelona: Editorial Base, pp 91-112.

González Mas, J. (2018): Entrevista via mail.

Govern Suís, Informe 90 sobre política de seguretat suïssa. Informe de la Junta Federal a l'Assemblea Federal (1/10/1990)

Halbrook, S. (2003): “Citizens in arms: the Swiss experience” (http://www.stephenhalbrook.com/law_review_articles/citizens-in-arms.pdf pp. 174)

Hobsbawm, E. (1989): La Era del Imperio (1875-1914). Barcelona: Editorial Labor.

- Hobsbawm, E. (1995): Historia del siglo XX. Barcelona: Editorial Planeta.
- Hofer, E. (2004): “Suiza y la ONU”. Boletín Económico, (2791).
- Judt, T. (2015): Postguerra. Una historia de Europa desde 1945. Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial.
- Kriesi, H. i Trechsel, A. (2008): The Politics of Switzerland. Continuity and Change in a Consensus Democracy. Cambridge, pp. 20
- Lambert, M. (1982): “Suiza pretende defender su neutralidad”. Boletín de Información, (156), p. 1.
- León, A. (2006). “Los compromisos internacionales de un país “neutral” ”. Historia del presente, (7): pp. 27-42.
- Maurer, P. (2004): “El fomento de la paz y la seguridad humana. Retos de la política exterior suiza”. Boletín Económico de ICE Número 2791, pp. 33-36.
- Mercader, J. (2004): “La definitiva configuración territorial de Suiza en la vigente Constitución Federal de 1874. In Anales de Historia Contemporánea (Vol. 20, No. 1, pp. 463-488).
- Mercader, J. M. (2001): “La refundación de Suiza a mediados del siglo XIX”. In Anales de Historia Contemporánea (Vol. 17, No. 2001).
- Merke, F. (2008): ”Identidad y Política Exterior en la Teoría de las Relaciones internacionales”. IDICSO, Instituto de Investigación en Ciencias Sociales, Universidad del Salvador, Bs. As.pp. 2-42.
- Miranda, V. (1986): “Realismo e idealismo en el estudio de las relaciones internacionales: la influencia de Hobbes y de Kant. Revista de Ciencia Política. Vol 3. Núm. 1-2, pp. 88-100.
- Molas, P i Soler, D. (2017): “Models europeus de política de defensa”: A: Clotet, J. Et al: Política de defensa i estat propi. Barcelona: Editorial Base, pp. 133-155.
- Molas, P i Soler, D. (2017): “Una anàlisi estratègica”: A: Clotet, J. Et al: Política de defensa i estat propi. Barcelona: Editorial Base, pp. 157-180.
- Moreiro, C. (2009): “La participación de la Confederación Helvética en Misiones PESC de la UE”. Boletín Elcano, (118), pp. 8.
- Morgenthau, H. (1986): “Una teoría realista de la política internacional” a Política entre las naciones: la lucha por el poder y la paz, pp.11-26. Buenos Aires: Grupo Editor Latinoamericano - GEL.
- Morrison, K. (1995): Marx, Durkheim, Weber: formations of modern social thought: Londres: Sage

- Nato (2012): “Signatures of Partnership for Peace” (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm)
- Novak, F. (1996). “La neutralidad en el derecho internacional contemporáneo”. *Agenda Internacional*, 3(7), pp. 97-119.
- Olmos, M. E. (2016): “Motivos políticos del rechazo de Suiza a ser miembro integrante de la Unión Europea” (Doctoral dissertation).
- Orozco, G. (2005). “El concepto de la seguridad en la Teoría de las Relaciones Internacionales”. *Revista CIDOB d'afers internacionals*, pp. 161-180.
- Pauselli, G. (2013). “Teorías de relaciones internacionales y la explicación de la ayuda externa”. *Revista Iberoamericana de Estudios de Desarrollo - Iberoamerican Journal of Development Studies*, 2 (1), pp. 72-92.
- Perea, E. A. (1994): “Consortiacionismo y democracia directa en Suiza: El referéndum sobre la adhesión al Espacio Económico Europeo”. *Revista de estudios políticos*, (85), pp. 291.
- Política comercial, “Suiza”. Secretaría de Estado de Comercio. Ministerio de Economía, Industria y Competitividad. Gobierno de España (Consulta: <http://www.comercio.gob.es/es-ES/comercio-exterior/politica-comercial/relaciones-bilaterales-union-europea/europa/efta/Paginas/suiza.aspx>)
- Previtali, A. (2010): “El derecho constitucional suizo entre multiculturalismo, multijuridismo e integración”. *Sistema de control penal y diferencias culturales. Anuario de Derecho Penal 2010*.
- Przeworski, A. (1991): *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rallo, J.R. (2017): “Suiza y Singapur: prosperidad más allá de la banca”. *El Confidencial*. Laissez faire (https://blogs.elconfidencial.com/economia/laissez-faire/2017-08-07/suiza-y-singapur-economia-real-y-prosperidad-bancaria_1425866/)
- Recasens, A (2013): *Cicle de taules rodones: "La Catalunya Independent que volem"*. Defensa i seguretat a la Catalunya independent: necessitats, opcions i resultats (<https://www.youtube.com/watch?v=XL3pHcMqwW4&t=4831s>)
- Renouvin, P. (1990): *Historia de las relaciones internacionales (Vol. 14)*. Ediciones Akal, pp. 152, 337, 457, 953, 1073 i 1226.
- Ross, K. (2015): *Lujo comunal. El imaginario político de la Comuna de París*. Madrid. Ediciones Akal. pp. 121-127.
- Russell, R. i Tokatlian, J. (2001): “Relaciones internacionales y política interna: los neutrales en la Segunda Guerra Mundial, un estudio de caso”. *Foro Internacional* Vol. 41, N. 1 (163): pp. 63-103. (Consulta <http://www.jstor.org/stable/27739493>).

Russell, R. i Tokatlian, J. (1997): “Neutralidad y Política Mundial: una mirada desde las relaciones internacionales”. *Cooperation and Conflict*, 32(2).

Ryf, D. (2017): “Mercenarios, milicias privadas y compañías de seguridad: Aportes de Suiza a una regulación internacional. *Anuario en Relaciones Internacionales* 1668-639X.

Saez, J. A. G. (2018). El giro del Derecho Internacional a las Relaciones Internacionales en Hans J. Morgenthau: una transición mediada por la Historia. *Relaciones internacionales: Revista académica cuatrimestral de publicación electrónica*, (37), pp. 31-57.

Sanjaume, M. (2017): “L’encaix institucional del control democràtic de la política de defensa”: A: Clotet, J. Et al: *Política de defensa i estat propi*. Barcelona: Editorial Base, pp. 71-91.

Schmid, F. (1933): *Suïssa. Democràcia i Federalisme*. Barcelona: Editorial Barcino. Col·lecció Popular Barcino. Volum XCI.

Seguí, J. A. M. (2005): “Camino hacia la unidad europea desde el federalismo en los personalismos del siglo XX”. *Anuario de filosofía del derecho*, (22), pp. 235-246.

Serra Húnter, J. (1930): *Filosofia i cultura: suggestions i estudis*. Barcelona: Editorial Catalònia (<http://www.cma.cat/catradi/alacarta/postdates/jaume-serra-hunter/audio/955553/#>)

Serrano, P. (2017): “Catalunya i l’OTAN” A: Clotet, J. Et al: *Política de defensa i estat propi*. Barcelona: Editorial Base, pp 113- 132.

Sonderegger, C. (2015): “Guerre mondiale, Première”. *Dictionnaire historique de la Suisse* (<http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/f/F8926.php>)

Talavera, F. (1983) “La neutralidad en el derecho internacional contemporáneo”. *Agenda Internacional Vol. 3* (7): pp. 97-119.

Tilly, C. (2009): *Los Movimientos Sociales, 1768 - 2008. Desde sus orígenes a Facebook*. Barcelona: Editorial Crítica.

Urruti, F. A. (1990): “Suiza y sus Fuerzas Armadas”. *Boletín de Información*, (218), pp. 26-39.

Van Browne, E. (1983): “La neutralidad y la seguridad colectiva”. *Relaciones Internacionales, Costa Rica Vol. 4* (6): pp. 53-57.

Vargas, J. G. (2009): “El realismo y el neorrealismo estructural”. *Estudios Políticos*, vol. 9, núm. 16, pp. 113-124.

Zapata, R i Montijano, E. (2011): *Manual de Investigación Cualitativa en la Ciencia Política*. Madrid: Editorial Tecnos.

Zemanek, K. (1962): “La Neutralidad Hoy: Austria y las Naciones Unidas. Establecimiento de la neutralidad permanente de Austria”. *Foro Internacional* Vol. 2, N. 4 (8): pp. 569-591 (Consulta: <http://www.jstor.org/stable/27737024>)

European Policy Strategy Center (2017): “In Defence of Europe. Defence integration as a Response to Europe’s Strategic Moment” (https://ec.europa.eu/epsc/publications/strategic-notes/defence-europe_en) European Commission Publications - Strategic notes.

Annex I – Mapes

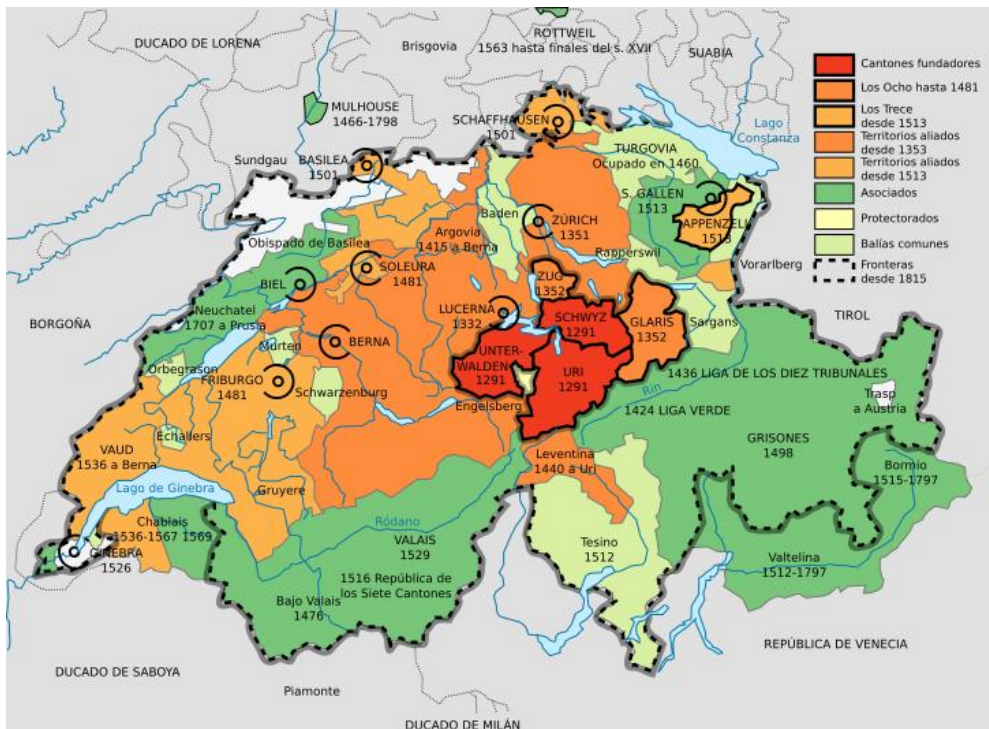

Mapa 1: Mapa polític

Répartition géographique des langues officielles en Suisse (2000)

Mapa 2: Mapa lingüístic

Mapa 3: Mapa polític de l'expansió de la Confederació

Mapa 4: Faccions i principals accions militars a la Guerra del Sonderbund

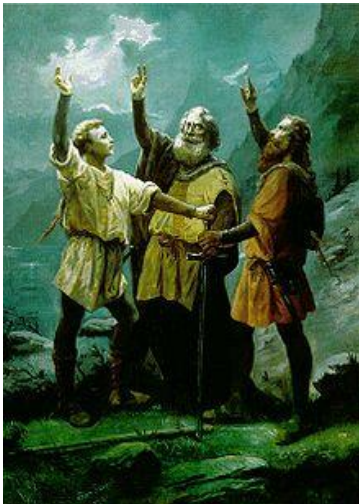
Mapa 5: Mapa polític actual dels vint-i-sis Cantons suïssos

Annex II – Documents històrics i representacions artístiques

Pacte federal de 1291 dels cantons d'Uri, Schwytz i Unterwalden (“Aliança Eterna”)
Document conservat als arxius de Schwytz

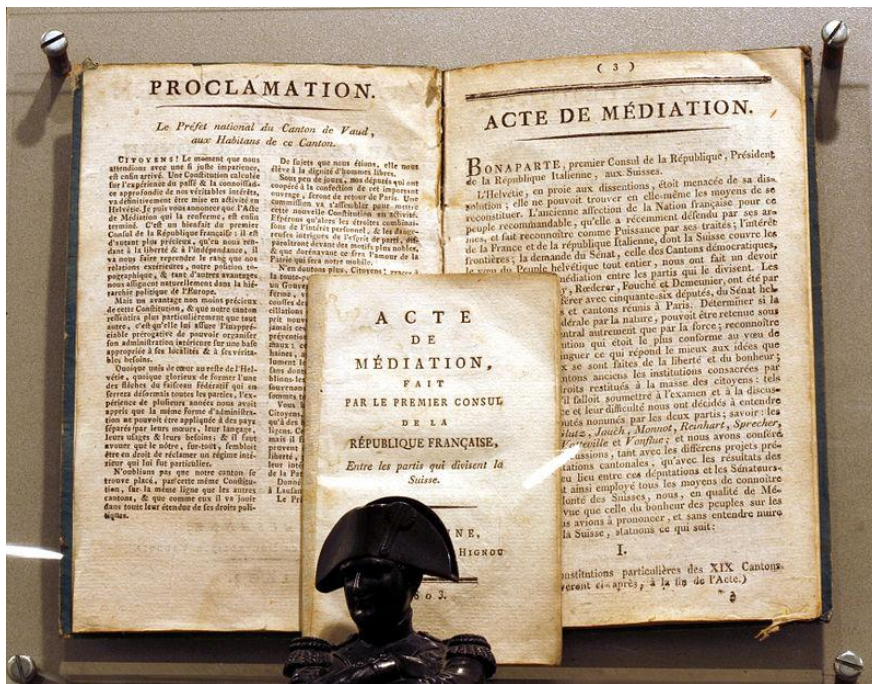

Alegoria del Jurament, per Jean Renggli

Representació de la Batalla de Morgarten (1315)

Acta de Mediació de Napoleó (1803)

Firma del Congrés de Viena (1815)

Els inicis del turisme al segle XIX donà lloc a la construcció d'infraestructures importants. La imatge mostra el tren que connecta amb Zermatt (1891)

Oficials suïssos de guàrdia en una posició fronterera durant la Primera Guerra Mundial

Annex III – Capacitats militars de la Confederació

(Molas, P i Soler, D. (2017): “Models europeus de política de defensa”: A: Clotet, J. Et al: Política de defensa i estat propi. Barcelona: Editorial Base, pp. 133-155).

Component terrestre: 2 brigades blindades amb 3 batallons de tancs o 2 batallons de tancs i 1 batalló d’infanteria mecanitzada, 1 batalló de reconeixement, 1 batalló d’infanteria, 1 batalló d’artilleria i 1 batalló d’enginyeria cadascuna. 2 brigades d’infanteria amb 1 batalló de reconeixement, 4 batallons d’infanteria i 1 batalló d’artilleria cadascuna. 2 brigades d’infanteria de muntanya amb 5 batallons d’infanteria de muntanya i 1 batalló d’artilleria cadascuna. 2 brigades de reservistes, cadascuna amb un total d’11 o 12 batallons, entre reconeixement, tancs, infanteria, infanteria de muntanya, infanteria mecanitzada i artilleria.

A banda, com que els batallons d’aquestes 9 brigades estan distribuïts territorialment, hi ha un altre nivell d’organització, en 4 regions territorials (dimensió divisió), que són responsables de les relacions amb els cantons, a més de disposar de batallons d’enginyers per a emergències.

A més, hi ha 4 comandaments de dimensió de brigada, responsables de la instrucció de blindats i artilleria, infanteria, enginyeria i logística.

Disposa d’una base (dimensió divisió) de suport a l’Estat Major composta per una brigada amb 19 batallons d’Estat Major, senyals i guerra electrònica. Una base logística (divisió), 1 batalló de transports, 6 batallons logístics, 4 hospitals militars (batalló), 1 batalló mèdic logístic, 1 batalló de suport mèdic i 1 batalló de manteniment.

El grup de comandament de les forces armades (divisió) té adscrits una brigada de policia militar (amb doble organització, operacionals i territorial) i un regiment de forces especials.

Component aeri: Tradicionalment s’ha basat també en reservistes a temps parcial, inclosos els pilots, i en una extensa flota d’aeronaus sovint obsoletes, malgrat que d’ençà de finals del segle XX s’ha tendit a una reducció de la seva dimensió i a una major professionalització. El fet que la petita extensió del país permeti que un modern avió de combat pugui travessar en pocs minuts el seu espai aeri, i que la força aèria suïssa sigui incapaç de ser operativa 24 hores al dia, 7 dies a la setmana, de manera que no podria respondre amb efectivitat a una incursió –afegit al fet que la doctrina suïssa de neutralitat no permeti utilitzar-la en accions ofensives a l’estranger– fan dubtar de la validesa de la seva missió tradicional de garantir la superioritat aèria.

Consta d’un comandament (dimensió brigada) de suport a la força aèria, amb 2 esquadrans de radars de defensa aèria, 1 de guerra electrònica, 2 de comunicacions i 1 de meteorologia. Un

comandament d'instrucció, amb 3 escoles i el comandament d'UAV. Un comandament de defensa aèria, amb 2 grups (dimensió batalló) de míssils, 3 d'artilleria i 4 de coets.

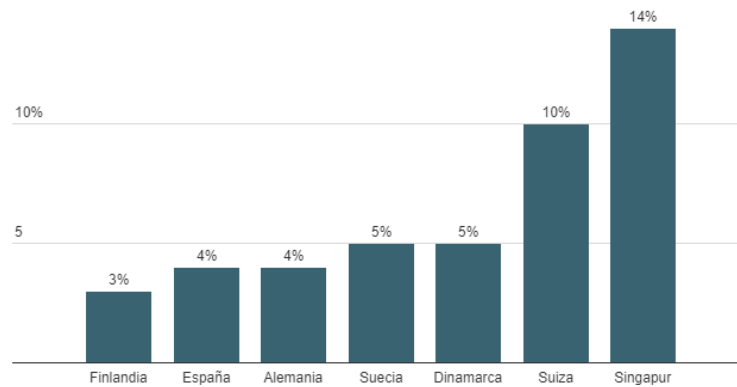
Està integrat, finalment, per 1 divisió d'operacions on s'enquadren totes les aeronaus: 1 esquadró de transport governamental situat a al base aèria de Berna i 5 comandaments de bases aèries integrats per 3 ales de transport amb helicòpters; 3 ales d'avions de caça (31 unitats de F/A-18 CD/ *Hornet* i 54 F-5 *Tiger* obsolets); 1 ala de transport amb avions, a més de sengles d'esquadrons logístics que els donen suport.

Component naval: Suïssa manca d'accés al mar obert però manté una flota d'11 patrulleres fluvials militars als nombrosos llacs del país, adscrites al component terrestre.

Annex IV – Gràfiques econòmiques

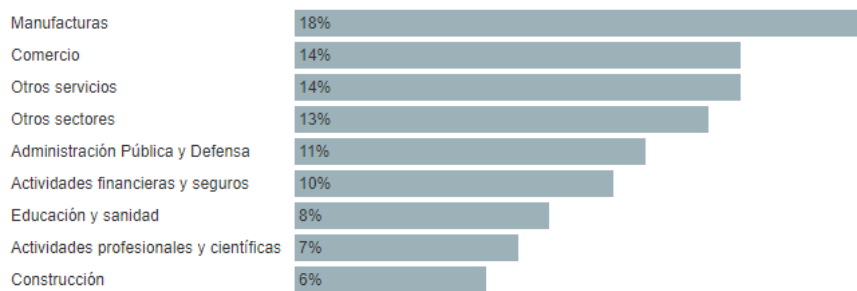
(Rallo, J.R. (2017): “Suiza y Singapur: prosperidad más allá de la banca”. El Confidencial. Laissez faire (https://blogs.elconfidencial.com/economia/laissez-faire/2017-08-07/suiza-y-singapur-economia-real-y-prosperidad-bancaria_1425866/)

Peso del sector financiero en el PIB en 2015

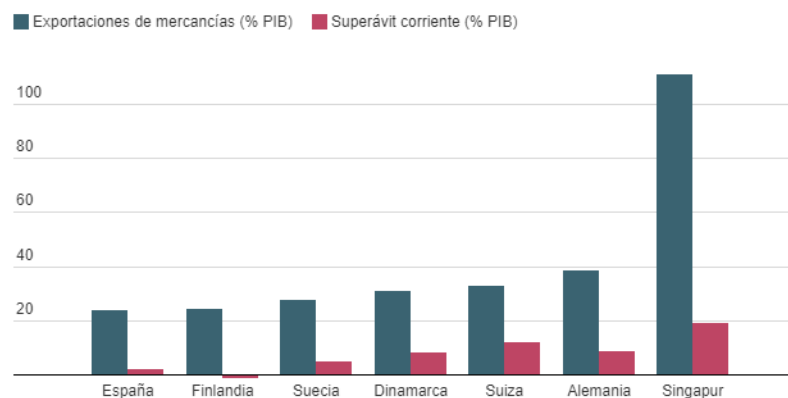
Fuente: Eurostat y Department of Statistics Singapore • Created with Datavrapper

Composición del PIB suizo en 2015 (por industria)

Fuente: Eurostat • Created with Datavrapper

Peso del sector exterior en 2016

Fuente: International Trade Center • Created with Datavrapper

Annex V – Teories evolutives de les relacions internacionals

(Clulow, G. (2013): “Seminario Interno de Discusión Teórica del Dpto. de Estudios Internacionales. Una visión introductoria a los principios del realismo político” (<http://facs.ort.edu.uy/estudiosintern...>, <https://www.youtube.com/watch?v=mj6vAAeJ1II>)

El Dr. Clulow (2013) en referència a les paradigmes que sorgeixen en la teoria de les relacions internacionals com una crítica al realisme, es categoritzen en: (1) *liberalisme*, (2) *globalistes i estructuralistes* i (3) *constructivistes*; aquestes són *teories evolutives*: permeten explicar i analitzar el canvi humà i el canvi social.

El *liberalisme* és una teoria, sobretot filosòfica, que assumeix la perfectibilitat humana i la perfectibilitat social: a través de determinats principis es poden construir societats més justes. Hi ha presència, doncs d'aquesta idea evolutiva.

Les *teories marxistes* abandonen la perspectiva humana per centrar l'anàlisi en l'estructura. Però el marxisme, pel fet d'explicar els canvis succeïts al llarg de la història en base a les relacions de producció i a les relacions de dominació, no només és una *teoria descriptiva*, sinó també una *teoria normativa*, que proposa un seguit de principis sobre els què arribar a una societat més justa (que seria una societat comunista).

Les *teories constructivistes*, per la seva part, parteixen de la importància que tenen les idees, els valors i les normes de comportament en les relacions socials i en les relacions entre els Estats: en les societats, s'experimenten canvis de conductes a nivell moral polític i social, que condicionen a la vegada el comportament dels Estats.

Segons Clulow (2013), l'exemple que més s'utilitza en les relacions internacionals per comprendre el constructivisme (que pren importància a partir de la dècada dels noranta) és el cas del canvi en les relacions entre el govern dels Estats Units i el govern Sud-africà durant l'*Apartheid*¹¹⁸ (dècada de 1960): la teoria realista no podria explicar aquest canvi –del recolzament dels EEUU al govern sud-africà durant les dècades de 1940 i 1950 a una posterior crítica i, fins i tot, a un trencament de les relacions a les dècades de 1960 i 1970-, ja que el realisme explica les relacions i el canvi en les relacions internacionals a partir de les teories de poder, de l'equilibri de poder i de la seguretat. En aquest sentit, “l'Estat Sud-africà seguia sent el mateix en termes de poder: no hi havia hagut cap canvi en la relació de forces. Els constructivistes expressarien que el trencament de les relacions dels Estats Units amb Sud-africà

---

¹¹⁸ L'*apartheid* va ser el sistema de segregació racial a Sud-àfrica i Namíbia en vigor fins a 1992, que consistia bàsicament en la creació de llocs separats, tant habitaculats com d'estudi o d'oci, pels diferents grups racials, en el poder exclusiu de la “raça blanca” per exercir el vot i en la prohibició de matrimonis o fins i tot relacions sexuals entre blancs i negres.

és degut als canvis que es produeixen en les normes, conductes i patrons de la societat americana a partir de 1960¹¹⁹(...)”que provoquen que el govern racista sud-africà passi a ser un interlocutor no vàlid”.

Tant el liberalisme com el constructivisme parteixen de la idea que *l'interès nacional* regeix la política exterior dels Estats, però ambdues teories difereixen sobre com es defineix aquest. Critiquen al realisme, justament, que defineixi *l'interès nacional* en base a la seguretat i al poder (assentat sobre la variable militar). És cert que des del realisme s'han fet esforços per no centrar l'anàlisi únicament en la variable militar, dirigint-ho a un esquema de *poder relacional* (la capacitat d'influir en l'acció dels altres Estats), però en última instància el poder militar és el focus de la anàlisi: el realisme és una teoria que es pot qualificar com a pessimista i que treballa partint del *worst case scenario* (la guerra) (Clulow, 2013).

Una segona forta crítica al realisme es refereix a la moralitat. En el realisme estructural de Waltz -en què la anàlisi es basa en el sistema- la moral i la condició humana no hi juguen cap paper. Pels realistes clàssics sí, ja que prenen molt en consideració la condició humana, però en últim terme la política internacional no es regeix per paràmetres ètics i morals, sinó únicament pels paràmetres *interès i poder* (ídem).

Finalment, Clulow destaca l'aportació de Francis Fukuyama amb *La fi de la Història i l'últim home* (1990), que es pot sintetitzar amb la idea de l'enfonsament de l'Estat-nació: el nou ordre mundial no serà més un ordre territorial, sinó en els elements transnacionals i en la interconnexió de fluxos i d'individus que no són controlats per Estats. Podem pensar, per exemple, en els nous béns globals (la contaminació, els problemes transfronterers, els problemes socio-econòmics globals, el terrorisme, etc). Fenòmens, en definitiva, que van més enllà del control tradicional d'un Estat sobre el seu territori. Segons Fukuyama, existiran noves lleialtats i identitats del ciutadà modern (no només es basen en la lleialtat vertical cap a l'Estat). Si bé és cert que, segons Clulow (2013), malgrat la definició o identificació d'aquestes noves identitats esdevé complicada, les tesis de Fukuyama ens permeten reflexionar sobre aspectes com la idea de la unitat de l'Estat i, sobretot, sobre la presa de decisions de les preferències internes dins dels Estats.

---

¹¹⁹ Uns canvis en els valors materialitzats, principalment, a la *Civil Rights Act* (1964): una legislació històrica als Estats Units que prohibeix l'aplicació desiguals dels requisits de registre de votants i de segregació racial a les escoles i al conjunt d'espais públics.